

ULKOMAALAISENA TYÖNTEKIJÄNÄ SUOMESSA

Laadullinen tutkimus ulkomaalaisen työntekijän sopeutumisesta Suomalaiseen yhteiskuntaan

LILJA ANNASTIINA
Tampereen yliopisto
Sosiaalityön tutkimuksen laitos
Sosiaalityön pro gradu – tutkielma
Huhtikuu 2010

TAMPEREEN YLIOPISTO

Sosiaalityön tutkimuksen laitos

ANNASTIINA LILJA: Ulkomaalaisena työntekijänä Suomessa. Laadullinen tutkimus ulkomaalaisen työntekijän sopeutumisesta Suomalaiseen yhteiskuntaan.

Pro gradu – tutkielma, 78 s.

Sosiaalityö

Ohjaaja: YTT, Suvi Raitakari

Huhtikuu 2010

Tutkimus käsittelee työperusteista maahanmuuttoa maahanmuuttajan kokemuksen näkökulmasta. Tutkimus on laadullinen tutkimus. Tutkimuskohteen muodostavat työperusteiset maahanmuuttajat. Tutkimus on toteutettu haastattelututkimuksena ja haastatteluja on tehty yhteensä seitsemän.

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia maahanmuuttajien subjektiivisia kokemuksia sopeutumisestaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja työyhteisöön. Tutkimusaineisto on kerätty teema-haastatteluin ja tutkittavat ovat valikoituneet mukaan tutkimukseen satunnaisesti. Tutkimusaineisto on analysoitu käyttäen teemoittelun ja kategorisoinnin menetelmiä. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostavat teoriat sopeutumisesta ja subjektiivisesta kokemuksesta.

Aineiston analyysin perusteella tutkittavien sopeutuminen näyttäytyy myönteisenä kokemukseksi, johon liittyy tiettyjä haasteita. Sopeutumiseen vaikuttavat monet tekijät, jotka toistuvat haastateltavien kokemuksissa. Sopeutumiseen vaikuttavina keskeisimpinä tekijöinä nousevat esiin kielitaito, sosiaaliset verkostot sekä saatu apu ja tuki. Maahanmuuttoa edistävinä tekijöinä nousevat esiin monet samat tekijät kuin sopeutumisen edistämistä analysoitaessa, tällaisina tekijöinä nousevat esiin muun muassa oma-aloitteisuus, kulttuurien välinen ero sekä saatu apu ja tuki.

Tärkeimpänä johtopäätöksenä tutkimusaineistosta nousee työperusteisesti maahan tulleiden maahanmuuttajien myönteinen kokemus sopeutumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan.

Avainsanoja ovat työperusteinen maahanmuutto, sopeutuminen ja subjektiivinen kokemus

TAMPERE UNIVERSITY

Department of Social Work Research

ANNASTIINA LILJA: As foreign worker in Finland. Qualitative study on the adapting of the foreign worker to Finnish society.

Master's Thesis, 78 s.

Supervisor: Ph. D Suvi Raitakari

Social work

April 2010

Research deals with immigration in the light of the experience from the point of view of the immigrants. Research is a qualitative research. The work based immigration form the research subject. The study has been carried out as an interview study and altogether seven interviews have been made.

The purpose of the study is to study the immigrants' subjective experiences of its adapting to Finnish society and to the work community. The research material has been collected with theme interviews and the ones to be examined have been occasionally selected to join the study. The research material has been analysed using methods, coding and categorisation. The theories form the theoretical frame of reference of the study of adapting and of subjective experience.

On the basis of the analysis of the material the adapting of the ones to be examined appears as a positive experience to which certain challenges are connected. For adapting weight many factors which are repeated in the interviewees' experiences. The language skill, the social networks and obtained the help rise out as the most central factors that affect adapting and supported. The many same factors as to be analysed the promotion of the adapting rise out as factors which promote immigration, the initiative, among others, the difference between cultures and obtained the help rise out as factors of this kind and it supported.

The positive experience of the immigrants who have come to work of the adapting to the Finnish society rises as the most important conclusion on the research material.

Keywords: work based immigration, acculturation, subjective experience

SISÄLLYS

KUVIOLUETTELO	1
JOHDANTO	1
1 TYÖPERUSTEISTA MAAHANMUUTTOA MÄÄRITTÄVIÄ TEKIJÖITÄ.....	4
1.1 Työperusteisen maahanmuuton tarve ja saatavuus	4
1.2 Työperusteinen maahanmuutto ja kotoutuminen.....	7
2 SOPEUTUMINEN UUTEEN YHTEISKUNTAAN	10
2.1. Sopeutuminen ja sopeutumisen mahdollisuudet.....	10
2.2 Onnistuneena pidetty sopeutuminen.....	15
2.3 Syrjäytymisen mahdollisuus	17
2.4 Sopeutumisprosessi ja työperusteinen maahanmuutto.....	19
3 KOKEMUKSEN TUTKIMINEN.....	22
3.1 Kokemuksen tutkimus.....	22
3.2 Subjektiiivinen kokemus ja subjektipositio	24
3.3 Yksilö vai yhteiskunta onnistuneen sopeutumisen määrittäjänä.....	25
3.4 Yksilöllisen kokemuksen tavoittaminen	26
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	28
4.1 Tutkimuskysymykset.....	28
4.2 Laadullinen haastattelututkimus ja tutkimuksessa käytetty aineisto	30
4.3 Tutkimuksen hyödynnettävyys, luotettavuus ja eettisyys	35
5 TUTKIMUSAINEISTON ANALYSOIMINEN	38
5.1 Teemoittelun avulla aineiston kategorisointiin	38
6 SOPEUTUMINEN YKSILÖLLISENÄ JA YHTEISKUNNALLISENA HAASTEENA MAAHANMUUTTAJIEN KOKEMUKSISSA.....	41
6.1 Positiivinen sopeutuminen.....	42
6.2 Sopeutumisen haasteet	47
6.3 Sopeutumiseen vaikuttavat tekijät.....	53
6.4 Työperusteisen maahanmuuton edistäminen.....	59
7 AINEISTON ANALYYSISTA TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSIIN	65
7.1 Kokemusten kertomaa	65
7.2 Johtopäätökset.....	66
8 POHDINTA.....	70
9 LÄHDELUETTELO	73

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1. Sopeutuminen yksilöllisenä ja yhteiskunnallisena haasteena – luku.

Sivu 42

Kuvio 2. Positiivinen sopeutuminen - luvun alle jäsentyvät kategoriat.

Sivu 42

Kuvio 3. Sopeutumisen haasteet – luvun alle jäsentyvät kategoriat.

Sivu 48

Kuvio 4. Sopeutumiseen vaikuttavat tekijät – luvun alle jäsentyvät kategoriat.

Sivu 53

Kuvio 5. Työperusteisen maahanmuuton edistäminen – luvun alle jäsentyvät kategoriat.

Sivu 60

JOHDANTO

Työperusteinen maahanmuutto on ajankohtainen ilmiö. Suomen väestön ikääntyessä kiihtyvää vauhtia työvoiman tarjonta supistuu ja tulevat ikäluokat eivät riitä korvaamaan syntyvää työvoimavajetta. (Kananen 2006, 9.) Pelkästään Päijät-Hämeen alueella kuntien palveluksesta tulee eläköitymisen myötä poistumaan yli 50 % työvoimasta vuoteen 2025 mennessä (Päijät-Hämeen eläkepoistumaennuste ammattialoittain 2008–2025). Perinteisesti suomalaisessa maahanmuuttopolitiikassa työperusteinen maahanmuutto ei kuitenkaan ole ollut keskeisellä sijalla, vaan maahanmuutto on perustunut lähinnä muun muassa Suomen kansainvälisiin sitoumuksiin (Saartenoja, Träsk, Tantarimäki & Mattila 2009). Rekrytointiongelmat ovat yleistyneet jo nyt, mutta pysyvästi pelkästään työn perusteella Suomeen ei ole juurikaan muutettu ennen viime vuosia (Kananen 2006, 10). Työperusteisen maahanmuuton lisääminen onkin hyvin ajankohtainen ilmiö, paitsi Suomelle myös monelle muulle Euroopan valtiolle, jotka Suomen tavoin kärsivät väestön ikääntymisestä. Verrattuna moniin muihin Euroopan maihin Suomella on verraten vähän kokemusta ulkomaisen työvoiman hankkimisesta ja vastaanottamisesta ja tämä asettaa suomalaiselle maahanmuuttopolitiikalle aivan omanlaisensa haasteen. (Saartenoja, ym. 2009).

Maahanmuutto on viimeaikoina paljon mediassa ja julkisessa keskustelussa esillä ollut aihe. Siitä on keskusteltu monin eri sävyin, pääasiassa kuitenkin kielteisin kannanotoin. Julkisessa keskustelussa suhteettoman suurta huomiota ovat saaneet erilaiset maahanmuuton uhkakuvat sekä taloudellisten hyötyjen ja haittojen pohdiskelu (Keskinen, Rastas & Tuori 2009). Tästä hyvänä esimerkkinä käynee maahanmuuttajille maksettavien tukien ympärillä käyty tiivis keskustelu viime aikoina. Tärkeää on myös huomata, kuten Keskinen ym. (2009) kirjoittavat, että maahanmuuttoa koskevaan julkiseen keskusteluun osallistuneiden joukko on hyvin kapea ja vähiten on kuultu niitä, joita keskustelu eniten koskettaa eli maahanmuuttajia itseään. Paitsi julkinen keskustelu myös maahanmuuttoa koskeva tutkimus on lisääntynyt viime aikoina Suomessa, eikä tutkimuksessa ole kartettu myöskään maahanmuuton ongelmien käsittelyä (Keskinen ym. 2009). Tässä tutkimuksessa viitataan moniin aikaisempiin maahanmuuttoa käsitteleviin tutkimuksiin, joita kartoittaessa oli merkittävää huomata tutkimusten määrän lisääntyminen aivan viime vuosina.

Päädyin tutkimusaiheeseen ensisijaisesti omasta mielenkiinnostani maahanmuuttoa ja maahanmuuttoon liittyviä muutoksia kohtaan. Suomi tulee muihin Euroopan maihin verrattuna jälkijunassa maahanmuuttoasioissa ja meillä on paljon kiinniotettavaa pärjätäksemme koko ajan kansainvälistyvillä työvoimamarkkinoilla. Suomessa myös maahanmuuttajien yhteiskuntaan sopeutumiseen liittyvät asiat ovat vielä uusia ja niihin on vasta alettu kiinnittää enemmän huomiota. Kuten hallituksen maahanmuuttopoliittisessa ohjelmassa todetaan; maahanmuuttajat eivät ole vain ongelmanratkaisuvälineitä, vaan tullessaan suomeen heistä tulee osa yhteiskuntaamme (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 19.10.2006). Myös Simo Mannila (2009) kirjoittaa kuinka työperusteista maahanmuuttoa tulee lähestyä kahdesta eri näkökulmasta. Ei riitä, että ulkomaalaisia työntekijöitä tulee maahan, vaan on myös mietittävä miten heidät voidaan sopeuttaa yhteiskuntaan. (Mannila 2009) Oma mielenkiintoni kohdistuu erityisesti siihen, miten suomessa onnistutaan luomaan toimivaa maahanmuuttopolitiikkaa ja luomaan hyvät puitteet maahanmuuttajien sopeutumiselle suomalaiseen yhteiskuntaan. Kiinnostukseni kohdistuu ensisijaisesti maahanmuuttajien omiin kokemuksiin, jotka jäävät helposti maahanmuuttoa koskevan julkisen keskustelun alle. Tutkimusraportissa käytän pääasiassa käsitteitä maahanmuuttaja sekä ulkomaalainen työntekijä kuvaamaan tutkimuksen kohderyhmää ja haastateltuja. Aihealueen kirjallisuudessa käsitteiden käyttö on kirjavaa ja edellä mainittujen käsitteiden lisäksi käytetään paljon muun muassa käsitteitä työperusteinen maahanmuuttaja sekä työntekijä.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu sopeutumis- eli akkulturaatioteorian sekä yksilön subjektiivista kokemusta kuvaavien teorioiden varaan. Keskeisimmiksi käsitteiksi määrittyvät sopeutuminen, subjektiivinen kokemus ja subjektipositio. Tutkimuksessani tarkastelen akkulturaatiota subjektiivisen kokemuksen ja tarkemmin subjektiposition näkökulmasta. Tällöin lähden tavoittamaan yksilön subjektiivista kokemusta suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumisesta. Teoreettinen tarkasteluni lähtee liikkeelle aiheen asettamisesta yhteiskunnalliseen kontekstiin. Ensimmäisessä luvussa käsittelen työperusteista maahanmuuttoa määrittäviä tekijöitä. Luku antaa lukijalle kuvan käsiteltävästä ilmiöstä, niin käsitteiden kuin tilastollisten lukujenkin valossa.

Luvussa kaksi avaan sopeutumista ja siihen liittyviä sopeutumisstrategioita. Sopeutumisstrategioista käsittelen ennen kaikkea ääripäitä, integraatiota ja marginalisaatiota. Seuraavassa luvussa kolme esittelen lukijalle subjektiivisen kokemuksen sekä subjektiposition näkökulman tutkimukselle sekä kokemuksen tutkimusta. Luvut neljä ja viisi keskittyvät tutkimuksen

toteutuksen kuvaukseen. Näissä luvuissa esitän tutkimuksen metodologiset valinnat sekä paneudun tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden arviointiin. Tutkimus on laadullinen tutkimus, jossa tarkastellaan aineistoa faktanäkökulmasta. Aineisto koostuu seitsemästä teema-haastattelusta, joiden analyysissä käytän apuna teemoittelun sekä kategorisoinnin menetelmiä. Luvussa neljä esittelen lukijalle myös tutkimuksessa käytetyn aineiston. Luku kuusi muodostaa aineiston analyysin ja sitä seuraa tutkimuksen johtopäätökset sekä pohdinta.

Lähden etsimään vastausta seuraaviin kysymyksiin: Miten ulkomaalainen työntekijä kokee sopeutuneensa suomalaiseen yhteiskuntaan ja mitkä tekijät vaikuttavat sopeutumiseen sekä Miten ulkomaalaisen työntekijän kokemuksen perusteella työperusteista maahanmuuttoa Suomeen voitaisiin edistää? Pysin tavoittamaan tutkimuskysymyksillä yksilön subjektiivista kokemusta sopeutumisesta ja sen saamista muodoista. Toisen kysymyksen avulla toivon löytäväni yksilön kokemuksia siitä, miten työperusteista maahanmuuttoa Suomeen voitaisiin edistää. Tutkimuskysymykset muodostavat tutkimuksen rungon, jonka ympärille tutkimuksen teoriaosa ja analyysiosa rakentuvat. Olen onnistunut mikäli tutkimukseni avaa uusia näkökulmia työperusteisesta maahanmuutosta ja siihen liittyvästä keskustelusta. Erityisesti toivon tutkimuksen osoittavan tutkittavien oman äänen ja kokemuksen esiin tuomisen tärkeyttä työperusteisesta maahanmuutosta puhuttaessa.

1 TYÖPERUSTEISTA MAAHANMUUTTOA MÄÄRITTÄVIÄ TEKIJÖITÄ

Työperusteisella maahanmuutolla tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilö tulee maahan tai oleskelee maassa työn vuoksi tai hänen oikeutuksensa oleskeluun perustuu työntekoon. Työperusteisesti maahan tulee ihmisiä useista eri maista ja monista eri syistä. Väänänen ym. (2009, 34) esittävä, että työperusteisen maahanmuuton voi jakaa kahteen eri tyyppiin, yhtäältä ovat korkeasti koulutetut erityisosaajat, ja toisaalta taas ne työntekijät, jotka ovat heikommin koulutettuja ja joille työ Suomessa on samalla väylä parempaan elin- ja tulotasoon. Työperusteinen maahanmuutto ymmärretään usein tarkoittamaan myös suomen tarpeista lähtevää niin sanottua täsmärekrutointia (Väänänen ym. 2009, 34). Eri henkilöillä töihin Suomeen tulemista määrittävät erilaiset tekijät ja reunaehdot, kuten maahan tulon syyt ja se kuinka kauan maassa aiotaan viipyä. Toiset tulevat töihin tarkoituksenaan asettua tänne ja he tuovat perheen mukanaan, toisille Suomessa työskentely on lähinnä keino hankkia tuloja ja tarkoituksena on palata kotimaahan. On myös aloja ja ihmisiä, jotka teettävät ja tekevät suomessa keikkaluontoista työtä viipyen täällä erimittaisia aikoja. Työperusteisia maahanmuuttajia ei pidä lokeroida homogeeniseksi ryhmäksi vaan heidät tulee kohdata jokainen erilaisia tarpeita ja mahdollisuuksia omaavina yksilöinä. Tässä luvussa tulen esittelemään niitä tekijöitä, jotka ohjailevat työperusteista maahanmuuttoa kansallisella tasolla ja asettavat maahantulolle ja täällä työskentelylle tiettyjä reunaehtoja.

1.1 Työperusteisen maahanmuuton tarve ja saatavuus

Elinkeinoelämän keskusliiton mukaan Suomi tarvitsee ulkomaista työvoimaa, koska työvoiman osuus väestöstä vähenee vuoden 2010 jälkeen. Suomessa ulkomaalaisten osuus väestöstä on tällä hetkellä pienin koko EU:n alueella, ja vaikka kolme neljäsosaa maahanmuuttajista on työkäisiä, on työttömyys heidän keskuudessaan erityisen korkea. Suomessa maahanmuuton tiellä on vielä tällä hetkellä paljon esteitä ja erityisesti työperusteisen maahanmuuttopolitiikan aktivoiminen tulisi aloittaa viivyttämättä. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2008.) On selvää, että Suomi tulee tarvitsemaan työvoimaa, vaikka tämän hetkinen taloudellinen tilanne toista osoittaakin. Viimeaikaisien tehtyjen tutkimusten ja selvitysten perusteella on arvioitu, että suurten ikäluokkien eläköitymisen myötä ulkomaalaisen työvoiman tarve Suomessa kasvaa. Työvoimapulaa on ennustettu erityisesti tietyille aloille ja näyttää siltä, että Suomi tulee tarvitsemaan eri koulutustaustaisia osaajia ja kulttuurispesifiä osaamista ulkomailta. (Väänänen

ym. 2009, 20.) Julkisessa keskustelussa työperusteisella maahanmuutolla on usein positiivinen kaiku. Viimeaikaisessa keskustelussa on kuitenkin selkeästi korostunut työperusteisen maahanmuuton rajoitukset, kun ajatellaan työvoimapulan ehkäisemistä yksin työperusteisen maahanmuuton keinoin. Olli Sorainen (2007) kirjoittaa, suomalainen työnantaja antaa yhä harvemmin painoarvoa sille, minkä maan kansalainen palkattava työntekijä on. Tärkeämpänä nähdään työtehtävien edellyttämä ammattitaito sekä työhön sopivat henkilökohtaiset ominaisuudet (Sorainen 2007, 39). Monella yrityksellä erityisesti kansainvälisesti toimivilla yrityksillä on edellytykset rekrytoida työvoimaa suoraan ulkomailta ja työvoiman rekrytointi on enemmän kiinni arvovalinnoista ja käytännöistä. Ulkomaailta rekrytoinnin yhtenä vahvuutena näyttäytyy korkeatasoisen osaamisen saatavuus, vaikka kansalliset rajat ylittävä rekrytointi on usein työnantajalle kalliimpaa ja työläämpää kuin rekrytointi kansallisesti. (Raunio, Pihlajamaa & Carroll 2009, 28.)

Euroopan unionin jäsenyyden ja muiden maiden välisten sopimusten myötä työmarkkinat Suomessa ovat globalisoituneet viime vuosina. Työnteko toisessa maassa on entistä yksinkertaisempaa ja sama koskee myös Suomea, tänne on entistä helpompaa tulla töihin ja löytää työtä. Palveluiden ja työntekijöiden vapaa liikkuvuus on yksi EU:n perusvapauksista ja työntekijöiden vapaasta liikkumisesta säädetään EY:n perustamissopimuksen 39 artiklassa. (Sorainen 2007, 31.) Toiseen maahan työhön tuleminen ei kuitenkaan ole aina kovin yksinkertaista vaan sitä säätelee ja ohjaa myös kansallisella tasolla monet tekijät, lainsäädännöstä aina ihmisten asenteisiin saakka. Globalisoitumisen ja Euroopan Unionin jäsenyyden myötä maahantulo ja täältä lähteminen on tullut entistä helpommaksi, mutta ei suinkaan vaivattomaksi. Seuraavassa esitän tilastotietoa liittyen työperusteiseen maahanmuuttoon Suomessa.

Esittämäni tilastotiedot perustuvat Maahanmuuttoviraston tekemään tilannekatsaukseen tammikuusta 2009. Maahanmuuttovirasto myöntää ensimmäisen työntekijän oleskeluluvan työ- ja elinkeinotoimiston käsiteltäviä hakemuksien omalta osaltaan. Alkuvuodesta 2009 työntekijän oleskelulupahakemukset tippuivat huomattavasti, vireille tulleiden hakemusten määrä tippui yhteensä 37 % vuoden 2008 vastaavaan ajanjaksoon verrattuna, ja tämä tarkoittaa 934 hakemusta vähemmän kuin edellisenä vuonna, kaikkiaan hakemuksia on tullut kyseisellä ajanjaksolla yhteensä 1 575. Osa työperusteisesti Suomeen hakeutuvista tulee tänne myös muulla perusteella haetulle oleskeluluvalla. Tähän ryhmään kuuluvat mm. erityisasiantuntijat, urheilijat ja valmentajat. He eivät tarvitse työntekijän oleskelulupaa työskennelläkseen Suomessa, vaan voivat työskennellä Suomessa tavallisella oleskeluluvalla. Muilla perusteilla ha-

ettujen oleskelulupien osalta muutosta oli edelliseen vuoteen vain muutamia kymmeniä hakemuksia, eikä muiden hakemusten lisääntymisestä tai vähentymisestä voida siitä syystä tehdä vielä mitään johtopäätöksiä. Maahanmuuttovirasto ennustaa työntekijän oleskelulupahakemusten määrän vähenevän myös vuositasolla. Jo vuonna 2008 kaikkien oleskelulupahakemusten osalta kasvu oli edellisvuotta maltillisempaa. Huhtikuun loppuun 2009 mennessä eri hakuperusteilla myönnettiin oleskelulupia siten, että noin 85 % hakijoista sai hakemansa oleskeluluvan. Suurimman hakijakansalaisuuden työntekijän oleskelulupahakemuksissa muodostavat Venäjän federaatioon kuuluvat kansalaiset ja toiseksi yltävät ukrainalaiset, kolmanneksi eniten hakemuksia on tullut Kiinasta ja neljänneksi yltää Thaimaa. Kymmenen joukkoon hakijamäärän perusteella yltävät vielä muun muassa Turkki, Filippiinit ja Jugoslavia. (Ulkomaalaisrekisteri 2009.)

Yleisimpiä väyliä ulkomaisen työntekijän löytämiseksi ovat työntekijöiden ja työnantajien väliset suorat kontaktit, epämuodolliset tietokanavat, kuten ”puskaradio”, työpaikan suora markkinointi kohdemaassa sekä julkiset ja yksityiset työnvälityspalvelut (Sorainen 2007, 41). Julkisista työnvälityspalveluista esimerkkinä EURES, joka on kaikki ETA-maat kattava ja Suomessakin toimiva työnvälitysverkosto (Työ- ja elinkeinoministeriö 2008). Vuonna 2009 toteuttamassani kandidaatin tutkielmassa keskeisimpinä väylinä ulkomaalaisten työntekijöiden löytämiseksi korostuivat niin ikään työvoimatoimistot, puskaradio sekä jo työllistettyjen työntekijöiden suorat kontaktit lähtömaahansa (Aro 2009). Työnvälityksestä Suomesta ulkomaille ja ulkomailta Suomeen säädetään tarkemmin valtioneuvoston asetuksella (Sorainen 2007, 46).

Maahanmuuttoa säätelee Suomalaisessa lainsäädännössä lähinnä ulkomaalaislaki sekä laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikan hakijoiden vastaanotosta (Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikan hakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493 ja Ulkomaalaislaki 30.2.2004 /301). Ulkomaalaislaki on hyvin keskeinen työperusteisen maahanmuuton kannalta sillä sitä sovelletaan ulkomaalaisen maahantuloon, maastalähtöön, oleskeluun ja työntekoon Suomessa (30.2.2004/ 301, 2§). Suomessa maahantuloon, maassa oleskeluun, pakolaisuuteen sekä Suomen kansalaisuuteen liittyviä asioita käsittelee ja ratkaisee sisäasiainministeriön alaisuudessa toimiva maahanmuuttovirasto, Migri. Suomessa kerätään myös ulkomaalaisrekisteriä, josta löytyvät muun muassa tiedot koskien ulkomaalaisten maahantuloa ja maastalähtöä sekä työntekoa. Ulkomaalaisrekisteriä ylläpitää Maahanmuuttovirasto sekä

ulkomaalaisministeriö ja sitä käyttää erilaisiin viranomaistarkoituksiin esimerkiksi poliisi sekä työ- ja elinkeinoministeriö. (Maahanmuuttovirasto 2009.)

Ulkomaalaislaki säätelee ulkomaalaisille myönnettävistä oleskeluluvista ja niiden perusteista. Työnteon perusteella oleskelulupa voidaan myöntää joko jatkuvana tai tilapäisenä (Ulkomaalaislaki 30.2.2004/301). Työnteko Suomessa voi kuitenkin perustua muuhunkin kuin oleskeluluvan tuomaan oikeutukseen. Esimerkiksi EU-maiden sekä Pohjoismaiden kansalaiset saavat työskennellä vapaasti Suomessa. Myös kolmansien maiden kansalaisista osa on erityismenettelyjen piirissä ja he voivat työskennellä Suomessa normaaleista oleskelulupa säännöksistä poikkeavien järjestelyjen nojalla. (Sorainen 2007, 68–71.) Kansainvälisesti katsoen Suomen ulkomaalaisten työntekoa koskeva järjestelmä on varsin liberaali. Poikkeavaa on myös se, että ulkomaalaisten työntekijöiden palkka ja työehdot määrittyvät lähes poikkeuksetta suomalaisen lainsäädännön ja työehtosopimusten mukaan. (Sorainen 2007, 174.) Väänänen, ym. (2009, 30) viittaavat kuitenkin tutkimuksiin joiden mukaan maahanmuuttajien työ on usein suomalaisten tekemää työtä raskaampaa ja maahanmuuttajien omien kokemusten mukaan myös yksitoikkoisempaa. Tämä johtuu luultavasti pitkälti siitä, että maahanmuuttajat ajautuvat helposti niihin töihin, joita suomalaiset ovat alkaneet vieroksua (Väänänen ym. 2009, 30).

1.2 Työperusteinen maahanmuutto ja kotoutuminen

Suomen perustuslaissa (731/1999) säädetyt perusoikeussäännökset koskevat lähtökohtaisesti jokaista maassa oleskelevaa. Näihin perusoikeuksiin kuuluvat esimerkiksi yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, sivistykselliset oikeudet, oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon sekä oikeus sosiaaliturvaan siten kuin laki sen osalta säätelee. (Sorainen 2007, 241.) Kotoutuminen on termi, jota käytetään suomalaisessa maahanmuuttokeskustelussa sekä maahanmuuttopolitiikassa. Kotoutumisella tarkoitetaan onnistunutta sopeutumista ja sitä tukevia toimenpiteitä. Kotoutuminen on normaaleja elämäntilanteita koskeva pitkä- ja henkilökohtainen prosessi, jota ei tule katsoa pelkästään yksisuuntaisena prosessina. Kotoutumista tulee tarkastella myös muun muassa yhdenvertaisuuden toteutumisena sekä rasmin ja ennakkoluulojen ja asenteiden valossa. Kotoutumisen onnistumiselle keskeistä on tarpeen mukaisten kotouttamistoimien järjestäminen heti maahantulon alkuvaiheessa sekä sen huomioiminen, että maahanmuuttajien tarpeet tulee huomioida eri palveluissa ja viranomaisissa. Kotouttamistoimia

voivat olla hyvinkin yksinkertaiset palvelut, kuten ohjaus ja neuvonta sekä kielenopetus. (Eskola 2009.)

Kotoutumista säätelee kotouttamislaki. Kotouttamislain mukaan maahanmuuttajan asettumista ja kotoutumista Suomeen tulee tukea erilaisin palveluin ja tukitoimin. On kuitenkin hyvin yleistä, että maahan muuttavat työntekijät, elinkeinonharjoittajat ja heidän perheenjäsenensä jäävät yksilöllisten kotoutumista tukevien toimien ulkopuolelle. (Hallituksen maahanmuuttopolitiittinen ohjelma 2006 17–18.) Näin kirjoittavat myös Väänänen ym. (2009) mainiten, että vaikka monet työn perustella maahan tulevat olisivat kotouttamispalvelujen tarpeessa, jäävät he tällä hetkellä näiden palvelujen ulkopuolelle. Maahanmuuttopolitiikan kehittäminen ja erityisesti työperusteisesti maahan tulevien maahanmuuttajien kotouttamisen tehostaminen ovat suuria teemoja, jotka ovat olleet paljon esillä myös viimeaikaisessa maahanmuuttoon liittyvässä keskustelussa. Juuri maahanmuuttajien sopeutuminen on teema joka korostuu julkisessa keskustelussa vahvasti. Kotoutumisen lähtökohtana on, että maahanmuuttajat ovat ensisijaisesti yksilöitä, työntekijöitä, työtovereita, vanhempia, naapureita, ja niin edelleen sen sijaan, että heidät nähdään tarvittavana työvoimana tai lisäresurssina (Eskola 2009). Eskolan (2009) mukaan kotoutuminen edistyy vain jos hyväksymme maahanmuuttajat yhdenvertaisiksi yhteisöme jäseniksi. Maahan muuttavien työntekijöiden ja elinkeinonharjoittajien sekä heidän perheidensä opastus työelämään ja yhteiskuntaan tapahtuu nykyään lähinnä työnantajan järjestämänä työhön perehdyttämisenä sekä omatoimisenä tiedonhankintana (Sorainen 2007, 244–245). Eskola (2009) kirjoittaa kuitenkin, että kotoutuminen on mahdollisesti tärkein edellytys eri väestöryhmien väliselle toimivalle vuorovaikutukselle niin virallisella kuin epävirallisellakin tasolla.

Sosiaali- ja terveystalvetut sekä niiden piiriin kuuluminen ovat osa onnistunutta sopeutumista ja kotoutumisen tukemista. Kuuluminen Suomen sosiaaliturvan piiriin ei yleensä riipu kansallisuudesta, vaan merkittävä osa sosiaali- ja terveydenhoidon etuuksista ja palveluista perustuu edunsaajan asumiseen Suomessa. Edellä mainitulla tarkoitetaan asumisperustetta johon kuuluvat kuntien järjestämät sosiaali- ja terveydenhuolto, työttömyyskassojen hoitama työttömyysturva sekä kansaneläkelaitoksen tarjoama sosiaaliturva. Keskeinen merkitys sosiaali- ja terveystalvetutiden osalta on sillä, muuttaako henkilö vakituisesti Suomeen asumaan. (Sorainen 2007, 254.) Suomalaisen tutkimuksen mukaan maahanmuuttajat käyttävät suomalaisia vähemmän sairaalahoitoa ja ovat pääasiassa tyytyväisiä saamansa terveydenhoidon laatuun ja saamaansa kohteluun. Sosiaalipalveluiden osalta voidaan todeta tutkimuksen mukaan samaa;

lastensuojelun avopalveluita lukuun ottamatta maahanmuuttajat käyttivät sosiaalihuollon avopalveluita suomalaisia vähemmän. (Väänänen ym. 2009, 79–82.) Terveyspalveluihin kuuluu myös työterveyshuolto, joka on Suomessa asumisesta riippumaton ja kaikkia työntekijöitä koskeva terveydenhuoltojärjestelmä. Työterveyshuollon merkitys korostuu erityisesti sellaisten ulkomaalaisten työntekijöiden kohdalla, joilla ei ole oikeutta asumisperusteisiin terveydenhuollon palveluihin. (Sorainen 2007, 252-253.) Työterveyshuolto kuten terveydenhuolto yleisemminkin on kuitenkin monien haasteiden edessä monikulttuurisilla työpaikoilla. Haasteeksi näyttäisivät muodostuneen ainakin kielikysymykset ja tulkin puuttuessa yksityisyyden suojaan liittyvät kysymykset sekä kysymykset liittyen kulttuurieroihin, sukupuolijärjestelmiin sekä sairauksien hoitoon. (Väänänen ym. 2009, 32.)

Suomessa työskentelystä ja elämisestä on saatavissa paljon tietoa muun muassa lukuisilta Internet-sivuilta sekä eri tahojen kokoamista ja julkaisemista esitteistä ja oppaista (Sorainen 2007, 19). Ulkomaalaislaki säätelee niistä velvoitteista, joita ulkomailta työvoimaa hankkivalla työnantajalla on. Velvollisuudet koskevat vähimmäistyöehtojen täyttymistä, työvoiman käyttöön liittyvän harmaan talouden ehkäisyä sekä laitonta työn tekemistä ja työnteettämistä. Työvoimahallinto puolestaan tarjoaa neuvontaa lupa-asioissa sekä antaa työnantajalle tietoa eri maiden käytettävissä olevista työnhakijoista. (Sorainen 2007, 15–18.) Suomessa toimii myös useita rekrytointi- ja henkilöstöpalveluyrityksiä, joiden kautta työnantaja voi rekrytoida ulkomaista työvoimaa. Osalla tällaisista yrityksistä on myös valmiudet huolehtia ulkomailta tulevien työntekijöiden käytännön järjestelyistä ja maahan asettumisesta. (Kananen 2006, 15–16.) Suomeen työhön tuleminen ei ole yksiselitteistä eikä missään tapauksessa helppoa. Paljon tietoa on saatavilla ja kotoutumisesta ja siihen liittyvistä palveluista säädetään lainsäädännön tasolla. Kotoutumisen onnistumisesta tai vaikuttavuudesta ja tavoittavuudesta ei kuitenkaan ole tarkkaa tietoa, ja kuten tässä luvussa aikaisemmin kirjoitin, tällä hetkellä valitettavan usein työhön Suomeen tulevat maahanmuuttajat jäävät virallisen kotouttamisen ulkopuolelle.

2 SOPEUTUMINEN UUTEEN YHTEISKUNTAAN

Sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan on moninainen prosessi, joka vaatii paljon aikaa ja mahdollisuuksia sekä maahanmuuttajilta että muilta yhteiskunnan jäseniltä. Sopeutumisen kannalta mitään yhtä oikeaa tai parasta ratkaisua ei ole olemassa, vaikka usein yhteiskunnallisessa keskustelussa viitataan integraatioon sopeutumisen onnistuneimpana ilmentymänä. Kuten David L. Sam (2006, 11) kirjoittaa, vaikka sopeutuminen on maahanmuuttokeskustelussa keskeisesti käytetty käsite, on sen määrittelemisen ja merkityksen tavoittaminen edelleen vaikeaa. Yksinkertaisimmillaan Sam (2006) ymmärtää sopeutumisen eli akkulturaation tarkoittavan kaikkea sitä muutosta mitä tapahtuu eri kulttuureja edustavien yksilöiden ja ryhmien kohdatessa toisensa. (Sam 2006, 11.) Tässä tutkimuksessa käytän pääasiassa käsitettä sopeutuminen kuvaamaan maahanmuuttajan asettumista uuteen yhteiskuntaan. Joissakin kohdin sopeutumisen sijaan puhun kuitenkin akkulturaatiosta, jonka näen tarkoittavan samaa kuin sopeutuminen, mutta, jota käytetään sopeutumisesta käydyssä kansainvälisessä keskustelussa ja teorioissa.

Sopeutumista on lähestytty eri näkökulmista eri aikoina ja sen ympärille on rakennettu erilaisia teorioita. John W. Berry (1997; 2006) on yksi keskeisimmistä sopeutumista tutkineista ja siitä kirjoittaneista henkilöistä. (Liebkind 2009.) Tässä tutkimuksessa olen valinnut juuri Berryn (1997; 2006) sopeutumisteorian lähestymistavaksi avatessani sopeutumisen lähtökohtia ja ulottuvuuksia.

Seuraavissa kappaleissa käsitelen tarkemmin sopeutumista käsitteenä sekä prosessina. Esittelen sopeutumisprosessiin liittyviä mahdollisuuksia Berryn (1997; 2006) mukaan ja erityisesti paneudun integraatioon sekä syrjäytymiseen (marginalisaatioon) sopeutumisprosessin lopputulena. Esittelen myös integraatioon ja marginalisaatioon liittyviä erityiskysymyksiä työperusteisessa maahanmuutossa.

2.1. Sopeutuminen ja sopeutumisen mahdollisuudet

Sopeutuminen käsittää ilmiöitä, joita syntyy kun eri kulttuureja edustavat yksilöt kohtaavat ja kun kulttuureissa tapahtuu muutoksia yhteisen elämisen mahdollistumiseksi. Sopeutumisella tarkoitetaan yksilön liittymistä jollakin valitsemallaan tasolla toiseen kulttuuriin ja sitä kautta

uuteen yhteiskuntaan. (Berry 1997.) Sopeutuminen käsitteenä ja ilmiönä liittyy olennaisesti maahanmuuttoon ja yksilöiden kotoutumisprosessiin. Berry (1997, 7) esittää edelleen, että sopeutumiseen liittyy yleisesti piirre, jonka mukaisesti yksi kulttuureista muuttuu sopeutumisen myötä muita enemmän.

Sopeutumisteorioissa sopeutuminen on jaettu entistä tarkemmin myös joko yksilö- tai ryhmäilmiöksi. Jälkimmäisessä on kysymys ennemminkin tietyn ryhmän edustaman kulttuurin muutoksesta kun taas yksilöllisenä ilmiönä sopeutuminen edustaa ennemminkin muutosta yksilön psykologiassa. Tarkasteltaessa sopeutumista ryhmätason ilmiönä huomio kiinnittyy esimerkiksi tiettyä kulttuuria edustavan ryhmän yleiseen kulttuuriseen muutokseen. Yksilötasolla tarkasteltuna tietyn ryhmän sisältä voidaan kuitenkin erottaa edelleen eritasoista sitoutumista tähän muutokseen. (Berry 1997, 7.) Sopeutumiseen vaikuttavat niin yksilö- kuin ryhmätasollakin erittäin monet tekijät eri vaiheissa sopeutumisprosessia, joka päättyy ennen pitkää yksilön valikoiman akkulturaatiostrategian mukaisesti. Näitä strategioita esittelen tarkemmin myöhemmin tässä luvussa, nyt keskityn niihin tekijöihin, joiden on tutkimusten mukaan todettu olevan merkityksellisiä sopeutumisen kannalta.

Yksilön sopeutumiseen ja sopeutumisstrategian valintaan vaikuttavat monet seikat niin yksilö- kuin yhteiskunnankin tasolla. Yksilötasolla vaikuttavina tekijöinä mainitaan ensinnä yksilön taustatietoja kuten ikä tai sukupuoli, näiden lisäksi merkityksellisenä sopeutumisen onnistumisen kannalta näyttäytyy myös yksilön koulutus sekä aikaisempi kokemus sopeutumisesta. Toiseksi yksilötasolla keskeisiä vaikuttavia tekijöitä ovat yksilön yhteiskunnallinen asema sekä maahanmuuttoon liittyvät motivaatiotekijät, kuten mistä syystä yksilö on maahanmuuttaja. Motivaatioon liittyvät edelleen yksilön odotukset suhteessa maahanmuuttoon, joiden on myös nähty olevan merkityksellisiä sopeutumisen kannalta. Kolmanneksi merkityksellisenä tekijänä on tärkeää mainita kulttuurien välinen etäisyys, joka näyttäytyy yksilöllisenä tekijänä sopeutumisprosessissa. Se kuinka lähellä toisiaan yksilön lähtö- ja tulokulttuurit ovat, on erittäin tärkeä tekijä yksilön sopeutumisen onnistumisen kannalta. Viimeisenä tärkeänä tekijänä mainittakoon yksilön persoonallisuus ja siihen liittyvät tekijät, jotka muodostavat oman puitteensa sopeutumisprosessille sekä määrittelevät vahvasti sitä millainen mahdollisuus yksilöllä on onnistua sopeutumaan uuteen kulttuuriin. (Berry 1997.)

Sopeutumisprosessiin ja sen onnistumiseen vaikuttavat yksilötason tekijöiden ohella myös monet muut tekijät kuten lähtö- sekä tuloyhteiskuntien tilanteet. Tullessaan uuteen maahan

maahanmuuttaja jättää aina taakseen tietyn yhteiskunnan ja saapuu toiseen. Maahanmuuttoon liittyy aina oleellisesti kaksi eri yhteiskuntaa ja kulttuuria. Erityisen merkityksellisinä asioina Berry (1997) mainitsee lähtömaan poliittisen- sekä taloudellisen tilanteen sekä demografiset tekijät. Tuloyhteiskunnassa erityisen merkityksellisinä Berry (1997) näkee asenteiden lisäksi yhteiskunnallisen tuen. Näiden lähtötilanteeseen vaikuttavien tekijöiden ohella sopeutumisen onnistumiseen vaikuttavat myös monet tekijät sopeutumisprosessin eri vaiheissa. Tällaisina tekijöinä voidaan erotella ainakin prosessiin käytetty aika, valittu sopeutumisstrategia, yksilön omat selviytymisstrategiat (tässä tarkoitetaan psykologian alan teorioissa muodostettuja strategioita, joihin yksilö turvautuu kohdatessaan stressaavia tilanteita), sosiaalinen tuki sekä sosiaaliset asenteet, jotka voivat ilmetä prosessin eri vaiheissa esimerkiksi syrjintänä tai epäoikeudenmukaisuutena. (Berry 1997.) Monet näistä tekijöistä ovat sellaisia, joihin yksilö ei pysty itse vaikuttamaan ja joissa vaikutusvalta on ennemminkin yhteiskunnallisella tasolla.

Berry (1997, 16) kirjoittaa edelleen tarkemmin lähtömaan vaikutuksesta yksilön sopeutumiseen tulomaassa. Mielenkiintoisena teoriana nousee esiin jako työntäviin ja vetäviin tekijöihin (Berry 1997, 16). Kyseinen jaottelu on yhteydessä yksilön motivaatioon sopeutua tulomaan yhteiskuntaan. Jokaisessa yhteiskunnassa on eroteltavissa tekijöitä, jotka toisaalta vetävät ihmisiä puoleensa ja toisaalta työntävät ihmisiä pois päin kyseisestä yhteiskunnasta. Muuttaminen yhteiskunnasta toiseen voidaan Elli Heikkilän ja Maria Pikkaraisen (2008, 28) mukaan käsittää valintatilanteeksi, jossa yksilö vertaa eri alueiden tai yhteiskuntien myönteisiä ja kielteisiä tekijöitä toisiinsa. Sillä millä perusteella yksilö päättää uuteen yhteiskuntaan tulla, on keskeinen merkitys yksilön sopeutumisprosessin kannalta. Heikkilä ja Pikkarainen (2008, 28) kirjoittavat edelleen, että maahanmuuttajat voidaan jakaa myönteisesti ja kielteisesti valikoituneisiin sen perusteella millä perusteella he ratkaisevat lähtönsä toiseen maahan. Myönteisesti valikoituneita ovat ne maahanmuuttajat, joiden ratkaisu muuttua perustuu tuloalueen vetotekijöihin, kun taas kielteisesti valikoituneina voidaan pitää niitä maahanmuuttajia, joiden muuttopäätös perustuu lähtöalueen työntäviin tekijöihin (Heikkilä & Pikkarainen 2008, 28).

Yksilön elämä on kokonaisuus, joka koostuu monista eri osista, paikoista, ihmisistä ja rooleista. Tästä syystä myös sopeutuminen on hyvin moninainen ilmiö yksilön elämässä. Yksilön elämän osiksi voivat muodostua erilaiset asiat, kuten koti, työ, ystävät ja harrastukset. Näihin kaikkiin osa-alueisiin yksilö liittyy tiettyjä odotuksia ja toisaalta tiettyjä vaatimuksia itselleen. Odotusten ja vaatimusten lisäksi yksilöllä voi olla elämän eri osa-alueilla erilaisia rooleja ja tehtäviä, jotka edellyttävät joitakin taitoja tai osaamista tai toisaalta joiden taakse yksilö

piiloutuu ja joiden takaa hän ottaa osaa yhteiskunnalliseen elämään. Maahanmuuttaja voi olla hyvä työssään ja sosiaalisilta taidoiltaan, mutta esimerkiksi kotona hänen voi olla vaikea asettua uuden yhteiskunnan normeihin ja kulttuurin asettamiin vaatimuksiin. Toisaalta maahanmuuttaja voi kokea olevansa osa yhteiskuntaa, mutta jäävänsä silti esimerkiksi työmarkkinoiden ulkopuolelle.

Sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan etenee usein eri tahdissa ja eri tavoin näillä elämän eri osa-alueilla ja tällöin puhutaankin usein segmentoituneesta eli lohkoutuneesta sopeutumisesta. Esimerkiksi kielenoppiminen, kulttuurinen sopeutuminen ja työelämäintegraatio voivat kehittyä hyvin eri tahdissa maahanmuuttajan sopeutumisprosessin aikana. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 19.) Berry (1997, 28) kirjoittaa myös kuten Martikainen ja Tiilikainenkin (2007), että akkulturaatiostrategioissa voi olla vaihtelua yksilön elämän eri osa-alueilla. Yksilö saattaa esimerkiksi ylläpitää tarkemmin omaa kulttuuriaan niin sanotulla yksityisellä alueellaan kuten kotona ja toisaalta hakeutua vähemmän kontaktiin toisen kulttuurin edustajien kanssa. Kun taas elämän julkisimmilla osa-alueilla kuten työpaikalla tai koulussa yksilö saattaa hakeutua enemmän kontaktiin ja pyrkiä jäljittelemään yksityistä aluetta enemmän valtakulttuuria ja sen edustajia. (Berry 1997, 28.)

Berry (1997) jakaa sopeutumisen edelleen psykologiseen ja sosiokulttuuriseen sopeutumiseen sekä nostaa näiden rinnalla esiin myös taloudellisen sopeutumisen, joka voidaan myös nähdä omana sopeutumisen osanaan. Psykologisen akkulturaation Berry (1997) kirjoittaa edustavan maahanmuuttajan selkeää käsitystä omasta kulttuurisesta ja persoonallisesta identiteetistään kun taas sosiokulttuurinen sopeutuminen edustaa ennemminkin käytännön sopeutumista. Sosiokulttuurisen sopeutumisen käsitteen alla Berry (1997) ymmärtää maahanmuuttajan kyvyn selviytyä arkipäivän toimista, perhe-elämästä, työstä ja koulusta. Näiden näkökulmien erottaminen toisistaan on perusteltua muun muassa koska niihin liittyvä sopeutuminen on usein erilaista ja toiseksi koska niitä arvioidaan eri lähtökohdista käsin. Edellisten lisäksi Berry (1997) erottaa vielä taloudellisen sopeutumisen, joka liitetään tehdyn työn tyydyttävyyteen ja tuottavuuteen. (Berry 1997, 14.) Viimeksi mainitulla sopeutumisen eli akkulturaation ulottuvuudella voi nähdä olevan selkeä yhteys työperusteiseen maahanmuuttoon ja erityisesti siihen, miten maahanmuuttaja sopeutuu työelämään ja sen ehtoihin.

Sopeutumisstrategiat

Seuraavissa kappaleissa esittelen tarkemmin edellä esitetyn sopeutumisprosessin vaihtoehtoisia ratkaisuja, joita nimitän Berryn (2006, 33-40) mukaan akkulturaatio- eli sopeutumisstrategioiksi. Yksilön valitsemaan akkulturaatiostrategiaan ja sopeutumisprosessin lopputulokseen vaikuttavat olennaisesti edellä erittelemäni tekijät, jotka luovat lukijalle pohjaa sille millä perusteella maahanmuuttaja valikoi tai valikoituu tietyn strategian kannalle.

Monikulttuurisissa yhteiskunnissa on aina hallitsevia ja vähemmistöinä eläviä kulttuureja, joiden jäsenet joutuvat väistämättä törmäämään siihen kuinka yhtyä toisiin kulttuureihin. Yksilöt ja ryhmät törmäävät näihin valintoihin jokapäiväisessä elämässään olemalla tekemisissä keskenään toistuvasti. Yksilöt joutuvat tekemään valintoja sen suhteen mitä pitävät tärkeänä ja mihin tulisi ottaa toisaalta osaa toisen kulttuurin kohdalla ja mikä säilyttää omasta kulttuuristaan. (Berry 1997, 9.) Nämä eivät ole vain kysymyksiä, joihin kulttuuristen vähemmistöjen edustajat törmäävät ja joita joutuvat miettimään, vaan kyse on asioista joihin jokainen yhteiskunnan jäsen joutuu ottamaan jonkinlaisen kannan eläessään keskellä monikulttuurista yhteiskuntaa. Näitä valintoja ei myöskään voida tehdä ainakaan täysin yhteiskunnan tasolla, vaan ne muodostuvat pääosin jokapäiväisessä elämässä ja vastatessaan näihin kysymyksiin yksilöt joutuvat tekemään usein nopeitakin päätöksiä, joilla toisaalta voi olla kauas kantoisia vaikutuksia yksilön elämässä. Sitä millaisen suhtautumisen yksilö valitsee suhteessa vieraseen kulttuuriin, voidaan kutsua akkulturaatio- eli sopeutumisstrategiaksi. Sopeutumisstrategia muodostuu yksilön asenteista ja käytöksestä suhteessa akkulturaatioon eli sopeutumiseen. (Berry 2006, 33- 40.)

Akkulturaatiostrategioissa ei kuitenkaan ole aina kyse valinnasta, vaan kyse voi olla myös joksikin tulemisesta, kuten syrjäytetyksi tulemisesta (Berry 1997, 10). Yhteiskunnallisella tasolla kaikilla kulttuureilla ei aina automaattisesti ole yhdenvertainen asema, vaan toinen kulttuuri voi syrjäyttää toisen esimerkiksi päätöksenteossa. Myöskään yksilötasolla kyse ei suinkaan aina ole yhdenvertaisuudesta kulttuurien edustajien kesken, vaan toisen yksilön asema voi olla vahvempi tai heikompi suhteessa toiseen. Tällaisen yhteiskunnan kohdalla ei kuitenkaan voida yleensä puhua monikulttuurisesta yhteiskunnasta. Yhteiskunnallisella tasolla on erotettavissa valta- ja vähemmistökulttuureja ja niiden välillä on havaittavissa myös valtaeroja yhteiskunnallisen aseman näkökulmasta.

Edellisen lisäksi sopeutumisstrategiat eivät aina myöskään ole samoja yksilön kaikilla elämän osa-alueilla, vaan maahanmuuttaja voi valita eri strategioita esimerkiksi elämänsä yksityisillä tai julkisilla alueilla selviytyäkseen. Merkityksellistä akkulturaatiostrategian valinnassa on yksilön valinnan lisäksi ajalla ja paikalla, jossa sopeutuminen tapahtuu.

Berry (1997, 10) jakaa edellä esittelemiini valintoihin perustuvat akkulturaatiostrategiat neljään, joita ovat integraatio, assimilaatio (eli sulautuminen), separaatio (eli eriytyminen) ja marginalisaatio (eli syrjäytyminen). Käytän tutkimuksessani suomennettuja käsitteitä, siltä osin kuin englanninkielisille käsitteille on olemassa vastineet suomen kielessä. Berryn (2006, 33- 40) esittämän sopeutumisteorian mukaan yksilö valikoituu näihin strategioihin. Valikoitumiseen vaikuttaa se mitä yksilö näkee tärkeänä huomioida suhteen ylläpitämiseksi laajempaan yhteiskuntaan, sekä se mitä asioita hän näkee tärkeänä ylläpitää säilyttääkseen oman identiteettinsä ja omat piirteensä suhteessa omaan kulttuuriinsa.

Akkulturaatiostrategiat perustuvat niin yksilön omiin valintoihin kuin myös tulomaan yhteiskunnan ja lähtömaan tilanteen yhteisvaikutukseen. Sopeutumisstrategia määrittää sitä miten maahanmuuttaja sopeutuu ja asettuu tulomaahan, sen kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Keskityn tutkielmassani strategioista ääripäihin, integraatioon ja syrjäytymiseen (marginalisaatioon). Ne muodostavat mielestäni mielenkiintoisen vaihteluvälin sille mitkä mahdollisuudet yksilöllä on sopeutumisessaan uuteen yhteiskuntaan.

2.2 Onnistuneena pidetty sopeutuminen

Integraatio on paljon käytetty käsite maahanmuuttoon liittyvässä keskustelussa. Integraatiolla viitataan usein positiiviseen kehitykseen ja tavoiteltavaan tilaan, jonka saavuttanut maahanmuuttaja näyttäytyy tasavertaisena muiden yhteiskunnan jäsenten rinnalla. Onnistunutta sopeutumisprosessia edustavasta monikulttuurisuudesta ja yhteiskunnallisesta integraatiosta on tullut monessa länsimaassa käsitteitä, joilla viitataan ihanteena pidettyyn tasavertaisten eri kulttuureja edustavien yksilöiden rinnakkaiseloon. Yhteiskunnallinen integraatio määrittyy vaihtoehtona perinteisemmälle sulautumista eli assimilaatiota korostavalle politiikalle. (Liebkind, Mannila, Jasinskaja- Lahti, Jaakkola, Kyntäjä, Reuter 2004, 50.) Integraatio näyttäytyy usein toivottavana vaihtoehtona sopeutumisprosessin lopputuloksena.

Berry (1997) määrittelee integraation molemminpuoliseksi sopeutumiseksi, jonka onnistuminen edellyttää yhtäältä vähemmistön hyväksyvän valtaväestön perusarvot, ja toisaalta valtaväestön hyväksyvän vähemmistöjen edustajat osaksi yhteiskuntaansa. Integraatio ei voi toteutua ikinä täysin ilman molemminpuolista hyväksyntää. Merkityksellistä on myös se, että toteutuakseen integraatio edellyttää valtaväestöltä avointa ja mukaan ottavaa asennetta suhteessa vähemmistöihin, tässä tapauksessa maahanmuuttajiin. Vastaanottavalta yhteiskunnalta edellytetään edelleen tietynlaista monikulttuurisuutta korostavaa asenneilmapiiriä, syrjimättömyyttä mahdollisimman laajalti, positiivisia asenteita suhteessa vähemmistöihin sekä yhtenäisyyttä yhteiskunnan sisällä. (Berry 1997, 10–11.)

Paitsi vastaanottavalta yhteiskunnalta integraatio vaatii toteutuakseen paljon myös yksilöltä itseltään. Maahanmuuttajan on oltava valmis hyväksymään uuden yhteiskunnan arvot ja tavat vaikka säilyttääkin samalla osia omasta lähtökulttuuristaan, tuoden niitä osaksi uutta kulttuuriaan. Integroituessaan uuteen yhteiskuntaan yksilö tulee ikään kuin osaksi sitä ja sitoutuu noudattamaan maan tapoja sekä lakeja ja elämään niiden mukaisesti. Integroituminen eroaa kuitenkin merkittävästi sulautumisesta, sillä integroituaan uuteen yhteiskuntaan yksilö säilyttää paljon myös omasta kulttuuristaan ja juuristaan sopeuttaen omaansa uuteen. Sulautumisessa yksilö ennemminkin sulautuu täysin uuteen yhteiskuntaan jättäen taakseen vanhan toisin kuin integraatiossa.

Elli Heikkilä ja Maria Pikkarainen (2008) puhuvat maahanmuuttajien tyydyttävästä integraatiosta, joka heidän mukaansa vaatii toteutuakseen maahanmuuttajalle mahdollisuudet täyteen sosiaaliseen, lailliseen, taloudelliseen ja kulttuuriseen osallistumiseen yhteiskunnassa. Kirjoittajien mukaan saavutettuaan nämä mahdollisuudet maahanmuuttaja näyttäytyy tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä, jolla on samat oikeudet kuin kantaväestölläkin (Heikkilä & Pikkarainen 2008, 28). Toteutuakseen täydellisesti integraatio näyttäisi edellyttävän paljon kaikilta osapuolilta, mutta toisaalta tuovan myös tullessaan paljon hyvää ja tavoittelemisen arvoista.

Integraatio on kuitenkin terminä hyvin laaja ja eikä siitä aina voida puhua yhtenä kokonaisuutena tai yhtenäisenä tilana, sillä yksilön kiinnittyminen yhteiskuntaan ja mahdollinen integraatio voi toteutua eritasoisesti elämän eri osa-alueilla. Integraatio ei aina myöskään välttämättä ole paras mahdollinen tai tavoiteltavin päämäärä, vaan joissakin tapauksissa esimerkiksi sulautuminen voi muodostua yksilön ja yhteiskunnan kannalta parhaaksi akkulturaatioprosessin lopputulokseksi. Yhteiskunnan monikulttuurisuudesta ja monikulttuurisuuden edistämisestä

on muodostunut keskeinen maahanmuuttopoliittinen linjaus, johon pyritään tukemalla yksilöiden kotoutumista sitä tukevan lainsäädännön nojalla (Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 2006.)

Integraatio ei toteudu läheskään aina maahanmuutosta puhuttaessa. Heikkilä & Pikkarainen (2008, 28) kirjoittavat, että sen sijaan, että kansainvälinen liikkuvuus johtaisi aina integraatioon, johtaa se usein moninaiseen haavoittuvuuteen maahanmuuttajien keskuudessa. Tutkimuksen viitekehyksessä integraatio asettuu yhdeksi vaihtoehdoksi neljästä sopeutumisstrategiasta kun tarkastelen, millaiseen tulokseen yksilön sopeutumisprosessi johtaa. Vaikka edellä olen korostanut integraation positiivisuutta, ei se ole aina ja kaikkialla paras vaihtoehto yksilön sopeutumisen kannalta. Kuten Berry (1997, 12) kirjoittaa akkulturaatiostrategioiden paremmuus suhteessa toisiinsa vaihtelee ympäristön ja siellä vietetyn ajan perusteella. Puhuttaessa työperusteisesta maahanmuutosta on huomioitava, että yksilöiden vieraassa yhteiskunnassa viettämät ajanjaksot sekä motiivit työntekoon vieraassa ympäristössä vaihtelevat huomattavasti.

2.3 Syrjäytymisen mahdollisuus

Integraatiosta poiketen marginalisaatiolle on olemassa myös suomenkielinen vastine, syrjäytymisen käsite. Tässä tutkimuksessa käytän kuitenkin tietoisesti näitä käsitteitä rinnakkain, sillä näkemykseni mukaan käsitteet kulkevat usein rinnakkain myös yhteiskunnallisessa keskustelussa. Määrittelen seuraavassa lyhyesti marginalisaatiota eri näkökulmista. Kuten määrittellessäni integraation käsitettä, korostan myös marginalisaation määritelmässä marginalisaatiota yhtenä akkulturaatioprosessin lopputuloksena, Berryyn (1997; 2006) viitaten.

Syrjäytyminen on käsitteenä hyvin moninainen, ja epäselvyyksien vuoksi jopa sen käytön lopettamista on suositeltu suomalaisessa keskustelussa muutama vuosikymmen sitten. Syrjäytymisen sanotaan usein olevan ennemminkin ihmiselämän prosessi kuin pysähtynyt tila. Syrjäytymistä määritellään monessa yhteydessä riskitekijöiden kautta, ei niinkään lähtien syrjäytymisen kriteereistä. Syrjäytymisen kriteerit sisältävät helposti oletuksen tietystä syrjäytyneiden ryhmistä, kun taas syrjäytymisriskit kertovat vain tiettyjen väestöryhmien muita suuremmasta riskistä syrjäytyä, ei niinkään jo syrjäytymisestä. Yleisimmin syrjäytymisellä viitataan yhteiskunnan marginaalissa tai marginaaleissa elämiseen. (Liebkind ym. 2004, 40–44.)

Marginalisaatio on vastakohta osallistumiselle ja sosiaaliselle integraatiolle. Syrjäytymistä määrittää kuvaavasti Raunio teoksessaan Olennainen sosiaalityössä (2004, 219) esittämä määritelmä syrjäytymisen ymmärtämisestä yksilöä ja yhteiskuntaa yhdistävien siteiden heikoutena. Syrjäytyessään yksilö näyttäytyy kyseisen määritelmän mukaan ikään kuin yhteiskunnasta erillisenä yksikkönä, joka ei ole kytköksissä muuhun yhteiskuntaan. Syrjäytymistä tarkastellaan usein yhteiskunnallista normaaliutta vasten. Yksilön yhteiskuntaan yhdistävä side, on samalla side, joka yhdistää yksilön yhteiskunnalliseen normaaliuteen ja syrjäytynyt yksilö näyttäytyykin yhteiskunnallisesta normaaliudesta poikkeavana. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa syrjäytyminen näyttäytyy yleisimmin kasautuvana huono-osaisuutena, jolloin sitä myös mitataan monien eri ongelmien kasautumisena. (Raunio 2004, 219.)

Aikaisemmin mainitsemassani Berryn (1997) määritelmässä sopeutumisesta marginalisaatio edustaa yhtä sopeutumisprosessin lopputulosta. Lopputuloksena marginalisaatio eli syrjäytyminen näyttäytyy vastakkaisena integraatiolle ja tämän teorian mukaan marginalisoitunut maahanmuuttaja on syrjäytynyt molemmista kulttuureista. On kuitenkin huomattavaa, ettei ainakaan tästä näkökulmasta integraatiota ja syrjäytymistä tule nähdä täysin toisiaan poissulkevinä. Sopeutuminen voi ilmetä eriasteisena eri elämänosa-alueilla (Berry 1997). Integroituminen työelämään ei välttämättä automaattisesti johda esimerkiksi kielelliseen integroitumiseen. Berryn (1997) esittämän sopeutumisteorian mukaan yhteiskuntaan integroituminen ja siitä syrjäytyminen näyttäytyvät joka tapauksessa toisilleen vastakkaisina kehityskulkuina ja syrjäytymistä voidaan pitää näistä ei-toivottavampana.

Syrjäytymiskeskustelussa käytetään edellisessä luvussa esitetystä ilmiöstä käsitettä lohkoutunut integraatio, joka Saksassa tehdyn tutkimuksen perusteella on erityisesti maahanmuuttajille tyypillinen ilmiö (Liebkind ym. 2004, 45). Käsite havainnollistaa aiemmin esittämäni havaintoa sopeutumisen eriaikaisuudesta kaikilla elämän osa-alueilla. Niin maahanmuuttajien kuin kantaväestönkin keskuudessa yksilön elämäntilanteeseen voi liittyä syrjäytymisriskejä joillakin osa-alueilla ja toisilla taas syrjäytymistä ennustavat riskitekijät voivat puuttua. (Liebkind ym. 2004, 45.)

Raunio (2004) esittää, että maahanmuuttajat ovat marginalisoitumisen riskiryhmä, koska maahanmuuttajat ovat muuta väestöä useammin edustettuina toimeentulotuen saajina. Marginalisoitumisen mittarina tämä ei kuitenkaan ole aukoton, sillä maahanmuuton alkuvaiheessa toimeentulotuki on usein maahanmuuttajan ainut vaihtoehto toimeentuloon. Yleisesti voidaan

kuitenkin sanoa, että taloudellisilla puutteilla on keskeistä merkitystä marginalisoitumisen riskiryhmiin identifioitumisessa. (Raunio 2000, 225.) Myös Riku Perhoniemi ja Inga Jasinskaja-Lahti (2006) kirjoittavat, että taloudelliset ongelmat näyttäytyvät esimerkiksi työttömyyden ohella maahanmuuttajien kotoutumisen ja integraation haasteina.

Syrjäytymisen käsite kattaa monia eri näkökulmia ja sitä voidaan myös mitata monin eri tavoin. Syrjäytyminen tulkitaan kuitenkin aina yksilön elämän riskitekijänä ja ei-toivottuna elämäntilanteena, jossa yksilö elää marginaalissa yhteiskunnan normaaliksi katsotuista osa-alueista. Maahanmuuttajien kohdalla marginalisaatiota on kuitenkin syytä tarkastella edelleen tietyn varauksin suhteuttaen tulomaan normaaleiksi määrittyvät osa-alueet lähtömaan kulttuuriin. Maahanmuuttaja voi näyttäytyä syrjäytyneenä yksilönä valitessaan oman kulttuurinsa mukaisen elämäntavan jollakin elämän osa-alueella.

2.4 Sopeutumisprosessi ja työperusteinen maahanmuutto

Maahanmuuttoon liittyy aina jonkinlainen sopeutumisprosessi, jonka lopputulos voi vaihdella aina integraatiosta syrjäytymiseen tai olla jotakin näiden kahden välillä. Työperusteisen maahanmuuton kohdalla sopeutumisprosessi tarkoittaa ensisijaisesti myös työyhteisöön sopeutumista. Työn vuoksi maahanmuuttavilla keskeistä sopeutumisen kannalta on miten sopeutumisprosessi työyhteisöön etenee, sillä työ on näiden yksilöiden linkki uuteen yhteiskuntaan ja peruste heidän maassa oleskelulle. Työn merkitys sopeutumista edistävänä tekijänä korostuu entisestään, silloin kun työ on ainoa peruste maahan tulolle ja maassa oleskelulle. Ne maahanmuuttajat, joilla on Suomessa ennestään sosiaalista verkostoa, tuttavuuksia, ystäviä tai perhettä ovat täysin eri asemassa kuin he, jotka tulevat tänne suoraan työnantajan rekrytoimana ilman minkäänlaisia aikaisempia kontakteja suomalaiseen yhteiskuntaan. Erityisesti näiden maahanmuuttajien kohdalla työpaikan ja työyhteisön muuhun yhteiskuntaan integroiva vaikutus korostuu.

Anne Alitolppa-Niitamo (2003) kirjoittaa artikkelissaan, kuinka maahanmuuttajien integroitumisella on tärkeitä työllisyyteen ja sosiaalipolitiikkaan liittyviä seurauksia ja kuinka keskeistä sopeutumisprosessin onnistumiselle on riittävä tuki ja inhimillinen vastaanotto uuteen yhteiskuntaan sopeutumisen alkuvaiheessa. Alitolppa-Niitamo (2003) kirjoittaa myös riskistä, joka liittyy siihen, että maahanmuuttajat nähdään vain työvoimana, jolloin heidän inhimilliset

tarpeensa herkästi unohdetaan. (Alitolppa-Niitamo 2003.) Maahanmuuttajien onnistunut sopeutuminen ei näyttäydy pelkästään yksilöiden omaan hyvinvointiin liittyvänä tekijänä, vaan onnistuneen sopeutumisprosessin seuraukset voivat heijastua myös yleisemmin työllisyyteen ja sosiaalipolitiikkaan ja näin ollen myös yhteiskuntaan.

Onnistunut sopeutuminen on kokonaisuus, eikä pelkästään sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan täytä kaikkia maahanmuuttajan hyvinvoinnille asettuvia tarpeita. Työperusteisesti maahan tulleille maahanmuuttajille kotouttamisprosessiin mukaan pääseminen ja sen onnistuminen on aivan yhtä tärkeää kuin muillekin maahanmuuttajaryhmille. Työperusteisesti maahan tulevalla henkilöllä työnantaja ja muu työyhteisö muodostavat usein ensimmäisen ja ainakin aluksi ainoan sosiaalisen kontaktin vieraassa yhteiskunnassa. Kuten Alitolppa-Niitamo (2003) kirjoittaa, alkuvaiheessa saatu tuki ja inhimillinen vastaanotto ovat keskeisiä asioita yhteiskuntaan sopeutumisen alkuvaiheessa ja työperusteisen maahanmuuton kohdalla tämä tuki tulisi usein löytyä työyhteisöstä. On myös tapauksia, joissa maahanmuuttaja tulee suomeen ryhmän mukana, osana suurempaa rekrytoimiskampanjaa, jolloin tukea uuteen yhteiskuntaan sopeutumiselle on mahdollista saada myös omasta yhteisöstä. Tällöin on kuitenkin tärkeää tunnistaa myös riski siihen, että tällainen yhteisö muodostaa oman tapansa selvittää yhteiskunnasta mahdollisesti eristäytyen valtaväestöstä. Tällainen tilanne ei ole välttämättä paras sopeutumisprosessin näkökulmasta ja saattaa johtaa jopa eriytymiseen eli separaatioon muusta yhteiskunnasta.

Työn merkitys yhteiskuntaan integroivana tekijänä on tunnustettu monessa yhteydessä niin valtaväestön kuin maahanmuuttajienkin osalta. Erityisesti maahanmuuttajilla työn merkitys sopeutumisen kannalta on huomattava. Määriteltäessä integraatiota, kulttuuriin integroitumisen merkkeinä on pidetty esimerkiksi yleistä tyytyväisyyttä ja hyvää itsetuntoa henkisen ja fyysisen terveyden ohella. (Harakkamäki 2007.) Maahanmuuttajille, myös työperusteisesti maahan tulevilla, työsuhteiden epävarmuus on hyvin tyypillistä. Työn ollessa keskeisin linkki uuteen yhteiskuntaan ja keskeinen tekijä sopeutumisprosessissa, on työsuhteen laatuun liittyvillä tekijöillä erityisen keskeinen merkitys yleisen tyytyväisyyden muodostumiselle ja tätä kautta myös onnistuneelle sopeutumiselle. Jo nyt yhteiskunnassamme kiinnitetään huomiota maahanmuuttajien työehtoihin ja työoloihin, joita suomessa määrittelee tarkka työlainsäädäntö. Saamme kuitenkin välillä lukea uutisia työlainsäädännön laiminlyömisestä juuri maahanmuuttajien kohdalla. Maahanmuuttajan tullessa hyvin erilaisista olosuhteista kuin Suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsee, saattaa yleinen tyytyväisyys edellyttää vain hyvin pieniä toi-

mivia asioita ja esimerkiksi turvallisuuden tunnetta, joka meille suomalaisille on arkipäivää. Viihtyisä ja luotettava työ ja työympäristö voi olla työperusteisesti maahan tulevalle yksi hyvin keskeinen sopeutumiseen vaikuttava tekijä.

3 KOKEMUKSEN TUTKIMINEN

Tämä tutkimus perustuu faktanäkökulmaan, jonka mukaisesti suhtaudun aineistoon totena, tutkittavien kertomina rehellisinä kokemuksina ja kuvauksina todellisuudesta. Faktanäkökulman mukaisesti en kyseenalaista tutkittavien tuottamaa tietoa. Enkä myöskään lähde tulkitsemaan aineiston analyysivaiheessa tutkittavien tuottaman aineiston konstruktivistista puolta, vaan pyrin löytämään aineistosta tutkittavien tuottamia faktoja sekä jäsentämään niitä vastatakseen asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Kun konstruktionistinen näkökulma on kiinnostunut tekstiaineistojen erityisluonteesta totuuden representaatioina, korostaa faktanäkökulma enemmän aineiston sisältöjä sekä suhtautuu haastattelussa sanottuun totena, eli sellaisena kuin esitetyt asiat todellisuudessa ilmenevät (Anttila 2008). Anu-Hanna Anttila (2008) kirjoittaa edelleen, että tehtäessä tutkimusta faktanäkökulmasta riittää aineiston analyysin menetelmäksi hyvin sisällön analyysin eri muodot. Tässä tutkimuksessa lähestyn aineistoani faktatietona. Tutkimusaineisto näyttäytyy minulle tutkittavien tuottamana tosiasiatietona, jonka sisällöistä olen kiinnostunut.

3.1 Kokemuksen tutkimus

Lähestyn aihetta tutkittavien oman subjektiivisen kokemuksen näkökulmasta ja tutkimusta voikin pitää kokemuksen tutkimuksena. Tutkimus pyrkii tarkastelemaan yksilöiden kokemuksia fenomenologisesta näkökulmasta, erottaen yksilöiden kokemukset teoreettisesta viitekehystä. Fenomenologinen lähestymistapa on tyypillinen juuri kokemuksen tutkimukselle. Se asettaa tutkijalle tiettyjä reunaehtoja tutkimuksen toteutukseen liittyen. Kuten Juha Perttula (2008, 135) kirjoittaa fenomenologisen erityistieteen korostama empirisyys tarkoittaa juuri kokemusten tutkimusta, tehdessään fenomenologisista lähtökohdista tutkimusta tutkijan on erotettava toisistaan kaksi asiaa. Ensinnä se, että kokemukset ovat tutkittaville yhtä tosia riippumatta siitä onko tutkija niistä kiinnostunut ja toiseksi, että tutkija ei luo kohdettaan tai ole sen edellytys. Tutkijan tehtävänä on edelleen nivoa nämä asiat yhteen tieteelliseksi tutkimukseksi. (Perttula 2008, 135). Tärkeää on myös muistaa, että tehdessään kokemuksen tutkimusta, tutkija ei voi olettaa toisten kokemuksista sisällöllisesti mitään etukäteen (Perttula 2008, 137.) Merja Lehtomaa (2008, 166), kirjoittaa sulkeistamisesta, joka on kokemuksen tutkimuksen yksi peruskivistä. Sulkeistamisella Lehtomaa (2008, 166) tarkoittaa tutkijan kykyä sulkea itsensä ulkopuolelle aikaisemmat kokemuksensa ja näkemyksensä tutkittavasta kohteesta.

Tämä ei ole helppoa tai yksinkertaista ja vaatii paljon aikaa ja keskittymistä. Sulkeistaminen voi toteutua, joko kirjallisena työskentelynä tai itsekriittisenä ajatustyönä tutkimuksen alkumetreillä (Lehtomaa 2008, 166). Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt omien ennakkokäsitysten sulkeistamiseen tutkimuksen alussa sekä koko matkan tutkimuksen teon ja tutkimusraportin kirjoittamisen aikana.

Kokemus on yksilölle jotakin ainutlaatuista. Kokemus muuttaa yksilön todellisuutta tehden siitä merkityksellistä ja luoden yksilölle elämyksiä (Perttula 2008). Yksilön aikaisemmat elämäkokemukset jäsentävät yksilön tajuntaa ja ymmärrystä ympäröivästä maailmasta. Yksilön ymmärrys voidaan Perttulan (2008) mukaan jakaa neljän eri kokemuslaadun kesken, tunne, intuitio, tieto ja usko. Yksilön kokemusten perusteella muotoutuva ymmärrys ympäröivästä todellisuudesta jäsentyy näiden neljän eri kokemuslaadun kautta hankitun kokemustiedon kautta. Tutkimuksellisesti tutkija voi tavoittaa vain joitakin kokemuslaatuja. Tämä voi kuitenkin muodostua vaikeaksi kokemuslaatuja kietoutuessa tiiviisti yhteen. (Perttula 2008.) Tutkijan ei ole siis välttämättä mahdollista saada esiin näitä kaikkia edellä esitettyjä kokemuslaatuja.

Kokemuksen tutkimus on yksilöiden subjektiivisten kokemusten perusteella rakentuvien ajatusten tutkimusta. Kokemuksen tutkimus on osa fenomenologista tutkimusta. Fenomenologisen tutkimuksen tarkoituksena on kuvailla ilmiöitä mahdollisimman tarkasti ja kerätä tietoja ihmisen elämäkokemuksista. Fenomenologian tavoitteena ei ole tehdä päätelmiä ja aineiston analysoimisen tulisi aina lähteä liikkeelle tutkijan ennako-oletusten sulkeistamisella. (Roto 1999.) Myös Perttula (2008) kirjoittaa siitä kuinka tärkeää aineiston mahdollisimman objektiivinen tarkastelu kokemuksen tutkimuksen näkökulmasta on. Fenomenologiselle kokemuksen tutkimukselle on tyypillistä aineiston kerääminen haastatteleamalla halutun kokemuksen omaavia yksilöitä, jotka ovat halukkaita kertomaan kokemuksistaan (Perttula 2008). Kokemuksen tutkimuksessa aineisto jää usein melko suppeaksi, kuten tässäkin tutkimuksessa on tapahtunut. Analyysia varten kerätty aineisto on aina tärkeää muuttaa tekstimuotoon (Roto 1999). Tiivistetysti sanoen pyrin tuomaan mahdollisimman hyvin aineiston analyysivaiheessa esiin tutkittavien oman äänen ja kokemuksen. Tarkastelen työperusteista maahanmuuttoa ja maahanmuuttajien sopeutumista maahanmuuttajien omien kokemustensa kautta. Ennen aineiston analyysia olen pyrkinyt sulkeistamaan tutkimuksen teon ulkopuolelle aikaisemmat kokemukseni ja ajatukseni sekä ennako-oletukseni tutkimuksen kohteesta. Tutkimuksen tar-

koituksena ei ole suurien linjojen löytäminen vaan maahanmuuttajan yksilöllisen kokemuksen tavoittaminen.

3.2 Subjektiivinen kokemus ja subjektipositio

Toisille ihmisille integroituminen uuteen yhteiskuntaan voi näyttäytyä hyvinkin haasteellisena ja paljon uhrauksia vaativana prosessina kun taas toisille integroituminen on enemmän itseltään selvä prosessi. Se miten asiat näemme ja koemme, on aina yksilöllistä. Sama ilmiö voi saada hyvin erilaiset mittasuhteet kun sitä tulkitsevat yksilöt erilaisia taustojaan, ajatuksiaan ja odotuksiaan vasten. Subjektiivinen kokemus on aina jotakin ainutlaatuista, jonka tavoittaminen ja ymmärtäminen ei ole helppoa tai yksiselitteistä. Subjektin tietynlaisuutta kuvaa termi subjektiviteetti, joka pitää sisällään asioita, joita yksilö arvostaa, sekä erityisiä tapoja, joilla yksilö toimii, tuntee ja ajattelee (Ronkainen 1999, 31).

Subjektiviteetti käsite kuvaa yksilön omaa kokemusta ja ajatusta itsestään ja omasta asemastaan suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Subjektiviteetti rakentuu paitsi henkilön historialta, tietyistä ajasta ja paikasta myös yksilön suhteesta ympäröivään yhteiskuntaan. Suvi Ronkainen (1999) kuvaa suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan partikulateeteilla, joilla viitataan tiettyihin yhteiskunnallisiin erotteluihin, jotka osaltaan määrittelevät yksilön subjektiviteettia (Ronkainen 1999, 42).

Subjektipositio liittyy läheisesti käsitteisiin subjektiviteetti ja subjektiivinen kokemus. Subjektiposition käsite kuvaa tilanteista identiteettiä, jonka kautta esimerkiksi maahanmuuttaja kiinnittää itsensä kerronnassaan tiettyyn aikaan ja paikkaan. Subjektipositio ymmärretään tässä tutkimuksessa subjektiviteetin tavoin yksilön keinona jäsentää itsensä tiettyyn paikkaan ja kategoriaan kuuluvaksi. Subjektipositio muodostuu subjektiivisen kokemuksen rinnalla tämän tutkimuksen keskeiseksi käsitteeksi, jota pyrin kuljettamaan läpi koko tutkimuksen. Asettaessaan itsensä tiettyyn subjektipositioon maahanmuuttaja kertoo itsestään ja tilanteestaan tietystä asemoinnista käsin tuoden kerronnassaan siten esiin omaa subjektiivista kokemustaan. (Ronkainen 1999, 31- 35.) Maahanmuuttaja tulkitsee omaa tilannettaan ja kokemustaan lähtien omasta subjektipositioistaan. Siten jokaisesta tarinasta ja tulkinnasta on löydettävissä maahanmuuttajan subjektiivinen kokemus; tietyt yksilölliset tunteet, ajatukset, arvot ja tavat toimia. Tästä syystä haluan nostaa nämä käsitteet osaksi tutkimukseni viitekehystä. Yh-

denkään maahanmuuttajan haastattelussa tuottama kerronta ei ole samanlaista vaan ilmentää tietyn subjektiposition kautta rakentunutta yksilöllistä kokemusta, jolloin sopeutuminen näyttyy moninaisena ja henkilökohtaisesti elettyinä prosessina.

3.3 Yksilö vai yhteiskunta onnistuneen sopeutumisen määrittäjänä

Se miten onnistunut sopeutuminen tai esimerkiksi syrjäytyminen määrittyy, ei ole mitenkään yksiselitteistä tai kovin selkeää. Jokainen yksilö määrittää oman subjektipositionsa oman kokemuksensa ja tietämyksensä kautta, eikä yksilöllinen kokemus ole koskaan täysin vertailukelpoinen. Jokainen yksilö omaa oman subjektiivisen käsityksensä ja kokemuksensa, jonka varassa tekee tulkintoja ja päätelmiä omasta itsestään ja ympäröivästä maailmasta. Yksilö rakentaa kokemuksiaan ympärillään olevasta niiden merkitysrakenteiden kautta, joiden kautta on tottunut elämäntilannettaan jäsentämään. Tämä ei kuitenkaan ole ongelma tieteelliselle tutkimukselle, sillä tutkimuksen kohteena kaikki kokemukset ovat samanarvoisia riippumatta siitä mistä lähtökohdista ne on muodostettu (Perttula 2008, 122–123.)

Tästä poiketen yhteiskunnallisessa keskustelussa ja mediassa muodostetaan usein jonkinlaisia käsityksiä oikeasta ja väärästä, kuten myös onnistumisesta ja epäonnistumisesta. Siten muodostuvat yhteiskunnalliset kriteerit joiden perusteella yksilöitä luokitellaan joihinkin ryhmiin kuuluviksi. Yhteiskunnallisen ajattelun pohjana ja välittäjänä toimii julkinen keskustelu ja sen levittäjänä ja ylläpitäjänä media. Yhteiskunnallinen ajattelu heijastuu ja vaikuttaa myös yksilön ajatteluun ja tapaan määrittää itsensä ja asemansa suhteessa muuhun ympäröivään yhteiskuntaan. Yhteiskunta sinällensä on nyky maailmassa kuitenkin suppea käsite kun puhutaan siitä mitä vasten maahanmuuttaja jäsentää omaa kokemustaan ja käsitystään itsestään ja muista. Median rooli on nykyään ylikansallinen ja julkista keskustelua käydään globaalilla tasolla kansallisen tason rinnalla. Myös monet arvot ja normit sekä yhteiskunnallisesti määrittyvät ongelmat ovat tänä päivänä ylikansallisia ja globaalilla tasolla, kuten EU, määrittäviä.

Edellisen perusteella tärkeää onkin miettiä mistä näkökulmasta onnistunutta sopeutumista katsomme. Haluammeko ymmärtää sitä vallitsevan yhteiskunnallisen näkökulman kautta ja luokitella yksilöt tiettyjen normien mukaisesti integroituneisiin tai syrjäytyneisiin, vai katsomme asiaa yksilön näkökulmasta subjektiivisen kokemuksen ja subjektiposition käsitteiden kautta, jolloin annamme yksilön itse asettaa itsensä tiettyyn asemaan suhteessa yhteiskun-

taan ja sopeutumiseen. Maahanmuuttajuus voi määrittyä yhteiskunnallisesti täysin erilaiseksi kuin yksilöllisesti. Yhteiskunta liittää maahanmuuttajuuteen tiettyjä merkityksiä, jotka eivät välttämättä jäsenny kuitenkaan osaksi maahanmuuttajan omaa subjektiivista kokemusta ja sitä subjektiopositiota, josta käsin hän asemaansa ja paikkaansa yhteiskunnassa jäsentää.

Tässä tutkimuksessa haluan tarkastella sopeutumista ja sen onnistumista yksilön subjektiivisen kokemuksen kautta, samalla kuitenkin peilaten sitä vallitsevaan yhteiskunnalliseen näkemykseen. Tällöin oleellisempaa on se miten yksilö, maahanmuuttaja itse näkee itsensä suhteessa uuteen tai vieraaseen yhteiskuntaan kuin se miten me muut, ulkopuoliset, hänen asemaansa määrittelemme. Yksilö toimii ja rakentaa hyvinvointiaan oman kokemuksensa kautta tarvitien kuitenkin tuekseen ympäröivän yhteiskunnan ja sen jäsenten hyväksyntää ja kannustusta. Toteutuakseen edellä mainittu yhteiskunnan tuki vaatii muilta ymmärrystä siitä miten yksilön subjektiivinen kokemus onnistuneesta sopeutumisesta rakentuu.

3.4 Yksilöllisen kokemuksen tavoittaminen

Sisällönanalyysissa tutkija tutkii sosiaalisen vuorovaikutuksen tuottamia merkityksiä, tyypillisesti kirjoitetuista dokumenteista tai tekstimuotoon siirretyistä suullisista vuorovaikutustilanteista (Berg 2000, 240). Sisällönanalyysi on laadullisen tutkimuksen käytetyimpiä analyysimenetelmiä ja sopii hyvin myös David Silvermanin (2005, 160) mukaan tekstiaineistojen analyysiin. Tässä tutkimuksessa tulen lähestymään aineistoani sisällönanalyttisesti teemoittelun ja kategorisoinnin keinoin.

Sisällön analyysia voidaan tehdä usealla eri tavalla, Berg (2000) kirjoittaa kahdesta tavasta, joiden avulla saadaan erilaista ymmärrystä aineistosta. Aineistoa voidaan analysoida joko pinnallisemmin tai syvällisemmin, riippuen siitä millaista tietoa aineistosta halutaan ja millaisia päätelmiä siitä halutaan tehdä (Berg 2000, 242). Berg (2000, 243) kirjoittaa edelleen, että kummallakin tavalla sisällönanalyysia tehtäessä tutkimusta voidaan yleensä pitää luotettavana. Analyysissa pyrin tunnistamaan maahanmuuttajien yksilöllisiä kokemuksia, ei tulkitsemaan niitä vaan paikantamaan niitä ja asettamaan niitä kategorioihin kuvaamaan sopeutumista eri näkökulmista.

Analysoitaessa aineistoa sisällönanalyttisesti, on muistettava, ettei liiallisia yleistyksiä voi tehdä siitä miten usein tietty kokemus tai mielipide aineistossa esiintyy, vaan aineistoa on pyrittävä analysoimaan kokonaisvaltaisemmin (Berg 2000, 243). Tässä tutkimuksessa aineiston analyysi on pyritty toteuttamaan niin, että haastateltujen maahanmuuttajien yksittäiset kokemukset nousevat esiin aineiston analyysissä, sen sijaan, että aineistoa olisi analysoitu pelkästään tiettyjen kokemusten esiintyvyyden perusteella. Sisällönanalyysi mahdollistaa hyvin tämänkaltaisen kokemuksen tutkimuksen sekä kategorisoinnin käyttämisen aineiston jäsentämisessä. On vain huomattava, kuten Berg (2000) mainitsee, että aineistoa tulee katsoa kokonaisuutena vaikka siitä kategorisoidaankin sisällönanalyysin keinoin kokemuksen ilmauksia.

Se tavoittaako tutkija koskaan tutkittavien autenttista yksilöllistä kokemusta on mahdoton arvioida täysin luotettavasti. Tärkeintä ja merkityksellistä on pyrkiä tekemään tutkimuksen kulku ja vaiheet läpinäkyviksi, siten että lukijan on mahdollista lukea ja tehdä päätelmiä tutkimuksen validiudesta tutkimusraportin kautta. Tärkeää on myös pyrkiä siihen, että niin aineiston keruutavat kuin aineiston analyysitavatkin ovat sellaisia, joiden avulla on mahdollista mahdollisimman autenttisesti lähestyä yksilöitä ja heidän kokemuksiaan.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä sekä seuraavassa luvussa esittelen tarkemmin tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä valintoja ja niiden vaikutusta tutkimuksen toteutukselle. Lähdän liikkeelle tutkimuskysymysten esittelystä, josta etenen haastattelututkimuksen keskeisten piirteiden esittelyyn. Esittelen myös tutkimuksessa käytettävän aineiston sekä tuon esiin aineiston käyttöön liittyviä rajoituksia. Luvun lopuksi käyn läpi tutkimuksen luotettavuutta sekä pohdin tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

4.1 Tutkimuskysymykset

”Ongelman asettaminen ja muotoileminen on usein vaikeampaa kuin sen ratkaiseminen” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 116). Tutkimusongelmien asettaminen on rajausten ja valintojen teon paikka ja saattaa muodostua suhteellisen suureksi haasteeksi tutkimuksen kokonaisuuden toteutuksen kannalta. Tässä tutkimuksessa tutkimusongelmat ovat muotoutuneet ja hioutuneet vähitellen koko tutkimusprosessin aikana. Kuten Sirkka Hirsjärvi ym. (2005) kirjoittavat on perinteisesti korostettu tutkimusongelmien asettamisen tärkeyttä ennen aineiston keruuta, mutta nykyisin erityisesti kvalitatiivisessa tutkimuksessa tämä asetelma usein järkkyy. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusongelmat saattavat muuttua ja elää tutkimuksen teon edetessä (Hirsjärvi ym. 2005, 117). Tutkimusongelmien asettaminen on tutkimuksen teon kulmakiviä, joka ohjaa tutkimuksen teon lähtökohtia ja kaikkia tutkimuksen teon liittyviä valintoja. Esimerkiksi tutkimusaineiston keräämiseen ja aineiston analyysin liittyvät valinnat pohjautuvat hyvin paljon valittuihin tutkimusongelmiin. Kaikki tutkimukselliset valinnat perustuvat siihen, miten niiden avulla löydetään vastauksia asetettuihin tutkimusongelmiin.

Tutkielma perustuu kahteen tutkimuskysymykseen ja ne fokusoituvat ajatukseen tutkia sitä, miten työperusteisesti tänne tulleet henkilöt sopeutuvat Suomalaiseen yhteiskuntaan. Työperusteisesti tänne tulleet maahanmuuttajat tulevat maahan hyvin erilaisista lähtökohdista ja tavoitteista käsin, myös maassa vietetty aika ja ajatus siitä on hyvin heterogeenista ja siksi onkin mielestäni tärkeää miettiä sitä miten tällaisen joukon sopeutuminen maahan onnistuu. Oleellista on sopeutumisen mielekkyys ja onnistuminen sillä Suomi kilpailee ja tulee jatkossa

yhä kovemmin kilpailemaan ulkomaalaisesta työvoimasta muun Euroopan kanssa. Tässä kilpailussa tulomaan vetovoimaisuutta lisää sopeutumisen helppous.

Tutkimuskysymykset ovat:

- 1. Miten ulkomaalainen työntekijä kokee sopeutuneensa Suomalaiseen yhteiskuntaan ja mitkä tekijät vaikuttavat sopeutumiseen?**
- 2. Miten ulkomaalaisen työntekijän kokemuksen perusteella työperusteista maahanmuuttoa Suomeen voitaisiin edistää?**

Olen jakanut tutkimuskysymykset kahteen, vaikka itse asiassa ongelmia on kolme, ensimmäisen kysymyksen sisältäessä kaksi ongelmaa, joihin tutkimusaineistosta etsitään vastauksia. Käsittelen seuraavassa kysymyksiä kahtena eri kysymyksenä.

Ensimmäinen tutkimuskysymys perustuu mielenkiintoon tutkia niitä erilaisia strategioita, joita maahanmuuttaja valitsee sopeutumisensa suhteen Suomeen tullessaan. Toisaalta kysymys tuottaa myös tärkeää tietoa siitä, miten eri tekijät, vaikuttavat uuteen kulttuuriin sopeutumiseen ja miten suuren painoarvon eri tekijät saavat juuri Suomalaiseen yhteiskuntaan sopeuduttaessa tai yhteiskunnasta syrjäytymisen suhteen. Kysymyksellä etsitään niitä kokemuksia, joita tutkittavilla on oman sopeutumisensa suhteen. Ensimmäisellä kysymyksellä pyritään tässä tutkimuksessa tavoittamaan sitä miten ulkomaalainen työntekijä sopeutuu Suomeen sekä miten eri tekijät vaikuttavat sopeutumiseen, jollakin tekijällä voi olla kielteistä ja toisella myönteistä vaikutusta sopeutumiseen ja sopeutumisprosessin onnistumiseen.

Toinen kysymys siirtyy kokemukselliseen kuvaukseen sopeutumisen tukemisesta. Toisella kysymyksellä pyritään tavoittamaan niitä kuvauksia, joita haastateltavat tuovat esiin työperusteisen maahanmuuton tukemisesta ja onnistumisen edellytyksistä. Edellisten lisäksi haastateltavista etsitään vastausta siihen miten yhteiskunnallisella tasolla tulisi edistää työperusteista maahanmuuttoa.

Tutkimuskysymykset pitävät sisällään paljon asiaa. Kysymysten avulla on kuitenkin tarkoitus yrittää löytää yksilön näkökulma työperusteiseen maahanmuuttoon sekä tavoittaa yksilöiden omia kokemuksia ja ratkaisuja liittyen sopeutumisprosessiin ja sen lopputulokseen. Tutki-

muskysymysten tarkoituksena on ohjata tutkijaa löytämään tutkimuksen lähtökohtien ja viitekehyksen näkökulmasta tutkimusaineistosta ne merkityksellisimmät ja keskeisimmät asiat kyseessä olevan tutkimuksen tarkoituksen toteutumisen kannalta.

4.2 Laadullinen haastattelututkimus ja tutkimuksessa käytetty aineisto

Laadullista tutkimusta voi kuvata monien eri piirteiden kautta suhteessa määrälliseen eli kvantitatiiviseen tutkimukseen. Ensinnäkin laadullinen tutkimus ei niin usein perustu yleistysten tekemiseen ja hypoteesien testaamiseen kuin määrällinen tutkimus. Laadullisessa tutkimuksessa on ennemminkin kysymys tutkimuskohteen mahdollisimman kokonaisvaltaisesta kuvaamisesta sekä uusien asioiden ja näkökulmien löytämisestä tai paljastamisesta, ei siis määrällisen tutkimuksen tapaan jo olemassa olevien hypoteesien testaamisesta (Hirsjärvi ym. 2005, 152). Toiseksi kvalitatiivisessa tutkimuksessa tyypillisesti aineisto kootaan luonnollisissa tilanteissa ja tietynlaisten metodien avulla, kuten haastatellen. Kolmas piirre on induktiivinen analyysi, jossa tarkoituksena on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu sekä neljäntenä kohdejoukon tarkoituksenmukainen valitseminen. Laadulliselle tutkimukselle on edelleen tyypillistä, että tutkimussuunnitelma tarkentuu tutkimuksen edetessä ja että tiedon keruun instrumentteina suositaan ihmisiä erilaisten testien sijaan. (Hirsjärvi ym. 2005, 155.)

Laadullisen tutkimuksen lähtökohdat sopiva hyvin tähän tutkimukseen, jossa tavoitteena on työperusteisten maahanmuuttajien oman äänen ja kokemuksen esiin tuominen. Toisena tekijänä laadullisen tutkimuksen toteuttamiseen vaikutti aineiston keruu ja tutkittavien tavoittamisen vaikeus sekä käytännön realiteetit, kuten kielitaito ja ennakkoluulot, joita monilla ulkomaalaisilla työntekijöillä on suhteessa tutkimukseen osallistumiseen. Pienenkin laadullisen aineiston kerääminen oli haasteellista, juuri tutkittavien vaikean tavoitettavuuden ja ennakkoluulojen vuoksi. Ulkomaalaisia työntekijöitä on Suomessa paljon, mutta heidän tavoittamisensa, tulkkauksen järjestäminen ja riittävän kielitaidon varmistaminen sekä tutkimuksen teon kohtaamien ennakkoluulojen ylittäminen ovat käytännön tekijöitä, jotka ovat vieneet tutkimusta laadullisen tutkimuksen suuntaan. Aineiston keruun menetelmänä käytin teemahaastattelua, joka on hyvin tyypillinen laadullisessa tutkimuksessa. Teemahaastattelun tavoitteena oli varmistaa tutkittavien oman äänen ja hyvin moninaisten kokemusten ja tarinoiden esille tulo ja kuuleminen. Teemahaastattelu antaa tutkijalle paljon tilaa haastattelutilanteessa muokata tilanteesta tutkijan ja tutkittavan näköinen ja välinen vuorovaikutustilanne, joka voi tällöin

muodostua hyvinkin erilaiseksi eri haastatteluissa. Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan tyyppillisesti aineiston hankinnassa menetelmiä, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille (Hirsjärvi ym. 2005, 155).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole yleistysten tekeminen eikä hypoteesien testaaminen, vaan tutkittavien oman ääneen tavoittaminen ja esille nostaminen. Kerätyn tutkimusaineiston perusteella ei ole mahdollisuutta tehdä tilastollisia yleistyksiä, mutta aineisto tarjoaa laadulliselle tutkimukselle riittävän tietopohjan. Sitä mikä on laadullisen tutkimuksen kannalta riittävä tietopohja ja aineiston koko on vaikea määritellä. Aineiston riittävyttä arvioitaessa keskeistä on se millaista laadullista tutkimusta tehdään. Onko kysymyksessä tapaustutkimus vai laajemmasta mittakaavasta ilmiötä tarkasteleva muttei kuitenkaan yleistykseen pyrkivä tutkimus. Mahdollista on myös, että laadullisesti toteutettu tutkimus voi johtaa yleistettävään tietoon. Tero Mamia (2008) kirjoittaa, että esimerkiksi käsitteellistämisen ja hypoteesien laatimisen kautta myös laadullinen tutkimus voi tuottaa yleistettävää tietoa. Aina ei ole edes tarpeen tehdä yleistyksiä aineistosta. Tärkeää onkin miettiä haluaako tutkia sitä mikä tapauksessa on erityistä vai sitä mikä siinä on tyyppillistä. (Mamia 2008) Tehtäessä laadullista tutkimusta pienellä otoksella on tutkijan muistettava tutkimuksen teon eri vaiheissa aineiston koon tutkimukselle asettamat rajoitukset sekä toisaalta myös pienen aineiston tuomat mahdollisuudet.

Tutkimushaastattelu on erilainen kuin esimerkiksi journalistinen haastattelu. Tutkimushaastattelu voidaan toteuttaa monin eri tavoin ja sen tavoitteet ovat erilaiset verrattuna muihin haastattelutyyppeihin. Tutkimushaastattelun avulla pyritään aina tuottamaan tietoa ja aineistoa, jonka avulla tutkija voi löytää vastauksia asettamiinsa tutkimusongelmiin. (Suoninen & Vuori 2006.) Tutkimushaastattelulle on yleistä, että se soveltaa ainakin joiltain osin aineiston lähestymistapana faktanäkökulmaa. Faktanäkökulman mukaisesti haastateltavat nähdään linssinä, jonka läpi tutkija katsoo todellisuutta. Haastateltavat kertovat kokemuksistaan ja tulkinnoistaan ja tutkija pitää tuotettua puhetta rehellisenä kuvauksena haastateltavien todellisuudesta. (Alasuutari 2006.)

Lähestyn haastateltavien puhetta tietona todellisuudesta. Menetelmän valintaan vaikutti kieli-kysymys ja joissakin haastatteluissa tulkkauksen tarve, jota ei olisi voitu toteuttaa yhtä sujuvasti esimerkiksi tekstiaineistoja kerätessä. Haastattelutilanteessa minulla oli mahdollisuus

painottaa tärkeitä kohtia tai tarkentaa kysymyksiään saadakseen vastauksen juuri toivomaansa asiaan.

Haastattelututkimuksen toteuttamisessa valintojen perustelu on hyvin keskeisessä asemassa. Tutkijan tulee esittää perustelut valitsemallensa haastattelumenetelmälle sekä niille rajauksille, joita hän tekee keräämänsä tiedon suhteen. Haastattelututkimusta tehdessä on mietittävä millaista tietoa tavoitellaan ja millaiseen tietoon haastatteluaineistolla pyritään. (Suoninen & Vuori 2006.) Valitsin teemahaastattelun haastattelumenetelmäksi, sillä se mahdollistaa väljän kysymysten asettelun ja keskustelun. Käsiteltävän aihealueen ollessa Suomessa vielä uusi ilmiö, olisi ilmiön rajaaminen tiettyihin strukturoituihin kysymyksiin saattanut jättää oleellisia asioita aiheesta käsittelemättä. Haastateltavien joukko on myös hyvin heterogeeninen, heitä yhdistää ainoastaan työperusteinen maahanmuutto jonka kohdemaana on Suomi. Käytännössä juuri haastattelijan tekemillä valinnoilla kysymysten tyylistä, haastattelun muodosta sekä kysymysten rajaamisesta on suuri vaikutus siihen, millaiseksi haastatteluaineisto muotoutuu (Suoninen & Vuori 2006). Haastattelijan oman roolin refleктоiminen on myös tärkeää haastattelututkimusta tehtäessä.

Teemahaastattelu ei perinteisestä strukturoidusta haastattelusta poiketen sisällä tarkkoja ennalta suunniteltuja kysymyksiä. Teemahaastattelu rakentuu tutkijan etukäteen asettamien aihepiirien ympärille, joita voidaan käsitellä keskustelun omaisesti haastattelutilanteelle luonnollisessa järjestyksessä ja laajuudessa. Teemahaastattelu poikkeaa avoimesta haastattelusta. Teemahaastattelun lähtökohtana on avoimesta haastattelusta poiketen käydä kaikkien haastateltavien kanssa samat aihealueet läpi. Haastattelutilanne itsessään on haastattelijan aloitteesta tapahtuva vuorovaikutustilanne, jossa sellaisilla tekijöillä kuin ikä tai sukupuoli voi olla merkitystä haastattelun tuloksen kannalta. Teemahaastattelun tulosten kannalta teemojen valitseminen on keskeisessä asemassa. Valitut teemat voivat perustua esimerkiksi aikaisempaan tutkimukseen tai tutkimuksen teoreettisiin käsitteisiin. Erilaisten lähteiden käyttö teemojen valinnassa on yksi hyvän tutkimuksen kriteeri, eikä luova ideointikaan ole huono ratkaisu tutkijan etsiessä teemoja, joiden kautta vastaus tutkimusongelmiin on mahdollista löytää. (Aaltola & Valli 2007, 25 – 38.) Tutkimuksessani teemahaastattelun aihealueet ovat nousseet teorian ja aikaisempien tutkimusten vuoropuhelusta. Teemojen valinnassa olen miettinyt jo etukäteen myös tutkimustulosten jäsenystä ja esitystapaa, siten tutkimustulokset olisivat mahdollisimman selkeästi jäsennettävissä teemoittelun avulla.

Haastattelutilanteet muodostuivat tutkijan ja tutkittavien välisiksi vuorovaikutustilanteiksi, joissa saattoi teemahaastattelun periaatteiden mukaisesti vain ohjailta keskustelua siten, että kaikki ennalta asetetut aihealueet tulivat käydyksi läpi. Kuten aina haastatteluaineistoa käytettäessä tutkijan tulee lisäksi arvioida ja käydä läpi omaa vaikutustaan haastattelutilanteessa. Erityisesti tulosten raportoinnissa tutkijan tulee tunnistaa haastattelutilanteen tilannesidonnaisuus ja haastattelijan mahdollinen tiettyjä asioita korostava vuorovaikutus suhteessa haastateltavaan haastattelutilanteessa. Haastattelutilannetta ei näin ollen voida ikinä pitää täysin objektiivisena tiedon tuottamisen tilana. Oleellista tiedon tuottamisen näkökulmasta on kuitenkin se, että tutkija tunnistaa mahdollisen oman vaikutuksena haastateltavien esiin nostamaan tietoon ja sen rajauksiin. Oma vaikutuksensa tulee nähdä myös valituilla teema-alueilla, jotka eivät välttämättä onnistuneesta teorian ja aikaisempien tutkimusten vuorovaikutuksesta huolimatta nosta esiin kaikkea aihealueeseen liittyvää oleellista tietoa.

Tutkimusaineisto muodostuu seitsemästä haastattelusta. Haastattelut on toteutettu teemahaastatteluina kuutena eri ajankohtana syksyn 2009 aikana. Haastateltavat ovat valikoituneet mukaan tutkimukseen sattumanvaraisesti. Tärkein tekijä oli oma kiinnostus osallistua tutkimukseen. Olin yhteydessä haastateltaviin eri kanavien kautta. Tutkimusaineisto on hyvin heterogeeninen ja haastattelutilanteet olivat hyvin erilaisia. Haastattelut on toteutettu eri paikoissa ja erilaisissa ympäristöissä. Suurimman eron haastatteluihin tekee kielikysymys. Osassa haastatteluista mukana on ollut tulkki, joka on toiminut kääntäjänä haastateltavan ja haastattelijan välillä. Yksi haastatteluista on toteutettu englannin kielellä ja muissa haastatteluissa tutkittavat ovat itse pystyneet käyttämään Suomen kieltä, mutta kielitaito ei ole näissäkään haastatteluissa ollut täydellinen. Yksi haastattelu on toteutettu parihaastatteluna ja muut ovat olleet yksilöhaastatteluja. Haastateltuja on yhteensä seitsemän ja haastattelutilanteita kuusi.

Haastateltavat tulevat neljästä eri maasta Euroopan alueelta. Suurin osa haastateltavista tulee Itä-Euroopan alueelta. Kaikki haastateltavat ovat tulleet Suomeen tekemään työtä ja kuuluvat siis työperusteisten maahanmuuttajien ryhmään. Haastateltavat ovat asuneet Suomessa muutamasta kuukaudesta useaan vuoteen ja väylät joiden kautta maahan on tultu vaihtelevat. Osalla haastateltavista työpaikka Suomessa on ollut valmiina tänne lähdeettäessä ja osa on tullut hakemaan työtä. Kaikki haastateltavat ovat tällä hetkellä työelämässä, osalle tämän hetkinen työnantaja on sama kuin Suomeen tullessa ja osalla työpaikka on jo vaihtunut. Tutkittavat ovat muuttaneet juuri Suomeen erilaisista syistä ja osalla perhe on tullut mukana, toisilla per-

he on edelleen lähtömaassa. Haastateltavista viisi on miehiä ja kaksi naista, haastateltavat ovat kaikki työkäisiä.

Seuraavissa kappaleissa tuon esiin haastattelutilanteissa vaikuttaneita tekijöitä. Koska haastateltavien ryhmä on hyvin heterogeeninen ja tuotti minulle monia haasteita, on tärkeää tuoda esiin aineiston hankintatilanteissa vaikuttaneita tekijöitä, ainakin siltä osin kuin pystyn niitä tunnistamaan.

Kerätessäni haastatteluaineistoa haastattelujen tilannesidonnaisuus korostui. Haastattelutilanteissa oli tunnistettavissa monia tekijöitä, jotka on syytä ottaa huomioon aineistoa analysoitaessa. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa ulkopuolinen tulkkaus, haastattelun tekeminen tutkijalle vieraalla kielellä, haastateltavien heikko Suomen kielen taito, haastateltavien ja haastattelijan välinen kulttuuriero sekä haastattelutilanteiden ulkoisten puitteiden moninaisuus ja eroavaisuudet haastattelusta toiseen. Nämä kaikki ovat tekijöitä, joita en ole tietoisesti valinnut tai tavoitellut, vaan kyse on aineiston ominaisuuksista, jotka ovat muodostuneet ratkaiseviksi aineiston saamisen kannalta.

Tulkkaus tai heikko yhteinen kieli on haaste haastattelutilanteessa. Yhteisen kielen puuttuminen voi vaikuttaa esimerkiksi kysymysten ja vastausten ymmärtämiseen. Lisäksi se voi vaikuttaa myös siihen, ettei haastattelija pysty esittämään kaikkia etukäteen suunnittelemaansa kysymyksiä tai haastateltava vastaamaan juuri siten kuin ehkä toivoisi. Tulkkaus auttaa näihin molempiin ongelmiin, mutta tuo toisaalta haastattelijan ja haastateltavan väliin kolmannen henkilön, jonka kautta kielellinen vuorovaikutus tapahtuu. Haastattelutilanne rakentuu aina vuorovaikutuksessa ja siihen vaikuttavat monet tekijät. Yhteisen kielen puuttuminen ei tee aineistosta huonoa, mutta se on silti syytä ottaa huomioon aineiston piirteinä ja analyysia rajoittavana tekijänä.

Sama koskee myös haastattelutilanteiden ulkoisten puitteiden, kuten erilaisia haastattelupaikkoja. Haastatteluja ei ollut mahdollista tehdä kaikkia samassa paikassa, sillä haastateltavat asuivat eri paikkakunnilla eikä heillä ollut mahdollisuutta matkustaa. En myöskään voinut vaatia haastateltavia saapumaan tiettyyn paikkaan vaan toteutin haastattelut haastateltaville mahdollisimman helpoissa ja tutuissa paikoissa. Haastattelijan ja haastateltavien välinen kulttuuriero puolestaan asettaa haasteen käytettyjen käsitteiden ja kielen yhteiselle ymmärrykselle. Haastattelijana olen pyrkinyt purkamaan haastattelutilanteessa auki käyttämiäni käsitteitä

ja varmistumaan siitä, että haastateltava ymmärtää riittävän hyvin mitä kulloinkin tarkoitan. Tämä ei kuitenkaan takaa yhteistä ymmärrystä asiasta ja saattaa heijastua aineistoon.

4.3 Tutkimuksen hyödynnettävyys, luotettavuus ja eettisyys

Tutkijalla on suuri vastuu siitä miten ja missä hän keräämäänsä aineistoa käyttää ja mitä johtopäätöksiä hän aineistostaan tekee. Aineiston käyttöön liittyy aina paljon eettistä pohdintaa, kuten myös paljon pohdintaa siitä millaisia päätelmiä ja johtopäätöksiä aineistosta voidaan tehdä. Tässä tutkimuksessa erityistä pohdintaa aiheuttaa se, miten aineiston analyysissa kuuluu nimenomaan tutkittavien oma, ei tutkijan ääni. Kuten Graham Gibbs (2007) kirjoittaa aineiston analyysia on mahdotonta lähteä tekemään täysin tyhjältä pöydältä, sillä aineiston käsittelyä ja käyttöä ohjaa aina tutkijan oma ajatusmaailma sekä ennakkokäsitykset ja ennakkoletukset. Olen pyrkinyt analysoimaan tutkimusaineistoa mahdollisimman neutraalisti ja tullen käyttämään aineistoa ainoastaan ennalta esittämiini tarkoituksiin. Tutkimusaineiston käyttö ei myöskään tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti vahingoita tutkittavia.

Tutkimustulosten hyödynnettävyys liittyy tietyiltä osin tutkimuksen luotettavuuden teemaan. Se millainen on tutkittavaotos määrittää hyvin pitkälle sen millaisissa tarkoituksissa tutkimustuloksia voidaan todellisuudessa hyödyntää. Laadullisen tutkimuksen tulosten hyödynnettävyys on usein määrällistä tutkimusta rajoitetumpaa, koska yleistettävyyden mahdollisuutta ei useinkaan ole. Tämä tutkimus on laadullinen ja toteutettu pienellä otoksella, joten tulosten yleistettävyyden mahdollisuutta ei ole. Tutkimus lähestyy tutkittavaa aihetta kuitenkin tutkittavien subjektiivisen kokemuksen näkökulmasta ja nostaa esiin tutkimuksen kohderyhmään kuuluvien yksilöiden henkilökohtaisia kokemuksia ja näkemyksiä tutkittavasta aihealueesta. Tutkimustulosten hyödynnettävyyden osalta merkityksellistä onkin se, tuoko tutkimus jotain uutta tietoa tai näkökulmaa tutkittavan aihealueen tutkimuskentälle. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda erilaista näkökulmaa työperusteisen maahanmuuton tutkimuksen kentälle korostaen yksilöiden subjektiivisia kokemuksia, sekä vahvistaa jo olemassa olevaa tutkimusta.

Luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys ovat asioita, joiden pohtiminen kulkee läpi koko tutkimusprosessin aina aiheenvalinnasta, aineistonkeruuseen ja analyysiin asti. Jo aiheen valinta ja käytettävien käsitteiden valinta on sinällensä eettinen kannanotto (Hirsjärvi, ym. 2005, 26.) Tämä on erityisen tyypillistä fenomenologiselle kokemuksen tutkimukselle (Roto 1999.) Tutkijan eettinen vastuu ei myöskään rajoitu pelkästään tutkimusraportin julkaisemiseen, vaan tutkija voi joutua tutkimuksen julkaisemisen jälkeenkin vastaamaan eettisesti kiperiin kysymyksiin tutkimuksensa tiimoilta. Arja Jokisen (2006) mukaan ”hyvää tieteellistä käytäntöä noudattavan tutkimuksen peruslähtökohtina ovat rehellisyys, luotettavuus, avoimuus sekä vapaaehtoisuus.” Tätä tutkimusta tehdessäni olen koko tutkimusprosessin ajan pyrkinyt avoimuuteen niin itseäni, lukijoita kuin tutkittaviakin kohtaan. Tehdessäni johtopäätöksiä kiinnitän erityistä huomiota johtopäätösten luotettavuuteen liittyviin kysymyksiin.

Tutkimukseni on toteutettu pienellä aineistolla, joka on valikoitunut sattumanvaraisesti maahanmuuttajien oman kiinnostuksen osallistua tutkimukseen, mukaan. Haastattelututkimuksessa yleensä, on vaikea arvioida tutkimuksen reliabiliutta tai validiutta, koska yksilöä ja kultuuria koskevat kuvaukset ovat ainutlaatuisia. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuuden kannalta oleellista onkin tutkijan mahdollisimman tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta ja toteuttamisen olosuhteista sekä siitä miten saatuihin tuloksiin on päädytty. (Hirsjärvi ym. 2005, 216- 217.) Validiudella tarkoitan teemahaastatteluteemojen mahdollisimman suurta potentiaalia vastata asettamiini tutkimusongelmiin, näin varmistan sen, että tutkimukseni tutkii sitä mitä sanon sen tutkivan. Reliabiliuden kannalta tutkimukseni on toteutettu hyvää tieteellistä käytäntöä noudattaen ja kiinnittäen huomiota haastattelujen systemaattisuuteen ja aineiston tarkkaan litterointiin ennen aineiston analyysia. Tästä huolimatta tutkimuksen toistettavuus on vaikeasti toteutettavissa. Tutkimukseni kulun mahdollisimman tarkalla esittämisellä pyrin kuitenkin vastaamaan tähän ongelmaan ja varmistamaan tutkimukseni reliabiliuden. Kuvaan tutkimukseni kulkua tutkimusraportin eri vaiheissa.

Tutkimus pitää aina sisällään suuren joukon kysymyksiä, joiden ratkaiseminen eettisesti kestäväällä tavalla asettaa tutkijalle jatkuvan haasteen tutkimusprosessin eri vaiheissa (Jokinen 2006). Tutkimukseni on toteutettu siten, ettei yksittäisiä haastateltavia ole mahdollista tunnistaa tutkimuksesta. Haastatteluaineistojen käyttö tutkimusaineistona perustuu myös tutkittavien henkilökohtaisesti antamaan tutkimuslupaun, jonka olen käynyt läpi ja johon olen pyytänyt

suostumuksen ennen jokaista haastattelua. Hirsjärvi ym. (2005) kirjoittavat sen miten tutkittavien henkilöiden suostumus osallistua tutkimukseen hankitaan, millaista tietoa heille tutkimuksesta annetaan sekä sen millaisia riskejä heidän osallistumisensa tutkimukseen sisältää, olevan keskeisiä tutkimuseettisiä kysymyksiä. Pyrin selvittämään haastateltaville henkilöille mistä tutkimuksessa on kysymys, mihin kysymyksiin tutkimuksen avulla pyritään löytämään vastauksia sekä miten ja mitä tarkoitusta varten tutkimus toteutetaan. Tutkimusaihe sinällensä ei sisällä tutkittavia tai heidän yhteiskunnallista asemaansa vaurioittavia teemoja, mutta tästä huolimatta olen pyrkinyt valitsemaan tutkittavat siten, ettei tutkimukseen osallistumisesta koituisi heille haittaa. Valintaa olen pyrkinyt tekemään lähinnä siinä kohdin kun olen miettinyt mitä kautta lähdän haastateltavia tavoittelemaan. Haastatteluissa käsittelemäni aihealueet on valittu siten, ettei niissä tule esille yksittäisiä työntekijäryhmiä tai kansalaisuuksia, yksittäisistä työntekijöistä puhumattakaan.

Tutkimuseettisen kysymyksen muodostaa mielestäni tutkimuksessani myös haastatteluiden tulkkaukset ja yleisemminkin se, ettei haastattelukieli ole tutkittavien äidinkieli. Kielikysymys on asia, joka tutkijana tulee tunnistaa ja ottaa huomioon tutkimusaineistoa analysoidessa ja johdopäätöksiä aineistosta tehdessä, kuten aikaisemmin kirjoitin. Kuten Hirsjärvi ym. (2005, 27) kirjoittavat, tutkimusaineiston keräämisessä tulee ottaa huomioon edellisten seikkojen lisäksi myös luottamuksellisuus sekä aineiston tallentaminen asianmukaisesti. Olen pyrkinyt huomioidaan tutkimusaineistoa kerätessäni myös nämä kysymykset.

Olen pyrkinyt paitsi empiirisen aineiston keräämisessä myös tutkimuksen teoreettista jäsenystä kirjoittaessani noudattamaan tiedeyhteisön yleisesti hyväksymiä eettisiä periaatteita liittyen aikaisempien tutkimusten ja teoreettisten lähtökohtien käyttämiseen. Olen pyrkinyt tutkimusraporttia kirjoittaessani viittaamaan ensisijaisiin lähteisiin sekä käyttämään mahdollisimman tarkkoja sisä- ja lähdeviittauksia. Tutkimusraportin teoriaosassa olen myös pyrkinyt välttämään suoria lainauksia. Tutkimusta tehdessäni olen kiinnittänyt huomiota myös itseplagioinnin kysymykseen. Hirsjärvi, ym. (2005, 28) kirjoittavat ettei tutkijan pidä plagioida omia tutkimuksiaan kuten ei muidenkaan tutkijoiden tutkimuksia. Olen tehnyt aikaisemmin kandidaatin tutkielmani myös maahanmuuttoteemasta lähestyen aihetta kuitenkin eri näkökulmasta. Olen pyrkinyt tekemään selkeää eroa aikaisempaan tutkielmaani, valitsemalla muun muassa eri teoreettisia ja laajempia teoreettisia lähtökohtia tutkimukselleni. Lisäksi haen tutkimuksellani vastauksia saman aihealueen kysymyksiin eri näkökulmasta.

5 TUTKIMUSAINEISTON ANALYSOIMINEN

Luvussa viisi käyn läpi tutkimusaineiston analyysiin liittyvää metodiikkaa. Luku jakautuu yhteen alalukuun jossa tulee esille, miten olen aineistoa käsitellyt ja analysoinut sekä miten aineiston analyysi konkreettisesti etenee. Tutkimusaineiston analyysi tässä tutkimuksessa lähti konkreettisesti liikkeelle haastattelujen auki kirjoittamisella. Kun haastatteluaineisto oli saatu tekstimuotoon, luin aineiston läpi useaan kertaan samalla etsien ja paikantaen aineistosta tutkimuskysymysten kannalta merkitykselliset teemat. Teemat eivät näy tässä lopullisessa tutkimusraportissa, vaan ovat olleet jäsentämässä aineistoa tutkimusraportissa esitettäviin kategorioihin. Löydettyjen teemojen pohjalta muodostin kategorioita, joiden alle jäsensin eri teemoihin luokittevat aineiston osat. Näin muodostuneiden kategorioiden avulla pyrin vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimusaineiston analyysimenetelmänä tässä tutkimuksessa käytetään siis teemoittelua ja kategorisointia.

5.1 Teemoittelun avulla aineiston kategorisointiin

Teemoittelu on perustavanlaatuinen tapa jäsentää aineistoa monen erityyppisessä laadullisessa tutkimuksessa. Aineiston teemoittelussa on tärkeää, että tutkija pyrkii mahdollisimman syvälliseen ja analyttiseen aineiston jäsennykseen, siirtyen aineiston kuvaamisesta aineiston syvällisempään selittämiseen. (Gibbs 2007, 54.) Gibbs (2007) esittääkin, että aineisto voidaan jakaa teemoihin, joita voidaan tämän jälkeen edelleen syventää kategorioihin jaon avulla. Teemoittelun ja kategorisoinnin avulla voidaan avata monia eri näkökulmia ja tulokulmia aineistoon, tässä tutkimuksessa litteroituihin haastatteluihin. Aineiston teemoittelu on tärkeää tehdä heti alusta alkaen huolellisesti kirjaten ja muistiinpanoja tehden, jotta teemoittelu pysyy loogisena ja sen avulla muodostettujen luokkien sisältö samanlaisena. Teemoittelun avulla aineisto saadaan jaettua kuvaileviin luokkiin, mutta syvempää analyysia tämä analyysitapa ei juurikaan mahdollista. Teemoittelu mahdollistaa aineistosta tehtyjen havaintojen vertailun ja havaintojen konkreettisen esittämisen, mutta ei kategorisoinnin tavoin mahdollista aineiston analyttisempää ja teoreettisempää tarkastelua. (Gibbs 2007.)

Kategorioiden avulla on mahdollista jäsentää tutkimusaineiston muodostavaa tietoa loogisesti ja tutkimuskysymyslähtöisesti jakamalla aineisto tiettyjen aineisto ja teorialähtöisesti muodostuneiden kategorioiden alle. Tässä tutkimuksessa kategoriat ovat aineistoa jäsentäviä luokkia,

joita jokaista kuvaa oma otsikkonsa. Aineistosta on löydettävissä paitsi esimerkkejä monista asioista myös erityyppisiä asioita, jotka on mahdollista jäsentää kategorioiden alle. Analysoinnissa käytetyt kategoriat voivat nousta monesta eri lähtökohdasta, kuten tutkimuskirjallisuudesta, haastatteluteemoista, aikaisemmista tutkimuksista tai tutkijan omista oivalluksista tutkimusaineiston suhteen (Gibbs 2007). On kyse tutkijan valinnasta, siitä miten hän haluaa kategorioita muodostaa. Merkityksellistä on se, kuinka vahvasti tutkimus perustuu teoreettiseen viitekehukseen tai vastaavasti aineistolähtöisyyteen. Tutkimus muodostaa kuitenkin kokonaisuuden, jossa sekä teoria, tutkimuskysymykset että aineiston analyysi ohjaavat toinen toisiaan. Kategorioiden muodostamisessa oleellista on edellisen lisäksi se, mitä niiden avulla halutaan tuoda esiin ja mitä asioita korostaa. Teemoittelun ja sen jälkeisen kategorisoinnin avulla aineistosta on mahdollista löytää syvempiä ja analyttisempia merkityksiä ja yhteyksiä. Aineistosta paikannettujen teemojen jako kategorioihin on prosessi, jonka aikana aineisto ikään kuin avaa itsensä tutkijalle. Tutkija saattaa löytää aineistosta yllättäviä yhteyksiä tai merkityksiä, joita tutkittavat antavat kokemuksilleen. (Gibbs 2007.)

Lähden analysoimaan aineistoa kuten Gibbs (2007) esittää. Käyn ensin tutkimusaineiston läpi teemoittelemalla aineiston tutkimuskysymyslähteisesti. Teemoittelulla tarkoitetaan tässä aineiston pilkkomista siten, että aineisto on käyty läpi rivi riviltä ja jaettu kokonaisuuksiin, jotka käsittelevät samoja teemoja. Teemat eivät näy lopullisessa tutkimusraportissa, joka jäsenyy puhtaasti kategorioiden varaan. Teemoittelu on toiminut ainoastaan tutkijan työkaluna analyysia tehdessä. Teemoihin jaon jälkeen teemojen sisällä on muodostettu kategorioita, jotka kuvaavat tutkittavien kokemuksia tutkimuksen mielenkiinnon kohteena oleviin asioihin. Kategoriat on pyritty muodostamaan siten, että ne kuvaisivat mahdollisimman havainnollisesti ja loogisesti tutkittavien haastattelutilanteissa esiin tuomia subjektiivisia kokemuksia ja vastauksia tutkimuskysymyksiin. Kategorioiden muodostamisessa on huomioitu myös tutkimuksen teoreettinen viitekehys. Kategorisoinnin avulla tavoitteena on muodostaa aineistosta tutkittavien kokemusten kautta muodostuva todellisuus tutkimuksen kiinnostuksen kohteena oleviin aiheisiin, sopeutumiseen ja siihen liittyviin tekijöihin liittyen. Aineiston analyysi rakentuu maahanmuuttajien kokemusten, aineistosta tekemiäni havaintojen sekä lähdekirjallisuuden väliseksi vuoropuheluksi.

Jäsennän aineiston analyysia väliotsikoinnin avulla. Väliotsikot ovat aineistosta muodostettujen kategorioiden nimiä, jotka kuvaavat nähdäkseni mahdollisimman hyvin kategorian sisältöä. Aineiston analyysiluvuissa esiintyy suoria lainauksia aineistosta. Suorien lainausten käyt-

töä on rajoittanut tutkimusaineiston litterointi, joka ei perustu aineiston nauhoituksiin vaan tutkijan muistiinpanoihin. Väliotsikoiden lisäksi aineiston analyysia jäsentävät kuviot, joiden avulla pyritään jäsentämään analyysia lukijalle selkeämmäksi kokonaisuudeksi. Kuvioita on jokaisen luvun alla ja ne kuvaavat luvun alle jäsenyviä kategorioita. Kuviot on esitetty kokonaisuudessaan tutkimuksen alussa olevassa kuvioluettelossa. Aineiston analyysi käsittää kaikkiaan kaksi päälukua, joista viimeinen toimii yhteenveto- ja johtopäätöslukuna koko analyysille.

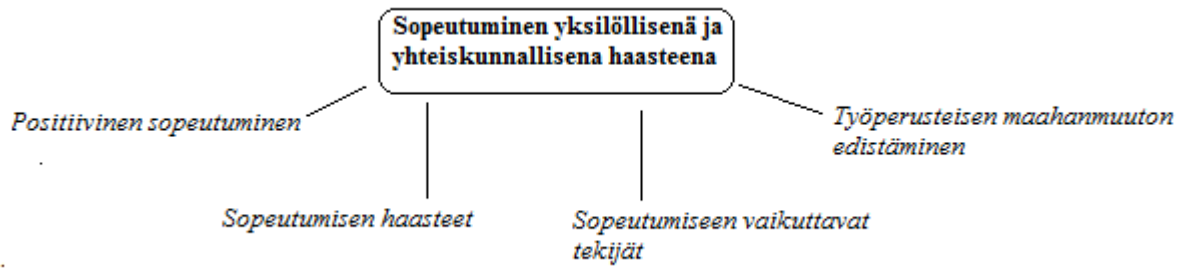
6 SOPEUTUMINEN YKSILÖLLISENÄ JA YHTEISKUNNALLISENA HAASTEENA MAAHANMUUTTAJIEN KOKEMUKSISSA

Tämän luvun otsikko muodostuu tutkimuskysymyksistä ja luvun kuusi alla tulen analysoimaan aineistoa pyrkien vastaamaan molempiin tutkimuskysymyksiin. Sopeutumiseen vaikuttavat tekijät sekä työperusteista maahanmuuttoa edistävät tekijät osoittautuivat aineiston analyysissä menevän paljon päällekkäin ja käsittävän samoja tekijöitä. Tästä syystä toista tutkimuskysymystä käsittelevässä luvussa 6.4 viitataan paljon edelliseen sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä käsittelevään lukuun.

Aineiston analyysi rakentuu tutkimuskysymyksien muodostaman jaon mukaisesti. Aluksi pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseen yksi, jonka jälkeen siirryn vastaamaan kysymykseen kaksi. Seuraavassa luvussa seitsemän teen yhteenvetoa tehdystä analyysistä. Luvun seitsemän päättää johtopäätökset - luku puolestaan esittelee lukijalle aineiston analyysin perusteella tehtyjä johtopäätöksiä sekä tulosten käytettävyyttä ja sovellettavuutta tutkimuksen ulkopuolella. Johtopäätöksissä myös vertaan tämän tutkimuksen analyysia aikaisemman kandidaatin tutkielmani analyysiin, jossa olen käsitellyt työperusteista maahanmuuttoa työnantajan näkökulmasta. Nostan esiin lyhyesti joitakin mielenkiintoisia havaintoja näiden analyysien yhteneväisyyksistä ja toisaalta eroista. Tutkimuksen päättää pohdinta.

Sopeutuminen näyttäytyy tätä tutkimusta varten haastateltujen maahanmuuttajien kokemuksissa haasteellisena prosessina, joka voi johtaa sopeutumisen kannalta erilaisiin lopputuloksiin ja johon vaikuttavat monet erilaiset tekijät prosessin eri vaiheissa. Maahanmuuttajien kokemukset kertovat sopeutumisen olevan eri vaiheissa kunkin kohdalla, toisille sopeutumista edustavat eri tekijät kuin toisille, mutta yleisesti sopeutumisen katsotaan edellyttävän jonkinlaisen kultaisen keskitien löytämistä tasapainoilussa tutun ja vieraan kulttuurin välillä.

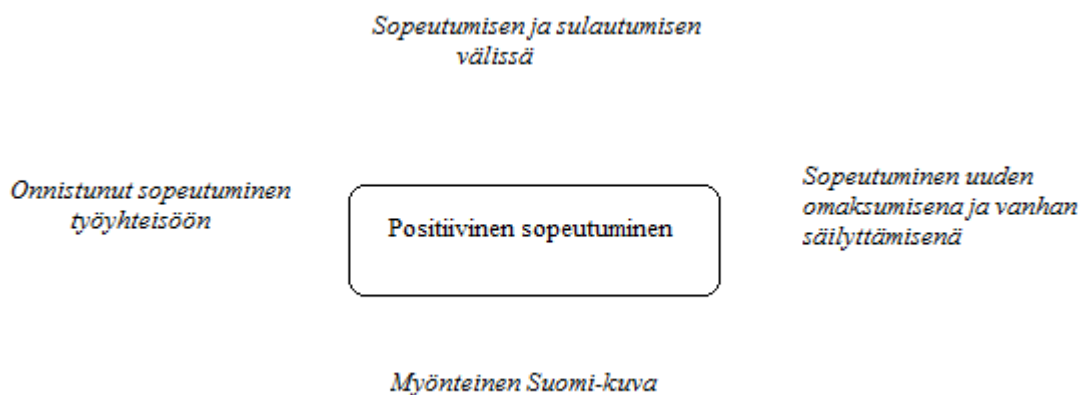
Jaan analyysin siten, että ensin käsitelen aineistossa sopeutumiseen liitettäviä positiivisia kokemuksia ja toiseksi sopeutumiseen liitettyjä haasteita. Kolmantena kohtana pyrin tunnistamaan haastateltavien ajatuksia siitä mitkä tekijät vaikuttavat sopeutumiseen ja viimeisessä alaluvussa käsitelen työperusteisen maahanmuuton edistämiseen liitettäviä kuvauksia. Alla oleva kuvio 1. jäsentää luvun kuusi sen alalukuihin.

Kuvio 1. Sopeutuminen yksilöllisenä ja yhteiskunnallisena haasteena – luku.

6.1 Positiivinen sopeutuminen

Haastatteluissa tulee ilmi sopeutumisen saamat positiiviset merkitykset. Sopeutumisesta puhutaan onnistuneena tai kesken olevana prosessina, käyttäen positiivisia ilmauksia ja esimerkkejä. Sopeutuminen onnistuneena kokemuksena nivoutuu puheeseen työyhteisöstä ja yhteiskunnasta laajemminkin. Myös tässä aineistossa on nähtävissä miten sopeutuminen ei aina etene samanaikaisesti kaikilla elämän eri osa-alueilla, vaan esimerkiksi sopeutuminen työyhteisöön voi edetä täysin eri tahdissa kulttuurisen sopeutumisen kanssa (kts. Martikainen & Tiilikainen 2007). Kertoessaan sopeutumisestaan maahanmuuttajat kertovat kokemuksiaan aina omasta subjektipositiostaan käsin. Kokemus on siis yksilön taustan ja nykytilanteen sekä ympäröivän yhteiskunnan värittämää kertomusta. Alla olevassa kuviossa esitän lukijalle tämän alaluvun 6.1 alle asettuvat kategoriat, jotka olen nimennyt kunkin erikseen.

Kuvio 2. Positiivinen sopeutuminen - luvun alle jäsentyvät kategoriat.

Sopeutumisen ja sulautumisen välissä

Tämän kategorian alle lukeutuu osa haastateltavien kokemuksista. Kattegoria kuvaa niitä kokemuksia, jotka sijoittuvat jonnekin sopeutumisen ja sulautumisen väliin, erottumatta selkeästi kumpaankaan sopeutumisen strategiaan kuuluviksi.

”Than sama kuin kotimaassa kävelisi, en ikävöi yhtään.” (haast. 6)

Yllä oleva sitaatti havainnollistaa haastateltavien positiivista näkemystä omasta sopeutumisestaan. Sitaatti on poimittu eräästä haastattelusta, jossa haastateltava on ollut jo vuosia Suomessa. Kaikki haastateltavat eivät tuoneet näin vahvasti esiin omaa kokemustaan pitkälle toteutuneesta sopeutumisestaan, mutta nähdäkseen tämä kuvaa hyvin osaa haastatteluista, joissa sopeutuminen muodostui hyvin positiiviseksi kokemukseksi, ei kuitenkaan välttämättä täydellisen sopeutumisen kuvaksi. Vaikka kaikilla onnistuneen sopeutumisen kokemukset eivät olleet näin vahvoja, merkityksellistyi sopeutumisen mahdollisuus silti vahvana ja myönteisestä näkökulmasta.

Edellisen kaltaisten kokemusten perusteella on mahdotonta tehdä päätelmiä siitä, puhuuko yksilö integraation vai sulautumisen kokemuksesta. Tämän kaltainen sitaatti voi kertoa kumman tahansa strategian omaksumisesta. Yksilön näkökulmasta tämän kaltainen ilmaus viestii myönteisestä sopeutumisen kokemuksesta, eikä yksilö välttämättä tunnista tai tee eroa siinä millaisesta sopeutumisesta on kysymys. Tutkittaessa yksilöiden kokemuksia suhteessa sopeutumiseen akkulturaatiostrategioiden näkökulmasta edellä esitetyn kaltainen pohdinta on kuitenkin mielenkiintoista. Huomioitavaa on, ettei tunne kadulla kävelemisestä välttämättä siirry toiseen tilanteeseen tai ympäristöön tai esimerkiksi työyhteisöön.

Positiivinen sopeutumisen kokemus viittaa myös kuuluvuuden tunteeseen, yksilö kokee kuuluvansa yhteiskuntaan ja sen jäseniin verratessaan tunnetta kotimaahansa. Yksilöllisenä kokemuksesta voi erottaa tunteen siitä, että on osa uutta yhteiskuntaa, eli ettei erotu siitä hyvässä eikä pahassa. Tällainen tunne vaikuttaa mahdollisesti myönteisesti maahanmuuttajan identiteettiin ja sitä kautta myös sopeutumiseen. Yhteenkuuluvuuden ja yhteiskuntaan kuuluvuuden tunne on merkityksellinen, mutta toisaalta tärkeää sopeutumisen kannalta on myös oman erityisyyden ja lähtömaan kulttuurin tunnistaminen ja säilyttäminen osana maahanmuuttajan identiteettiä. Seuraavassa esittelen kategorian, joka toistuu useasti aineistossa, hiukan eri sa-

noin puettuina ilmauksina. Kategoria kuvaa edellä kuvailemaani integraation näkökulmaa, ajatusta kultaisesta keskitiestä kuten eräs haastateltavista asian ilmaisi.

Sopeutuminen uuden omaksumisena ja vanhan säilyttämisenä

Integraatio edustaa molemminpuolista sopeutumista, jossa maahanmuuttaja on sekä vastaanottajana että antajana (Berry 1997). Tämä näkökulma sopeutumiseen tulee esiin hyvin selkeästi myös tutkimusaineistossa yksilöiden kuvauksina sopeutumisesta. Tähän kategoriaan luokittelen ne kuvaukset, jotka kertovat yksilöiden integroitumisesta uuteen yhteiskuntaan sekä yksilöiden kokemukset siitä mitä onnistunut sopeutuminen tarkoittaa. Haastatelluista noin puolet tuovat esiin integroitumisen kokemusta, kuvaten ajatustaan siitä kuinka tärkeää on paitsi omaksua uuden maan kulttuuri myös säilyttää oma taustansa.

”Kun on tullut tänne pitää hyväksyä maan tavat ... toisaalta kun on syntynyt muualla ja on oma tausta, jota ei voi kieltää eikä kannata unohtaa. ” (haast. .1)

Kuten olen aikaisemmin kirjoittanut integraatio edustaa usein yhteiskunnallisella tasolla tavoiteltavaa ja onnistunutta sopeutumisen muotoa, jota pyritään tukemaan yhteiskunnallisella tasolla. Myös tutkimusaineistossa integraatioon viittaavat kokemukset edustavat jotakin tavoiteltavaa ja hyvänä pidettyä, jotakin sellaista joka on oikein ja järkevää.

”Tärkeää on sopeutua, mutta säilyttää myös oma kulttuurinsa. ” (haast.2)

”On mielenkiintoista oppia Suomesta ja suomalaisesta kulttuurista. ” (haast. 2.)

Suomalaisen kulttuurin tunteminen ja tapojen oppiminen merkityksellistyy tärkeänä ja mielenkiintoisena ja toisaalta suomalaisesta kulttuurista ollaan myös kiinnostuneita. Kiinnostus onkin yksi keskeisimmistä motiiveista sopeutumisen onnistumiselle. Tärkeää on, että yksilö ei ole kiinnostunut vain omista lähtökohdistaan vaan on kiinnostunut ja valmis ottamaan vastaan myös uutta ja toisenlaista kulttuuria.

Motivaatioon vaikuttavat hyvin monet tekijät, joista olen kirjoittanut tutkimuksen teoriaosuudessa tarkemmin. Se miksi maahanmuuttaja on uuteen kotimaahan tullut, on yksi tekijöistä, jolla on havaittu olevan merkitystä yksilön sopeutumiseen liittyvän motivaation kannalta.

”Se joka haluaa tehdä työtä löytää sitä, vaikka se onkin vaikeaa.” (haast. 3.)

Tässä tutkimuksessa haastatellut maahanmuuttajat ovat työn perässä Suomeen tulleita henkilöitä. Heidän motivaationsa on lähtöisin tarpeesta löytää ja tehdä työtä ja he ovat tietoisesti valikoituneet tulemaan juuri Suomeen, maahan josta työtä on löytynyt kotimaata helpommin. He ovat myös hakeutuneet työhön, joka on suomalaisessa yhteiskunnassa yksi keskeisimmistä yhteiskunnan osallisuutta määrittävistä tekijöistä.

Eräs haastateltava toteaa kulttuurien välisen eron pienuuden olevan hyvä asia. Kun lähtö- ja tulomaan kulttuurit ovat mahdollisimman lähellä toisiaan, on uuden kulttuurin omaksuminen ja hyväksyminen helpompaa. Se mistä maasta yksilö Suomeen tulee, on merkityksellistä, ei pelkästään kulttuurien välisen eron kannalta vaan myös muissa sopeutumisen kannalta merkityksellisissä asioissa, kuten yhteiskunnan normien omaksumisessa. Haastattelussa keskeistä on, haastateltavien kokemus siitä, että heihin lähtömaansa kulttuurien edustajina liitetään tiettyjä ennako-oletuksia ja ajatuksia.

Seuraavaan kategoriaan, olen liittänyt ne haastateltavien esiin tuomat kokemukset, jotka kuvaavat yksilöiden viihtymistä ja positiivisia tunteita Suomalaisesta yhteiskunnasta. Seuraava kategoria linkittyy väistämättä edelliseen integraation kokemuksia käsittelevään kategoriaan, sillä positiiviset kokemukset kuinka yksittäisiä tahansa, vaikuttavat yksilön motivaatioon ja positiiviseen suhtautumiseen uutta yhteiskuntaa kohtaan.

Myönteinen Suomi -kuva

Suomeen ja suomalaisuuteen liitettiin jonkin verran myönteisiä kokemuksia ja ajatuksia haastattelussa. Suomalaisuus ei näyttäydä ylistettynä tai liiemmin kovin tavoiteltavana, mutta Suomeen maana ja suomalaisuuteen yhdistetään useita positiivisia kokemuksia. Erityisesti näitä kokemuksia tuovat esiin haastattelutilanteissa sellaiset yksilöt, joiden puheesta ei välttämättä ole löydettävissä integraatioon liitettävää kokempuhetta.

”Suomi on kaunis ja rauhallinen maa.” (haast. 4.)

”Tykkäämme olla suomessa” (haast. 5.)

Haastattelupuhe sisältää myönteisiä kokemuksia Suomesta. Mainitaan esimerkiksi maan rauhallisuus tai kaunis talvi ja luonto. Tällaiset kuvaukset kertovat yksilöiden myönteisyydestä uutta yhteiskuntaa kohtaan. Ne kertovat mahdollisesti hyväksynnästä ja toisaalta voivat myös olla yksilön omaa perustelua sille, miksi tänne on tultu ja miksi juuri tämä maa valittu. Muuttaminen uuteen yhteiskuntaan on aina valintatilanne, jossa yksilö vertaa lähtö- ja tulomaan positiivisia ja negatiivisia tekijöitä toisiinsa tehdessään päätöstä muuttamisesta, joskus puhutaan myös työntävistä ja vetävistä tekijöistä, joilla on merkitystä yksilön tehdessä päätöstä muuttamisesta vieraaseen yhteiskuntaan (Heikkilä & Pikkarainen 2008). Tällaiset suorat myönteiset kuvaukset Suomesta ja Suomalaisuudesta voidaan nähdä niinä myönteisinä tai vetävinä tekijöinä, joilla on ollut merkitystä yksilöiden tullessa juuri Suomeen ja joilla myös mahdollisesti on merkitystä sopeutumisen onnistumisen kannalta.

Eräs haastateltava pohtii suomalaisia, yleisesti hyvinä pidettyjä ominaisuuksia, kuten suomalaista sisua, sekä vertaa ominaisuuksia omaan kulttuuriinsa. Hän tulee siihen johtopäätökseen, etteivät nämä suomalaisuuteen liitetyt ominaisuudet ehkä ole pelkästään positiivisia. Suomen ja suomalaisuuden pohdinta on osa sopeutumisprosessia. Tärkeää onnistuneen sopeutumisen kannalta on varmasti myös asioiden kyseenalaistaminen ja pohtiminen kriittisessäkin mielessä. Toisaalta tämän kaltainen pohdinta kertoo ehkä myös siitä, että yksilö on omaksunut näitä asioita ja tunnistanut niitä ympäröivästä kulttuurista. Tällainen pohdinta ei luultavasti olisi mahdollista ennen kuin yksilö tuntee olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi uudessa yhteiskunnassa ja kulttuurisessa ympäristössä.

Seuraavaan kategoriaan luokittuvat onnistuneeseen työyhteisöön sopeutumiseen liittyvät kokemukset, joita haastateltavat ovat tuottaneet. Maahanmuuttajat toivat runsaasti esille positiivisia kuvauksia työyhteisöön sopeutumisesta.

Onnistunut sopeutuminen työyhteisöön

Maahanmuuttajien kokemuksissa korostuu voimakkaasti onnistunut sopeutuminen työyhteisöön ja työyhteisön sekä työkavereiden merkitys sopeutumiselle. Paitsi, että työyhteisöön on sopeuduttu hyvin, on työyhteisöstä saatu paljon apua ja tukea laajemminkin ja työkaverit näyttävät haastateltavien kokemusten valossa merkittävänä ja tärkeinä henkilöinä työyhteisön sisällä ja ulkopuolella. Puhuttaessa sopeutumisesta juuri työyhteisöön sisälle pääseminen

ja sopeutuminen korostuvat haastateltavien kuvauksissa. Työyhteisö ja työpaikka merkitsevät monelle haastatelluista merkityksellisintä elämän osa-aluetta sopeutumisen näkökulmasta. Työ korostuu eri merkityksissään haastateltavien puheessa ja monet kokemukset liitetään juuri työhön.

”Työyhteisöön sopeutuminen on onnistunut hyvin” (haast. 1)

Puhuttaessa työtovereista työyhteisön sisällä korostuu puhe juuri suomalaisista työkavereista ja eroa halutaan tehdä eri tavoin muihin ulkomaalaisiin työntekijöihin. Eräs haastatelluista pohtii joihinkin kansalaisuus ryhmiin liitettyjä ennakkoluuloja sulkien itsensä muiden ulkopuolelle, ja toinen tuo esiin myönteisiä kokemuksia siitä, ettei työpaikalla ole muita ulkomaalaisia työntekijöitä.

”Työpaikalla on kaksi muuta ulkomaalaista työntekijää. Tämä on ihan hyvä, muuten voisi tulla ongelmia ja kilpailua ulkomaalaisten työntekijöiden kesken.” (haast. 5.)

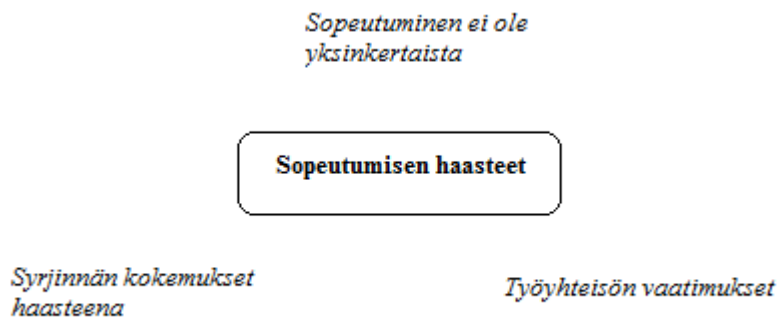
Maahanmuuttajat kokevat saaneensa työkavereilta paljon tukea ja neuvontaa aina tulkkauksesta kielen oppimiseen ja työhön perehdyttämiseen. Työkavereihin ei kuitenkaan liity kokemuksia juurikaan työyhteisön ulkopuolella vaan heiltä saatu tuki ja apu rajoittuvat lähes kokonaan työaikana tapahtuvaksi. Työyhteisöjen ulkopuolella maahanmuuttajat saavat tukea ja apua muilta tahoilta, perheiltä ja ystäviltä.

Myönteisiä kokemuksia liittyy myös työnantajiin ja yleisesti työpaikkoihin. Haastateltavista vain yhdellä on kielteisiä kokemuksia työnantajasta. Myönteisenä koettiin työnantajilta saatu aivan konkreettinen tuki ja ohjaus. Työnantajien joustavuus ja ammattitaidon arvostus tulevat myös esiin. Vaikka täällä tehtävä työ ei useinkaan vastaa yksilön lähtömaassa saamaa pohjakoulutusta, kuvasivat maahanmuuttajat silti työtänsä ja osaamistaan arvostettavan.

6.2 Sopeutumisen haasteet

Edellä olen kirjoittanut sopeutumisen myönteisistä kuvauksista, jotka ovat kieltämättä haastateluaineistossa hallitsevia. Ikävistä kokemuksistakin kuitenkin puhutaan vaikkakaan niitä ei voi myönteisten kokemusten tapaan lukea yhtä suoraan aineistosta. Haastateltavat tuovat esiin

ennen kaikkea sitä miten ovat vastanneet ja löytäneet ratkaisuja sopeutumisen haasteisiin. Sopeutuminen ei näyttäydy helppona tai itsestään selvänä prosessina, vaan siihen liitetään monia kuvauksia, jotka ovat johtaneet sopeutumista eteenpäin onnistuneen sopeutumisen suuntaan ja kauemmas sopeutumista vaikeuttavista tekijöistä. Kuviossa 2. jäsenän tämän luvun 6.2 alla analysoitavat kategoriat.

Kuvio 3. Sopeutumisen haasteet – luvun alle jäsenyvät kategoriat.

Sopeutuminen ei ole yksinkertaista

Tässä ja seuraavissa kategorioissa käsittelen sopeutumiseen liitettäviä haasteellisia ja kielteisiäkin kokemuksia. Tähän kyseiseen kategoriaan olen luokitellut haastatteluaineistosta niitä kokemuksia, jotka kuvaavat sitä, että sopeutuminen on edennyt hyvin, mutta ei ole ollut helppoa tai yksinkertaista vaan vaatinut paljon yksilöltä itseltään. Kategoriaan sisältyvät kokemukset kotiikävästä ja sopeutumisen haasteellisuudesta.

”On käynyt hyvä tuuri, pääasiassa kaikki on mennyt hyvin” (haast. 1)

Mikäli sopeutuminen olisi yksinkertainen ja kokijalleen suoraviivaisen helppo aina onnistuva prosessi, ei meidän tarvitsisi miettiä sopeutumisen haasteita ja epäonnistumisia yksilö tai yhteiskunnan tasolla, voisimme vain ottaa vastaan maahanmuuton mukanaan tuoman myönteisen muutoksen ja odottaa sopeutumisen tapahtuvan. Näin ei kuitenkaan yleensä ole, vaan sopeutuminen on moninainen, yksilöllinen, pitkä ja haastava prosessi, jonka kulkua tai lopputu-

lostaa on mahdotonta ennustaa. Yhteiskunnan tasolla asiaan pyritään vaikuttamaan laatimalla lakeja ja kansallisia kotouttamiseen liittyviä ohjelmia, ja niin edelleen. Sopeutuminen asettaa ison haasteen meille kaikille yhteiskunnan jäsenille eikä myöskään koske vain maahanmuuttajia yksilöinä. Sopeutumisen haasteellisuuteen liittyviä kokemuksia on helppo löytää myös tätä tutkimusta varten kerätystä haastatteluaineistosta, jossa seitsemän eri lähtökohdista tulevaa työperusteista maahanmuuttajaa kertoo kokemuksistaan.

”Kotimaassa käydään jouluna.. Suomeen halutaan jäädä, vaikka on ikävä kotimaahan.”
(haast. 4.)

Tullessaan uuteen maahan maahanmuuttaja on kaukana kotoaan, kaukana siitä mikä on tuttua ja opittua ja usein myös kaukana niistä ihmisistä, joiden lähellä oloon ja tukeen on tottunut arjessa. Tämän tosiasian voi tunnistaa maahanmuuttajien ikävän ilmauksista, joita he tuovat esiin eri yhteyksissä. Ikävän kokemuksia voi kuulla enemmän niiltä maahanmuuttajilta, jotka eivät vielä välttämättä itse koe sopeutumisensa olevan kovin pitkällä. Ikävän kokemukset voivat näyttäytyä konkreettisenä ikävänä tiettyjä asioita tai ihmisiä, omaa kotiseutua tai läheisiä kohtaan tai ikävän kokemukset voivat tulla esiin ikävänä omaa kulttuuria tai jopa itsenäistä pärjäämistä kohtaan. Kaksi haastateltavista tuo esiin ikävää lapsen kautta ja yksi olisi toivonut voivansa tuoda perheensäkin Suomeen. Antaessaan itselleen luvan lievittää ikäväänsä, esimerkiksi yhteydenpidolla kotimaahan, maahanmuuttaja ehkä hyväksyy ikävöinnin osana normaalia maahanmuuttoa ja sopeutumiseen liittyvää kehitystä ja vie näin ehkä huomaamattaan sopeutumistaan eteenpäin.

Sopeutumisen liittyvänä haasteena ja haasteellisuuden kokemuksena näyttäytyvät myös maahanmuuttajan sopeutumisen alkuvaiheessa kohtaamat käytännön haasteet ja pulmatilanteet, joista on usein vaikea selvittää ilman toisten apua ja tukea. Tällaisia kokemuksia voi sisältyä paljon maahanmuuttajaan arkeen ja arjessa selviytymiseen ja ne voivat vaikuttaa eri tavoin maahanmuuttajan motivaatioon sopeutua uuteen yhteiskuntaan. Toisaalta haasteiden ja ongelma tilanteiden kautta maahanmuuttaja voi löytää entistä vahvemman motivaation sopeutumiseensa, mutta toisaalta haasteet ja ongelmatilanteet voivat myös lannistaa ja viedä voimavaroja. Jos maahanmuuttaja ei saa tarvitsemaansa apua ja tukea voivat haasteet muodostua liian suuriksi ja sopeutuminen estyä tai viivästyä. Haastateltavat nimeävät tällaisina kokemuksina muun muassa itsenäisen asioinnin vaikeuden tai jopa mahdottomuuden sekä sosiaalisen verkoston muodostumisen ja sosiaalisten kontaktien löytymisen. Haastateltavat kertovat ko-

kemuksistaan tulkin käytöstä asiana, joka oli aluksi tärkeä, mutta jonka tarvetta ei enää ole. Ystävien ja vertaisten löytäminen uudesta yhteiskunnasta näyttäytyy myös haasteellisena kokemuksena sopeutumisen alkuvaiheessa. Näihin ja muihin haasteisiin haastateltavat ovat kuitenkin saaneet apua ja tukea eri tahoilta, aina perheestä viranomaisiin ja kolmannen sektorin toimijoihin. Avun saantiin liittyvät kokemukset näyttäytyvät myönteisinä.

” H: Miten olette pärjänneet Suomessa?

M: Aluksi oli tulkki mukana viranomaisissa. Lapsen koulussa olen tavannut muita ulkomalaisia ja ollaan saatu ulkomaalaisia perhetuttavia. Myös lapsen leikkikoulusta ja kirkosta ollaan saatu tuttuja. ” (haast. 4.)

Seuraavaan kategoriaan olen luokitellut työelämään sopeutumiseen liittyviä haasteita ja vaikeuksia. Kategoriassa käsittelem niitä kuvauksia, jotka kertovat sopeutumisen haasteista ja vaikeuksista. Kuten jo aikaisemmin kirjoitin haastatteluaineiston perusteella sopeutuminen näyttäytyy kuitenkin pääasiassa myönteisenä ja onnistuneena kokemuksena eikä haastateltujen maahanmuuttajien subjektiivisista kokemuksista ole juurikaan nähtävissä tekijöitä, jotka olisivat suoranaisesti estäneet sopeutumisen.

Työyhteisön vaatimukset

Kuten jo aikaisemmin kirjoitin työperusteisesti maahan tulevalle henkilöllä työnantaja ja muu työyhteisö voivat muodostaa ensimmäisen ja ainakin aluksi ainoan sosiaalisen kontaktin vierassa yhteiskunnassa. Työn merkitystä sopeutumiseen vaikuttavana tekijänä ei siis tule väheksyä. Monet työperusteiset maahanmuuttajat ja osa tämänkin tutkimuksen haastatelluista tulee maahan suoraan työnantajan tai työnvälitysfirman rekrytoimana, ilman minkäänlaisia aikaisempia kontakteja Suomeen tai suomalaiseen yhteiskuntaan. Alkuvaiheessa työnantaja voi vastata myös maahanmuuttajan käytännön asioiden kuten asunnon järjestämisestä ja näin työpaikan ja työyhteisön rooli voi muodostua ainakin aluksi hyvin suureksi yksilön elämässä. Tätä tutkimusta varten haastatelluista maahanmuuttajista osalla tilanne on ollut tämänkaltaisen ja osa on tullut Suomeen ja suomalaiseen työelämään itsenäisemmin. Osalla haastatelluista maahanmuuttajista on ollut myös muuta sosiaalista verkostoa tai perhettä Suomessa jo töihin tänne tullessaan.

”Työssä pitää tehdä muiden kanssa mennä mukaan ja omaksua” (haast. 7)

Työyhteisöön sopeutumiseen vaikuttavat monet tekijät aina yksilöstä itsestään työyhteisön muihin jäseniin ja johtoportaaseen. Haastattelut kertovat näkemyksiä ja kuvauksia siitä, miten maahanmuuttajien oma rooli työyhteisöön sopeutumisessa on merkittävä. Työyhteisöön sopeutumiseen liitettävät kielteiset kuvaukset liittyvät lähinnä sopeutumisen haasteisiin. Varsinaisia negatiivisia kokemuksia työyhteisöistä ei maahanmuuttajilla ole. Työperusteiseen maahanmuuttoon liitetään julkisessa keskustelussa toisinaan negatiivisia piirteitä, kuten huonoja työoloja, kaltoin kohtelua tai Suomalaisten työpaikkojen viemistä Suomalaiselta työvoimalta sekä maahanmuuttajien sopeutumattomuutta tai sopimattomuutta suomalaiseen työyhteisöön. Tällainen keskustelu ei saa tukea haastatteluaineistosta, vaan maahanmuuttajat kertovat ennemminkin hyvistä kokemuksistaan työelämässä ja työyhteisöissä.

Kielteisimmät kokemukset suomalaisessa työyhteisössä liittyvät lähinnä muihin ulkomaalaisiin työntekijöihin, heidän työtoveruuteen ja työmentaliteettiin sekä työnvälitysfirmoihin, joihin kahdella haastateltavalla liittyy suoraan kielteisiä kokemuksia. Haastateltavat korostavat monissa kohdin hyvää ja onnistunutta työtoveruuttaan suomalaisten työntekijöiden kanssa. Kuuluminen osaksi jotakin on yksilölle tärkeä tunne ja työhön Suomeen tullut maahanmuuttajat haluaa olla osa ja kuulua suomalaiseen työyhteisöön. Toisaalta muut ulkomaalaiset työntekijät voivat näyttäytyä myös kilpailijoina tai muunlaisena uhkana työntekijälle. Tällaisia negatiivisia kokemuksia ei ole löydettävissä kaikista haastatteluista ja kaikissa haastatteluissa nämä tekijät eivät näyttäydy haasteina työyhteisöön sopeutumiselle.

Sopeutumiseen liitettävien negatiivisten kokemusten viimeisessä kolmannessa kategoriassa käsittelemisen syrjinnän kokemuksia. Syrjinnän kokemukset ovat sopeutumiseen äärimmäisen kielteisesti vaikuttavia, mutta korostuvat silti usein maahanmuutosta ja maahanmuuttajuudesta puhuttaessa. Syrjintä ei ole vain maahanmuuttoon liittyvä ilmiö, vaan syrjinnän erilaisia muotoja esiintyy jokaisessa yhteiskunnassa eri yhteiskuntaryhmien välillä. Maahanmuuttoon liittyvänä kokemuksena syrjinnällä ja muilla negatiivisilla kokemuksilla voi kuitenkin olla sopeutumisen kannalta hyvin pitkäkantoisia vaikutuksia (Forsander ym. 2004). Toisaalta yksittäiset syrjinnän kokemukset eivät välttämättä johda marginalisaation kaltaiseen sopeutumisprosessin lopputulokseen.

Syrjinnän kokemukset haasteena

Syrjinnän ja eriarvoisuuden kokemukset ovat yleisiä ja myös maahanmuuttajien omissa kokemuksissa. Tästä poikkeaa kuitenkin tätä tutkimusta varten kerätty aineisto, josta ei ole juurikaan löydettävissä syrjinnän tai eriarvoisuuden kokemuksia. Olen valinnut kategorian otsikoksikin sitaatin, joka kuvaa hyvin tämän tutkimuksen aineistoa. Päinvastoin haastatellut maahanmuuttajat korostavat subjektiivisena kokemuksenaan syrjimättömyyden ja oikeudenmukaisuuden kokemuksia yhteiskunnan eri sektoreilla, aina työelämästä julkisiin palveluihin ja naapureiden hyväksyntään saakka. Syrjinnän käsite on haastateltaville tuttu ja eräs haastateltavista kertookin kuulleensa asenteista ja muiden huonoista kokemuksista, mutta ei ole itse kohdannut tällaista.

”En ole kohdannut syrjintää” (haast. 2)

Haastateltavat tuovat esiin, etteivät ole kohdanneet myöskään negatiivisia asenteita tai muitakaan ongelmia kantaväestön taholta. Tämä on mielenkiintoinen ilmiö ja voidaan ehkä liittää maahanmuuttajien asenteeseen suhteessa suomalaisuuteen ja kantaväestöön. Haastateltavat tuovat monessa kohdin esiin avoimuuttaan ja hyväksyvyyttään suhteessa suomalaiseen kulttuuriin ja suomalaisuuteen. Haastateltavat maahanmuuttajat ovat myös löytäneet paikkansa ja asettuneet suomalaiseen yhteiskuntaan työn ja ystävien kautta. Vaikka heidän kielitaitonsa on osittain hyvinkin puutteellinen ja sopeutumisprosessinsa vasta alkuvaiheessa, ovat he ikään kuin lunastaneet paikkansa suomalaisten arvostamien elämän osa-alueiden kautta, eikä heihin ehkä tästä syystä kohdistu sellaista asenteellisuutta tai syrjintää mitä usein maahanmuuttokustelussa tuodaan esiin. Suomalaisen yhteiskunnan sisällä kantaväestönkin keskuudessa voidaan havaita syrjinnän kokemuksia ja asenteellisuutta suhteessa toisiin väestöryhmiin, kuten työttömiin tai vammaisiin. Heille yhteistä on se, että he eivät ehkä ole toisten mielestä lunastaneet paikkaansa tasavertaisina yhteiskunnan jäseninä ollessaan sivussa esimerkiksi työelämästä.

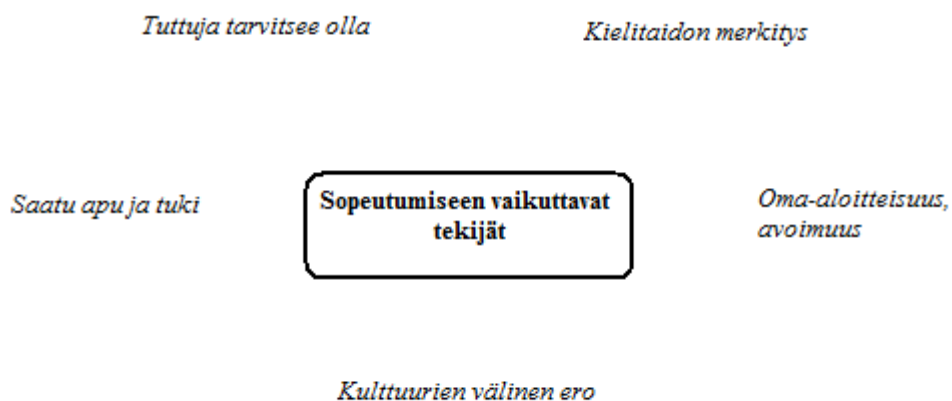
Ulkomaalaisuus ja erityisesti huomiota helposti herättävä vieraan kielen puhuminen saattavat herättää huomiota suomalaisessa katukuvassa, kuten eräs haastateltavista kokemuksiaan kuvaa, mutta hänestä tätä ei voida pitää varsinaisena asenteellisuutena vaan pikemminkin uteliaisuutena ja mielenkiintona ulkomaalaisia kohtaan.

”Ulkomaalaisuuteni on korkeintaan herättänyt joskus huomiota liikkeessani julkisilla paikoilla.” (haast. 2.)

Maahanmuutto ei ole koskaan mitätön asia vaan täynnä haasteita ja usein ongelmiakin ilmenee matkan varrella. Seuraavassa luvussa erittelen tekijöitä, joiden haastateltavat katsovat edesauttavan sopeutumista.

6.3 Sopeutumiseen vaikuttavat tekijät

Haastatteluaineistosta on selkeästi löydettävissä yksilöiden sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Sopeutuminen näyttäytyy haastateltaville moninaisena kokemuksena, jota vetää eri suuntiin yksilölliset myönteiset ja kielteiset kokemukset sopeutumisprosessin eri vaiheissa. Tässäkään kohdin aineisto ei ole täysin yksimielinen tai heterogeeninen ja seuraavassa erittelenkin keskeisimpiä tekijöitä, jotka maahanmuuttajien kokemuksen mukaan vaikuttavat sopeutumiseen. Analyysissa korostuu vaikuttavien tekijöiden moninaisuuden tunnistaminen ja esille tuominen. Alla olevassa kuviossa esittelen luvun 6.3 alle asettuvat viisi kategoriaa.

Kuvio 4. Sopeutumiseen vaikuttavat tekijät – luvun alle jäsentyvät kategoriat.

Tuttuja tarvitsee olla

Maahanmuutto ja erityisesti työperusteinen maahanmuutto on usein yksilöllinen päätös, johon vaikuttavat lähtömaan työntävät ja tulomaan vetävät tekijät. Työperusteisessa maahanmuutossa ei yleensä ole kyse esimerkiksi pakolaisuuden tapaan suurien samoilta alueilta lähtöisin olevien ihmisten pakeneminen kotimaasta. Myöskään perheen mukaan saaminen ei ole työperusteiselle maahanmuuttajalle itsestään selvyys ja sitä rajoittaa jo Suomen lainsäädäntökin. Näistä syistä johtuen työperusteisesti maahan tullut henkilö on usein vailla sosiaalisia kontakteja. Sosiaalisten kontaktien tärkeys korostuu kuitenkin erityisesti silloin, kun maahanmuuttaja ei osaa suomen kieltä eikä saa apua ja tukea keneltäkään. Sosiaalisten kontaktien tärkeys on huomattava myös kokemusten jakamisen mielessä, kuten maahanmuuttajat tuovat esiin. Maahanmuuttajille on tärkeää voida jakaa kokemuksiaan niiden yksilöiden kanssa, joiden subjektipositio on mahdollisimman lähellä heidän omaansa.

”Myös tuttuja tarvitsee olla, joiden kanssa voi puhua ja jotka ymmärtävät.” (haast. 4.)

Haastatellut maahanmuuttajat saavat perheeltä, tutuilta ja ystäviltä paljon apua ja tukea, niin käytännön asioissa kuin asioiden ja kokemusten jakamisessakin. Osa haastateltavista korostaa tuttujen merkitystä ihmisinä, joille voi puhua ja jotka ymmärtävät. Lähes kaikki haastateltavat tuovat esiin ihmissuhteet, kaverit, tutut tai ystävät merkityksellisinä sopeutumisen kannalta. Haastatelluista vain yksi ei mainitse ihmissuhteita merkityksellisenä tekijänä. Tärkeää on varmasti myös tieto siitä, että tarvittaessa on joku jonka puoleen kääntyä, jolta kysyä apua, tukea tai neuvoja. Uusi kotimaa ei ehkä tunnu niin vieraalta ja oudolta kun kokemuksia voi jakaa jonkun kanssa, ja kun tähän on mahdollisuus sellaisen henkilön kanssa, joka itse jakaa samanlaista elämäntilannetta tai on ainakin läpi käynyt sen jossain vaiheessa aikaisemmin. Ihmissuhteet myös kiinnittävät yksilön yhteiskuntaan ja sen jäseneksi tiukemmin. On helpompi päästä osalliseksi asioihin ja ottaa osaa kun tuntee ihmisiä, joiden kanssa toimia ja liikkua.

Kielitaidon merkitys

Kielitaito ja suomen kielen osaaminen tulee hyvin vahvasti ihmissuhteiden ohella esiin tutkimusaineistosta sopeutumista edistävänä tekijänä. Vaikka monissa virastoissa ja viranomaisissa on mahdollisuus asioida myös muilla kuin suomen tai englannin kielillä, maahanmuuttajat

katsovat näiden kielten, suomen tai englannin, osaaminen ehtona onnistuneelle sopeutumiselle suomalaisen yhteiskuntaan. Tässä kategoriassa tulkitseinkin aineistosta niitä ilmauksia, jotka käsittelevät kielitaitoa osana onnistunutta sopeutumista.

”Englannilla pärjää kaikkialla, kaikki Suomalaiset ymmärtävät ja puhuvat englantia ainakin auttavasti” (haast.2)

Maahanmuuttajat mainitsevat kielen osaamisen ensimmäisenä asiana, kysyttäessä sopeutumiseen vaikuttavia asioita. Haastateltavat korostavat monessa kohdassa kielitaidon tärkeyttä sopeutumisprosessin onnistumisen kannalta. Ymmärretyksi tuleminen on tärkeää, eikä esimerkiksi matkusteltaessa tai vierailtaessa muuten vieraassa maassa kielitaidon merkitys korostu samalla lailla kuin maahanmuutossa, vaikka kysymys olisikin vain esimerkiksi tilapäisestä työskentelystä vieraassa maassa. Maahanmuuttaja joutuu liki väistämättä asioimaan erilaisten viranomaisten kanssa sekä olemaan tekemisissä muiden kanssa, ainakin työyhteisössä jos ei sen ulkopuolella. Maahanmuuttaja joutuu myös hoitamaan omia asioitaan sekä olemaan tietoinen monista asioista, aina työohjeista työlupa-asioihin ja oikeuksiinsa vieraassa maassa. Yhteisen kielen hallitseminen kantaväestön kanssa on siis maahanmuuttajalle hyvin oleellinen asia. Yhteinen kieli ei välttämättä ole maassa virallisesti puhuttu kieli, mutta sen täytyy olla sellainen, jolla maahanmuuttaja tulee ymmärretyksi ja ymmärtää tarvitsemansa tiedon. Maahanmuuttajat korostavat että Suomessa pärjää hyvin paitsi suomen myös englannin kielen taidolla. Suomessa suomen kielen lisäksi lähes kaikki ymmärtävät ja puhuvat vähintään auttavasti englantia ja monissa viranomaisissa palvelua saa suomen kielen lisäksi myös englannin kielellä maahanmuuttajien kuvausten perusteella.

Haastatteluissa nousee esiin myös monissa viranomaisissa uusi käytäntö, jonka mukaisesti palvelua voi saada myös muilla Suomessa yleisesti puhutuilla kielillä. Tämä koetaan auttavana tekijänä, mutta haastateltavien kokemusten perusteella se ei kuitenkaan poista sitä tosiasiaa, että sopeutumisen kannalta suomen tai englannin kielen hallinta on maahanmuuttajien kokemusten mukaan välttämätöntä.

Seuraavaan kategoriaan olen luokitellut maahanmuuttajien havaintoja siitä miten tärkeää omaaloitteisuus ja avoimuus suomalaista kulttuuria ja yhteiskuntaa kohtaan on onnistuneen sopeutumisen kannalta. Aineistossa maininnat avoimuudesta ja omaaloitteisuudesta etenkin työpaikalla nousivat vahvasti esiin sopeutumiseen vaikuttavina tekijöinä. Eräs haastateltavista

toteaa suomalaisten arvostavan maahanmuuttajan yritystä puhua suomen kieltä ja tätä kautta sopeutua suomalaiseen yhteiskuntaan. Esiin tulee myös maahanmuuttajan kokemus siitä, että suomalaiset ovat avoimia kansainvälisyyteen. Ehkä juuri maahanmuuttajien havaitseman avoimuuden vuoksi suomalaiset arvostavat myös maahanmuuttajien avoimuutta ja sopeutumishalukkuutta.

Oma-aloitteisuus, avoimuus

Ollessaan avoin uusille haasteille ja kiinnostunut uusista asioista sekä valmis oppimaan uutta vieraasta yhteiskunnasta ja kulttuurista maahanmuuttajat viestittävät muille haluavansa sopeutua. Avoimuus oman tilanteen, kielitaidon ja kielitaidottomuuden suhteen voi viedä maahanmuuttajaa paljon pidemmälle sopeutumisprosessissa kuin täydellisuuden tavoittelu ja täydellisen suomalaisen identiteetin omaksuminen, mikäli katsomme maahanmuuttajien myönteisiä kuvauksia avoimuuden merkityksestä. Eräs maahanmuuttajista toteaa, että hänen kokemuksensa perusteella jopa viittomakielen avulla saa hyvin juttuseuraa epävirallisissa yhteyksissä kuten kapakassa. Tämä näkemys kuvaa hyvin sitä avoimuutta ja rohkeutta niin maahanmuuttajan kuin suomalaisenkin puolelta, jonka avulla voi päästä isoin harppauksin eteenpäin kommunikaatiossa ja sopeutumisen prosessissa.

Haastatteluaineistosta voi lukea monia kokemuksia siitä, kuinka oma-aloitteisuus on ollut ensiarvoisen tärkeää työpaikalla. Oma-aloitteisuutta tarvitaan erityisesti, jos maahanmuuttajan kielitaito on puutteellinen tai ammatilliset työtehtävät eivät vastaa työntekijän aikaisempaa koulutusta. Oma-aloitteisuus nousee arvoonsa myös maahanmuuttajan ottaessa selvää oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan niin työyhteisössä kuin yhteiskunnassa yleisemminkin.

”Olen oppinut kaiken pikkuhiljaa työmailla, työkavereiden opissa.” (haast. 6.)

”Ensimmäisessä työpaikassani työyhteisö muodostui hyvin läheiseksi, näin oikeastaan on tapahtunut myös muualla.” (haast. 2.)

Aikaisemmin kirjoitin myös sosiaalisten kontaktien merkityksestä onnistuneen sopeutumisen kannalta. Avoimuus ja oma-aloitteisuus ovat piirteitä, joita ei voi sivuuttaa myöskään sosiaalisista kontakteista puhuttaessa. Kuten aikaisemmin kirjoitin moni työperusteinen maahanmuuttaja tulee maahan ilman minkäänlaisia sosiaalisia kontakteja täällä, näin on myös osalla tätä tutkimusta varten haastatelluista maahanmuuttajista. Tällaisessa tilanteessa tarvitaan

avoimuutta ja oma-aloitteisuutta sopeutumisen kannalta tärkeiden ihmissuhteiden muodostamiseksi. Avoimella asenteella hyviä tuttuja ja ystäviä joilta kysyä ja saada apua voi löytyä esimerkiksi ensimmäisestä työyhteisöstä, kuten monella haastatelluista maahanmuuttajista on käynyt.

Kulttuurien välinen ero

Tähän kategoriaan olen luokitellut ne kuvaukset kulttuurien välisistä eroista ja tarkemmin tuon eron pienuudesta, joiden haastatellut maahanmuuttajat katsovat olevan merkityksellisiä onnistuneen sopeutumisen kannalta. Aineistosta on löydettävissä kohtia, joissa haastatellut tuovat esiin kulttuurein välisen eron pienuuden olevan tärkeä seikka sopeutumisen kannalta. Maahanmuuttaja joka tulee esimerkiksi islamilaisesta kulttuurista, on sopeutumisessa eri asemassa kuin maahanmuuttaja joka tulee esimerkiksi toisesta Pohjoismaasta ja sen edustamasta pohjoismaalaisesta kulttuurista. Näillä maahanmuuttajilla voi olla hyvin erilaiset lähtökohdat jo sopeutumisprosessin alkuvaiheessa.

Kulttuurien välinen ero saattaa vaikuttaa myös epäsuorasti maahanmuuttajan sopeutumiseen Suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomalainen väestö on vielä tällä hetkellä melko homogeenista kun puhutaan ihonväristä ja muista eksoottisina pidetyistä piirteistä. Katukuvasta hyvin erottuva maahanmuuttaja saattaa joutua tekemään hyvinkin paljon enemmän hyväksymisensä ja sopeutumisensa eteen, kuin maahanmuuttaja, jota ei ulkonäön perusteella ole mahdollista tunnistaa maahanmuuttajaksi. Tämä liittyy myös kantaväestön ennakkoluuloihin ja hyväksyntään. Monelle tummaihoisuus edustaa kehitysmaita ja pakolaisuutta. Pakolaisuus assosioituu edelleen helposti sopeutumisongelmiin ja tulottomuuteen. Eräs haastateltavista toteaa kokemustensa perusteella, ettei hänen maahanmuuttajuuttaan juuri huomata ja jos se huomataan se herättää lähinnä kiinnostusta suomalaisissa. Hänen kohdallaan maahanmuuttajuutta ei voi helposti tunnistaa ulkonäön perusteella.

Jos muiden hyväksyntä vaikuttaa sopeutumiseen on iso merkitys myös saadulla avulla ja tuella. Seuraavaan ja viimeiseen kategoriaan olen luokitellut kuvaukset saadusta avusta ja tuesta, joita maahanmuuttajat pitävät merkityksellisinä sopeutumisensa kannalta. Kaikki haastateltavat kertovat myönteisistä kokemuksistaan suhteessa saatuun apuun. Apua on saatu niin viranomaisilta, työyhteisöstä kuin ystäviltä, perheeltä ja tuttaviltakin.

Saatu apu ja tuki

Saadun avun ja tuen merkitystä ei voida korostaa liikaa. Tarvitsemme monissa elämämme vaiheissa toisten apua ja tukea, eikä kenelläkään meistä ole realistisia mahdollisuuksia selvitä ilman toisilta saatua apua. Maahanmuuton ollessa yksilön elämän iso käännekohta ja muutos elämäntilanteessa, on avun ja tuen tarve aina olemassa. Paitsi virallista yhteiskunnan tasolta tulevaa apu ja tukea maahanmuuttajat tarvitsevat usein myös tukea läheisiltään, ystäviltään, tutuiltaan, ja niin edelleen. Eri tavoin saatu apu korostuu eri maahanmuuttajien puheessa eri tavoin, johtuen hyvin paljon siitä millaista apua ja tukea heillä on ollut mahdollisuus saada. Toisilla on paljon läheisiä, joilla on mahdollisuus auttaa, kun taas toiset ovat uuteen yhteiskuntaan sopeutumisen ensimetreillä hyvin paljon virallisilta tahoilta saadun avun ja tuen varassa.

Maahanmuuttajat kertovat hyvin monenlaisista merkittävistä saadun avun ja tuen kokemuksista ja yhteistä kaikille kokemuksille on avun saannin merkityksen korostaminen. Moni haastatelluista myös nimeää avun ja tuen saamisen merkityksellisenä asiana onnistuneen sopeutumisen kannalta. Se, millaisen vastaanoton maahanmuuttaja saa hakiessaan apua voi vaikuttaa siihen millaisen suunnan hänen yksilöllinen sopeutumisprosessinsa jatkossa saa. Myönteinen vastaanotto vaikuttaa myönteisesti sopeutumismotivaatioon kun taas yksin jääminen asiansa kanssa voi vaikeuttaa monessa eri merkityksessä yksilön sopeutumista. Tärkeää ei sopeutumisen kannalta ole vain selviytyminen vaan tunne siitä, että on tahoja joiden puoleen voi kääntyä, tulla ymmärretyksi ja saada apua, kuten maahanmuuttajat asiaa kuvaavat.

Edellä olen kategorisoinut niitä tekijöitä, jotka haastateltujen maahanmuuttajien kokemuksissa nousevat merkityksellisiksi sopeutumisen kannalta. Tätä ennen olen kategorisoinut sopeutumiseen liitettyjä positiivisia kokemuksia sekä haasteita, jotka myös osin ovat päällekkäisiä ja nähtävissä eri näkökulmista. Olen pyrkinyt luomaan kolmesta ensimmäisestä alaluvusta yhtenäisen kokonaisuuden, joka tuo vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen suomalaisen yhteiskuntaan sopeutumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Seuraavassa alaluvussa 6.4 käsittelen aineistoa toisen tutkimuskysymyksen valossa kategorisoiden kokemuksista maahanmuuton edistämisen mahdollisuuksia.

6.4 Työperusteisen maahanmuuton edistäminen

Tässä alaluvussa analysoin aineistoa siitä näkökulmasta mitä tulisi huomioida työperusteista maahanmuuttoa edistettäessä.

Maahanmuuttajan kokemus rakentuu hyvin paljon hänen oman elämänsä ja elämänsä kokemustensa varaan, mutta paljon aineksia nousee myös ympäröivästä yhteiskunnasta ja kulttuurista. Maahanmuuttajan kokemukset rakentuvat aina henkilökohtaisen subjektin kautta. Maahanmuuttajan subjektin muodostuu kokonaisuutena paitsi henkilökohtaisesta elämänsä historiasta, myös sen hetkisestä yhteiskunnallisesta ja kulttuurisesta ympäristöstä, jossa yksilö elää. Yksilön subjektiiviset kokemukset muodostuvat näin ollen aina keskenään erilaisista lähtökohdista.

Edistämisen kokemukset linkittyvät hyvin vahvasti niihin edellisessä luvussa esitettyihin kokemuksiin, joilla maahanmuuttajat katsovat olevan merkitystä sopeutumisen onnistumisen kannalta. Edistämisen kokemuksiin kategorisoituu kuitenkin edellisiä kokemuksia konkreettisia tekijöitä, kuten palkkaus. Näitä tekijöitä käsitelen ensimmäisessä kategoriassa. Toisen kategorian tässä luvussa muodostavat ne maininnat, jotka kertovat Suomeen tulon vaikeudesta ja vaadittavasta rohkeudesta. Oikeastaan maahanmuutossa on aina kysymys haasteesta ja rohkeudesta hypätä tuntemattomaan. Monelle maahanmuutto on mahdollisuus toisille välttämättömän pakko, mutta kaikille se on suuri muutos. Maahanmuuttajat kuvaavat itse omien kokemustensa kautta sitä, kuinka vieraaseen maahan, tässä tapauksessa Suomeen, tuleminen on vaikeaa.

Olen luokitellut tämän luvun alle sijoittuvat aineistosta nousevat kuvaukset kolmen kategorian alle. Kategoriat muodostuvat hyvin käytännöllisiksi ja niistä on luettavissa yksittäisiä hyvin tarkkaan määriteltyjä asioita, joiden avulla työperusteista maahanmuuttoa voitaisiin maahanmuuttajien omien kokemusten perusteella edistää. Tärkeää on huomata, että kokemukset on luokiteltu aineistosta kokonaisuutena. Ensimmäisessä kategoriassa ovat ne näkemykset, jotka kuvaavat maahanmuuttajalta vaadittavaa asennetta ja maahantulon vaikeutta. Tämä kategoria ja siihen liittyvät kokemukset herättävät minut pohtimaan, millä tavoin tätä tunnetta voitaisiin lievittää ja Suomeen tulosta tehdä maahanmuuttajalle entistä helpompaa. Tämän alaluvun alle jäsentyvät kategoriat on esitetty alla olevassa kuviossa 4.

Rohkeuden vaade

Työperusteisen maahanmuuton edistäminen

Palvelujärjestelmän toimivuus ja oikeanlainen rakenne

Tulotason paremmuus ja muut houkuttelevat tekijät

Kuvio 5. Työperusteisen maahanmuuton edistäminen – luvun alle jäsenyivät kategoriat.

Käsittelen tämän alaluvun alle jäsenyviä kategorioita hyvin tiiviisti, pyrkien välttämään toistoja edelliseen alalukuun 6.3 verraten, sillä näissä luvuissa käsitellyt tekijät osuvat paikoitellen vahvasti päällekkäin.

Rohkeuden vaade

Maahanmuuttajat kuvaavat yhtäältä monia tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen kuinka yksinkertaista ja helppoa Suomeen on tulla. Toisaalta myös sitä, mikä tekee tänne tulemisesta hankalaa, jopa vaikeaa ja mikä muuttamisessa vaatii rohkeutta. Alla oleva sitaatti, erään haastateltavan toteamus rohkeuden vaateesta, kuvaa hyvin niitä kokemuksia, joita tähän kategoriaan liittyy. Lähteminen tutustu ja turvallisesta jonnekin vieraaseen ja uuteen on päätös, joka vaatii päättäjältä rohkeutta vaikka tiedossa olisikin parempi elintaso ja muita mukavuuksia suhteessa lähtömaahan.

”Tänne tuleminen vaatii rohkeutta, eikä ole helppoa” (haast. 6)

Rohkeuden vaatimus kulminoituukin ehkä enemmän yksilön subjektiivisiin kokemuksiin turvallisuudesta ja yksinäisyydestä. Kuten olen aikaisemmissa kategorioissa kirjoittanut sosiaalisuus ja sosiaaliset kontaktit ovat maahanmuuttajalle ensiarvoisen tärkeitä, maahanmuuttajien omien kuvausten perusteella. Rohkeutena voikin pitää lähtemistä yksin kohti uutta ja kaiken tutun jättämistä taakseen. Maahanmuuttaja ottaa aina riskin tullessaan uuteen maahan, siinä millaiseksi hänen sosiaalinen verkostonsa jatkossa muodostuu. Haastateltavista osa kertoo

löytäneensä sosiaalisia kontakteja maahanmuuttajille tarkoitettujen palveluiden piiristä, toiset eivät mainitse tällaisia lainkaan. Lisäksi osa on kiinnittynyt sosiaalisiin kontakteihin työelämän kautta. Tärkeää olisikin ehkä pohtia, sitä miten maahanmuuttajat jäisivät mahdollisimman vähän yksin ja saisivat mahdollisimman hyväksyvän vastaanoton suomalaisessa yhteiskunnassa.

Rohkeutta pidetään yleisesti hyvänä piirteenä ihmisessä ja jopa arvostettavana. Ihmisen katsotaan olevan rohkea usein positiivisessa mielessä ja monien isojen muutosten tekemisen nähdään vaativan yksilöltä rohkeutta. Maahanmuuttoon ei kuitenkaan aina liitetä yhtä positiivisia merkityksiä, vaan se nähdään usein ennemminkin maahanmuuttajalle helppona ratkaisuna, joka vie hänet kohti jotakin parempaa. Maahanmuuttoon liittyvä keskustelu on edelleen hyvin varautunutta ja maahanmuuttoon suhtaudutaan usein jopa asenteellisesti, eikä nähdä sitä miten suuri asia maahantulo on niille ihmisille, jotka lähtevät tutusta ja turvallisesta kohti tuntematonta. Viimeaikaisessa keskustelussa maahanmuuttopolitiikan ja kotoutumisen kehittäminen on ollut esillä ja tämä on askel eteenpäin. Kuitenkin ihmisten asenteellisuus on edelleen voimakasta, Päijät-Hämeen liiton teettämän kyselyn perusteella vain 55 % vastaajista hyväksyi työperusteiset maahanmuuttajat ja vain noin 60 % vastaajista olisi ollut valmis ottamaan maahanmuuttajan työkaverikseen (Etelä-Suomen Sanomat 17.11.2009).

Seuraavassa kategoriassa erittelen niitä tekijöitä, jotka haastatteluista houkuttelevat maahanmuuttajia tulemaan juuri Suomeen ja joiden kautta Suomen vetovoimaisuutta suhteessa esimerkiksi muihin Euroopan maihin voitaisiin ehkä lisätä, maahanmuuttajien kuvausten perusteella. Tärkeää on huomata, että haastatellut maahanmuuttajat tulevat hyvin erilaisista lähtömaista ja ovat sijoittuneet Suomessa eri sektoreille työelämässä.

Tulotason paremmuus ja muut houkuttelevat tekijät

Haastatteluissa tulee selkeästi esille työelämään liittyvät tekijät, Suomen vetovoimaisuudessa. Palkkaus ja yleisesti lähtömaita usein parempi elintaso ovat tekijöitä, jotka tuovat maahanmuuttajia Suomeen. Suomessa palkkausta säädellään työehtosopimusten tasolla kansallisesti ja palkkaus riittää tarjoamaan työntekijälle peruselintason suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomessa on myös hyvä työttömyysturvajärjestelmä. Eräs haastateltavista toteaa Suomen

työttömyysturvan olevan lähtömaan peruspalkkaa suurempi, toisaalta myös elinkustannukset ovat täällä monia muita maita korkeammat.

Yksilö lähtee usein ulkomaille töihin, joko parempien työtehtävien tai paremman palkkauksen ja elintason toivossa, mutta vaikuttavina tekijöinä voivat olla myös kokemuksen halu tai esimerkiksi ulkomaalainen puoliso. Suurin osa haastatelluista oli tullut Suomeen etsimään ja tekemään työtä, kun tilanne omassa kotimaassa ei mahdollistanut työn tekoa tai elintaso Suomessa oli lähtömaata huomattavasti parempi. Suomessa työnsaanti koettiin helpompana ja työllisyystilanne yleisesti parempana kuin lähtömaissa. Tyytyväisiä oltiin myös suomalaisen työelämän tarjoamiin mahdollisuuksiin ja koulutusten vastaavuuteen, vaikka osa haastatelluista olikin joutunut täydentämään aikaisempaa koulutustaan. Suhteessa moniin Itä-Euroopan maihin Suomi näyttäytyy myös lähimpänä maana, jossa maahanmuuttajan on mahdollista tehdä työtä, ansaita paremmin ja tätä kautta nostaa elintasoaan. Yksikään haastatelluista ei ollut lähtenyt kotimaastaan etsimään vain uusia kokemuksia vaan motiivina oli ollut paitsi työ myös ihmissuhteet.

Haastateltavista useat tuovat esiin kuinka suomalainen työlainsäädäntö on ollut heille vieras tänne tullessa ja eräs haastateltavista tuo selkeästi esiin sen kuinka haavoittuvassa asemassa ulkomaalainen työntekijä helposti on tänne tullessaan.

”Tänne tullessa työlainsäädäntö ei ollut selvillä ja ulkomaalainen tuleekin helposti huijatuksi.” (haast. 6.)

Kun maahanmuuton motiivina on työnteko ja ansaitseminen ei työnantajaa helposti kyseenalaisteta. Työehdot otetaan helposti annettuina ja tyydytään työnantajan asettamiin raameihin. Haastatteluissa nousee esiin myös huonot kokemukset yrityksistä, jotka välittävät työntekijöitä Suomeen. Tilanne on varmasti sama monissa muissa maissa, joihin virtaa ulkomaalaista työvoimaa.

Seuraavassa kategoriassa erittelen niitä kokemuksia, joita maahanmuuttajilla on suomalaisesta palvelujärjestelmästä ja erityisesti maahanmuuttajille suunnatuista palveluista. Riippuen siitä mistä maahanmuuttaja on lähtöisin, suomalainen palvelujärjestelmä näyttäytyy hyvin erilaisena. Toiset osaavat hakeutua rohkeammin palveluiden piiriin ja jopa etsiä sopivia palveluita kun toisille suomalaisen kaltainen palvelujärjestelmä on hyvinkin vieras ja outo, eikä palve-

luita osata edes etsiä tai vaatia. Toisaalta palvelujärjestelmä ja esimerkiksi koulutusjärjestelmä on Suomessa hyvin erilainen kuin monissa lähtömaissa ja maahanmuuttajat myös vertaavat järjestelmiä keskenään. Näin uudenlaisiin palveluihin tottuminenkin voi muodostua haasteelliseksi.

Palvelujärjestelmän toimivuus ja oikeanlainen rakenne

Kuten jo aikaisemmin edellisessä luvussa kirjoitin kielikysymys on yksi asia, jolla on ollut merkitystä sopeutumisen kannalta. Palveluiden saatavuus ja oikeanlainen kohtaaminen liittyy hyvin läheisesti kielikysymykseen sekä kysymykseen saadusta avusta ja tuesta. Mielenkiintoista on se, että aineistosta on maahanmuuttajien kokemusten valossa luettavissa, ettei pelkästään erikielillä palveluilla vastata maahanmuuttajien palveluiden tarpeeseen ja saatavuuteen.

Suomessa viranomaislähtöinen palveluiden järjestäminen on vallalla oleva malli, mutta viime vuosina myös kolmannen sektorin järjestöpuolen rooli palveluiden tuottajana ja järjestäjänä on korostunut. Palveluita järjestetään ja tuotetaan yhä moninaisemmin ja palveluiden kirjo on suurta. Vaikka maassamme on yksi yhtenäinen maahanmuuttopoliittinen ohjelma ja maahanmuuttoa ja sen tukemista säädellään kansalliselta tasolta erilaisten ohjelmien ja lainsäädännön muodossa, muodostuvat maahanmuuttajille tarjottavat palvelut ja tukitoimet silti luultavasti hyvin erilaisiksi eri kuntien ja kaupunkien alueilla.

Maahanmuuttajien kokemuksissa erityisesti maahanmuuttajille suunnattujen palveluiden rooli ja merkitys korostuu. Suomalainen julkinen palvelujärjestelmä näyttäytyy muilta osin joko neutraalina tai saa osakseen kritiikkiä toimimattomuutensa vuoksi. Kielikysymys nousee ai-noana erityisenä myönteisenä piirteenä esiin maahanmuuttajien kokemuksissa julkisista palveluista. Maahanmuuttajille suunnatut palvelut nousevat yli puolessa haastatteluja esiin myönteisessä valossa, avun ja tuen tarjoajina. Tällaiset palvelut ovat tarjonneet työperusteisesti maahan tulleille maahanmuuttajille niin apua erilaisissa käytännön asioissa ja niiden järjestämisessä kuin mahdollisuuden tavata ja tutustua muihin maahanmuuttajiin ja muodostaa näin omaa jo aiemmin todetusti hyvin tärkeää sosiaalista verkostoaan. Maahanmuuttajille tarkoitettujen palveluiden välityksellä maahanmuuttajilla on mahdollisuus tavata ja tutustua vertaisiinsa ja luoda kontakteja sekä jakaa kokemuksiaan. Palvelujärjestelmään liittyen maahan-

muuttajat puhuvat myös kokemuksistaan kielikursseista ja niiden saatavuudesta. Aineiston valossa kielikursseille on mahdollista päästä myös työperusteisen maahanmuuttajan, kurssien löytäminen vaatii kuitenkin omaa aktiivisuutta ja rohkeutta lähteä mukaan. Kielenoppiminen avaa maahanmuuttajalle taas monia uusia ovia vieraassa yhteiskunnassa ja mahdollistaa itseenäisemmän selviytymisen.

Maahanmuuttajille suunnattuja palveluita on jo paljon olemassa ja niitä kehitetään jatkuvasti, tärkeää on että palvelut tavoittavat kohderyhmänsä. Oikein suunnatuilla palveluilla on mahdollisuus välttää monia ongelmia, joita maahanmuuttajat saattavat joutua kohtaamaan uudessa yhteiskunnassa, tätäkin tutkimusta varten kerätyssä aineistossa esiintyy monia kokemuksia tällaisista tilanteista.

Monelle maahanmuuttajalle suomalainen yhteiskunta edustaa myönteisiä asioita kuten turvallisuutta ja mahdollisuutta tehdä työtä. Eräs haastatteleman henkilö kuvaa tyytyväisyyden kokemustaan hyvin konkreettisten asioiden kuten asunto ja lämmitys, kautta. Vaikka olen edellä kolmessa ensimmäisessä kategoriassa eritellyt niitä kokemuksia, jotka kuvaavat keinoja edistää työperusteista maahanmuuttoa Suomeen, on selvää tutkimusaineiston perusteella, että pääasiassa haastatellut maahanmuuttajat ovat olleet tyytyväisiä saamaansa vastaanottoon ja palveluihin. Se mitä vastaanottavalta yhteiskunnalta odotetaan, tulkitaan suhteessa lähtöyhteiskunnan tilanteeseen, ja niihin syihin miksi maahanmuuttoon ryhdytään. Kaikki haastateltavat ovat löytäneet paikkansa työelämässä ja sitä kautta suomalaisessa yhteiskunnassa. Heidän kokemuksensa sopeutumisprosessin eri vaiheilta ovat monen kirjavia ja paikoin negatiivisia, mutta he kokevat saaneensa apua kukin omalla tavallaan ja omilta tahoiltaan.

7 AINEISTON ANALYYSISTA TUTKIMUKSEN JOHTOPÄÄTÖKSIIN

Tämä luku rakentuu aineiston analyysiosan viimeiseksi luvuksi, jonka tarkoituksena on paitsi vetää yhteen aineiston analyysissa nousseita keskeisimpiä tuloksia myös johtopäätöksissä lyhyesti verrata tässä tutkimuksessa tehtyä analyysia aikaisemmin työnantajien näkökulmasta tehdyn tutkielman analyysiin (Aro 2009). Luku 7.1 Kokemusten kertomaa – toimii tutkimusraportissa yhteenvetolukuna aineiston analyysille. Otsikon valinnalla tahdon edelleen korostaa maahanmuuttajien subjektiivisten kokemusten merkitystä tässä tutkimuksessa. Toinen alaluku muodostuu johtopäätöksistä, joita olen tästä tutkimusaineistosta tehnyt. Pohdinta seuraa luvussa kahdeksan omana kokonaisuutenaan.

7.1 Kokemusten kertomaa

Työperusteisesti maahan tulleille maahanmuuttajille Suomi näyttäytyy turvallisena ja houkuttelevana maana, johon on helppo sopeutua ja asettua elämään. Suomen vetovoimaisuuteen maana, johon tullaan töihin, lisäävät turvallisuuden lisäksi hyvät työllistymismahdollisuudet sekä hyvät työehdot, kuten palkkaus ja työolosuhteet. Edellisissä luvuissa olen jäsentänyt tutkimusta varten kerättyä aineistoa, maahanmuuttajien haastatteluja, luokittelemalla siinä esiin tulevia kokemuksia erilaisiin kategorioihin. Tutkielman tarkoituksena oli löytää ja tunnistaa yksilöllisiä kokemuksia sopeutumisesta ja sen haasteista. Tarkoituksena oli jäsentää ja tiivistää aineistoa siten, että syntyy vastauksia tutkimuskysymyksiin. Tästä aineistosta, kuten usein tutkimusaineistosta, olisi ollut mahdollisuus löytää kokemusten kautta vastauksia myös muihin tutkimuskysymyksiin kuin tätä tutkimusta varten asetettuihin. Tässä luvussa teen kuitenkin yhteenvedoa vain niistä kokemuksista, joiden avulla on saatu vastauksia tätä tutkimusta varten esitettyihin tutkimuskysymyksiin.

Maahanmuuttajat kuvaavat sopeutumistaan Suomeen pääasiassa positiivisten kokemusten kautta, tuoden esiin kuitenkin myös sopeutumisen haasteellisuutta. Integroituminen uuteen yhteiskuntaan korostuu selkeästi, eikä syrjäytymisen tai syrjinnän kokemuksia kuvata. Sopeutumiseen ei liitetä juuri kielteisiä kokemuksia, vaan vaikeat tilanteet ja tapahtumat jäsentyvät haastateltujen maahanmuuttajien kokemuksissa haasteina, jotka ovat vieneet sopeutumisprosessia eteenpäin. Haastateltujen maahanmuuttajien kokemuksista on mahdollisuus löytää integroitumiseen viittaavia kokemuksia ja toisaalta myös kokemuksia sopeutumisprosessin kes-

keneräisyydestä. Haastatellut maahanmuuttajat ovat olleet suomessa hyvin erimittaisia aikoja, ja tämä heijastuu myös aineistoon, josta sopeutumisprosessien eriaikaisuus on luettavissa. Haastatellut maahanmuuttajat tuovat esiin monia sopeutumiseen vaikuttavia tekijöitä subjektiivisten kokemustensa kautta. Tärkeinä tekijöinä korostuvat muun muassa saatu apu ja tuki sekä kielen osaaminen. Sopeutumiseen koetaan vaikuttavan monien erilaisten tekijöiden. Merkityksellistä on, se että maahanmuuttajat tuovat omista subjektiivisista käsistään esiin monia yhteneväisiä tekijöitä keskenään. Kokemus sopeutumiseen vaikuttavista tekijöistä saa siis hyvin pitkälle samanlaisia merkityksiä eri yksilöiden kuvausten perusteella.

Toisena tavoitteena oli etsiä maahanmuuttajien kokemuksista vastausta siihen miten työperusteista maahanmuuttoa Suomeen voitaisiin edistää. Asiaa on pyritty tarkastelemaan juuri yksilöiden subjektiivisten kokemusten näkökulmasta, koska kyseessä on asia, jota on käsitelty paljon julkisessa keskustelussa viime vuosina yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Maahanmuuttajien kokemuksia kuvaavasta, aineistosta nousee joitakin konkreettisia kehittämishaasteita ja kohteita, mutta pääasiassa maahanmuuttajat korostavat tyytyväisyyden kokemuksiaan eivätkä osaa nostaa esiin yksittäisiä kehittämisen kohteita. Siihen, miksi maahanmuuttajat ovat tulleet juuri Suomeen töihin, on monia selityksiä. Nämä ovat kuitenkin pääasiassa sellaisia, joissa ei korostu Suomen vetovoimaisuus esimerkiksi muiden Euroopan maiden rinnalla. Pääasiassa Suomi nähdään rauhallisena ja turvallisena maana, jossa on työtä tarjolla osaavalle työvoimalle. Toiset maahanmuuttajista ovat lisäksi tulleet juuri Suomeen, sen läheisyyden suhteessa lähtömaahan, vuoksi.

Haastatellut maahanmuuttajat tuovat esiin kaiken kaikkiaan pääasiassa myönteisiä kokemuksia liittyen Suomessa työskentelyyn ja asumiseen. Vaikka haastateltujen maahanmuuttajien joukko on melko heterogeeninen ja maahanmuuttajia yhdistää lähinnä työskentely vieraassa maassa ja kulttuurissa, tuovat maahanmuuttajat silti esiin paljon hyvin samansuuntaisia kokemuksia Suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista maahanmuuttajan silmin.

7.2 Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tutkija on tahtonut tuoda esiin maahanmuuttajien oman äänen, heidän subjektiivisten kokemustensa kautta. Maahanmuutosta yleisesti ja työperusteisesta maahan-

muutosta erityisesti puhutaan ja kirjoitetaan paljon julkisessa keskustelussa. Maahanmuutto on myös perinteisesti aihe, joka herättää ihmisissä paljon erilaisia tunteita ja ajatuksia.

Tätä tutkimusta varten on haastateltu seitsemää maahanmuuttajaa, jotka ovat tulleet töihin Suomeen muista Euroopan maista. Haastateltuja maahanmuuttajia ei yhdistä työn lisäksi juuri muut tekijät, vaan haastateltujen joukko on iän, sukupuolen, ammatin ja Suomessa vietetyn ajan perusteella hyvin heterogeeninen. Tutkimusotos on laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan pieni, eikä sen perusteella ole mahdollista tehdä minkäänlaisia yleistyksiä koskien työperusteisten maahanmuuttajien sopeutumista ja siihen vaikuttavia tekijöitä yleisemmin. Aineistosta on kuitenkin mahdollisuus tehdä monia mielenkiintoisia havaintoja ja huomioita, joiden perusteella voidaan tehdä joitakin johtopäätöksiä tämän kyseisen aineiston sisällä.

Kaikkiaan aineistosta nousee hyvin myönteinen kokemus sopeutumisesta suomalaiseen yhteiskuntaan sekä sopeutumiseen liitettävistä haasteista. Tutkimusaineiston perusteella on mahdollisuus tehdä johtopäätös, jonka mukaisesti haastateltujen maahanmuuttajien motivaatio sopeutua Suomalaiseen yhteiskuntaan ja löytää paikkansa siinä, on hyvä. Motiiveilla voidaan katsoa olevan vaikutusta yksilöiden valintoihin siitä missä ja miten he toivovat työskentelevänsä. Motivaatio on myös tutkimusten mukaan se tekijä, joka saa yksilön muuttamaan maasta kohti vierasta ja tuntematonta (Kosic 2006, 116 -117). Sopeutumiseen liittyvään motivaatioon vaikuttaa kuitenkin keskeisesti myös vastaanottavan maan asenne ja ilmapiiri suhteessa maahanmuuttajiin. Se millaisen kuvan yksilö yhteiskunnasta muodostaa sopeutumisen alkuvaiheessa vaikuttaa luultavasti paljon hänen asenteeseensa ja motivaatioonsa jatkaa positiivisen sopeutumisen uralla. Työperusteisilla maahanmuuttajilla nämä kokemukset muodostuvat usein työyhteisössä ja esimies- sekä työtoverien toiminnan ja käytöksen kautta. Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajille on muodostunut hyvin positiivinen kuva Suomesta ja suomalaisista.

Tämän tutkimuksen perusteella haastatellut maahanmuuttajat kokevat saaneensa hyvän vastaanoton Suomalaisessa yhteiskunnassa. Työperusteisesti maahan tulleet maahanmuuttajat ovat osa suomalaista työelämää ja elättämällä itsensä ja perheensä sekä maksamalla veronsa osa tasavertaista suomalaista yhteiskuntaa. Tämä on todettu myös aikaisemmissa tutkimuksissa. Työn on todettu olevan maahanmuuttajia keskeisesti yhteiskuntaan integroiva tekijä. Työmarkkinoille kiinnittymisen suhteen on täysin eri asia muuttaa Suomeen työn kuin esimerkiksi pakolaisuuden perusteella (Forsander, Raunio, Salmenhaara & Helander 2004, 34).

Sutelan (2005) toteuttaman tutkimuksen perusteella maahanmuuttajat pitävät työtä erittäin tärkeänä elämänsisältönä ja Sutela toteaaakin johtopäätöksissään työn olevan tärkeä tekijä maahanmuuttajien integroitua uuteen yhteiskuntaan. (Sutela 2005, 83.) Tätä tutkimusta varten haastatelluilla maahanmuuttajilla sopeutumisprosessit vaihtelivat. Aineistossa korostui kuitenkin selkeästi ajatus ja toive integraatiosta ja johtopäätöksenä voikin todeta integroitumisen olevan maahanmuuttajille hyväksi koettu tapa sopeutua uuteen yhteiskuntaan.

Työyhteisön ja työnantajan merkityksestä sopeutumiselle on myös mahdollista tehdä johtopäätöksiä tämän tutkimusaineiston pohjalta. Erityisesti työyhteisön rooli sopeutumisen edistäjänä ja tukijana näyttää merkittävänä. Työnantajilta saatu tuki ja toisaalta oikeudenmukainen kohtelu nousevat esiin haastatteluissa ja näyttävät haastateltavien kokemuksia merkittävissä yleisen sopeutumisen kannalta. Myönteiset kokemukset heti ensi metreillä uudessa maassa ja myönteinen vastaanotto vaikuttavat usein kauaskantoisesti maahanmuuttajien kokemukseen hyväksytyksi tulemisesta. Tutkimuksen mukaan negatiivisia kokemuksia heti alussa kokeneet maahanmuuttajat muistivat kokemuksena hyvinkin pitkän ajan. (Forsander ym. 2004, 136 -138). Myös työyhteisön ulkopuolisilla sosiaalisilla kontakteilla näyttäisi olevan paljon merkitystä sopeutumisen onnistumisen kannalta. Tutkimusaineistossa korostuu hyvin vahvasti myös maahanmuuttajien kokemus heidän omasta roolistaan ja vastuustaan sopeutumisen edistämisessä ja sopeutumisen onnistumisen kannalta. Maahanmuuttajat näkevät oman avoimuutensa ja vastaanottavaisuutensa keskeisinä asioina sopeutumiseen liittyen.

Kuten Forsander ym. (2004) kirjoittavat Suomi ei ole perinteinen maahanmuuttomaa eikä muutenkaan maailmalla erityisen tunnettu tai toisin sanoen erityisiä intohimoja työntekijöiden keskuudessa herättävä maa. Suomi onkin kovassa kilpailutilanteessa tulevaisuudessa muiden Euroopan maiden kanssa kun kilpaillaan osaavasta työvoimasta. Tässä kilpailussa pärjäämisen kannalta oleellista tulee olemaan kyky vastaanottaa ja sopeuttaa maahanmuuttajia sekä tarjota hyvä vastaanotto ja hyvät työskentelymahdollisuudet. Tämän tutkimuksen perusteella Suomi tarjoaa näitä jo nyt maahanmuuttajille, joilla on tahtoa ja halua tehdä työtä. Työn saamiseen ja työn säilyttämiseen nähdään liittyvän joitakin haasteita, mutta pääasiassa työllistyminen ja työelämä näyttävät myönteisinä kokemuksina.

Työperusteisessa maahanmuutosta keskeisiä toimijoita, ja maahanmuuton onnistumisen edellytyksiä rakentavia henkilöitä ovat maahanmuuttajien lisäksi työnantajat, jotka rekrytoivat ulkomaalaista työvoimaa palvelukseensa. Työnantajat edustavat yrityksensä kautta julkisia

toimijoita, jotka työvoiman rekrytoimisen kautta turvaavat yrityksensä toimintaedellytyksiä. Kun vertaan tämän tutkimuksen aineistosta tehtyä analyysia aikaisemmin tekemääni kandidaatin tutkielmaan, jossa käsittelin työperusteista maahanmuuttoa työnantajien kokemusten kautta huomaan joitakin mielenkiintoisia eroja ja yhtäläisyyksiä. Ensinnä maahanmuuttajat itse kokevat työnantajan ja työyhteisön roolin työnantajia merkityksellisempänä yhteiskuntaan sopeutumisen kannalta. Toiseksi maahanmuuttajat liittävät Suomeen myös monia muitakin merkityksellisiä tekijöitä työn ohessa, kun taas työnantajille maahanmuuttajat edustavat lähinnä työvoimaa eikä heidän muu yhteiskunnallinen roolinsa korostu. Samansuuntaisina näyttävät niin maahanmuuttajien kuin työnantajienkin kokemukset työperusteisesta maahanmuutosta ja siihen liittyvästä sopeutumisesta positiivisena prosessina. (Aro 2009)

Tärkeimpänä johtopäätöksenä tutkimusaineistosta nousee työperusteisesti maahan tulleiden maahanmuuttajien myönteinen kokemus sopeutumisesta Suomalaiseen yhteiskuntaan. Maahanmuuttajat näkevät itsensä osana Suomalaista yhteiskuntaa ja pitävät integroitumista tavoiteltavana sopeutumisen muotona. Kielteisiä kokemuksia, kuten syrjintää tai epäoikeudenmukaista kohtelua ei koeta ja oman hyvinvoinnin eteen ollaan valmiita tekemään asioita. Samankaltaisia johtopäätöksiä on mahdollista löytää myös aikaisemmista samaa aihepiiriä tutkineista selvityksistä ja tutkimuksista (kts. Sutela 2005; Forsander ym. 2004; Harakkamäki 2007; Väänänen ym. 2009).

8 POHDINTA

Työperusteinen maahanmuutto on ajankohtainen ilmiö, joka on kuitenkin viime aikoina jäänyt jossain määrin taloudellisen taantumien jalkoihin, kun työttömyys kantasuomalaisen keskuudessa on kasvanut ja yritykset kaikilla toimialoilla vähentäneet henkilöstöään. Toisaalta työvoiman tarve tietyillä aloilla, kuten hoiva-alalla, ei ole vähentynyt tässä taloudellisessa tilanteessa, vaan työvoimaa näillä aloilla tarvitaan edelleen aikaisempien ennustusten mukaisesti kiihtyvää vauhtia eläköitymisen ja väestön ikääntymisen myötä. Julkisessa keskustelussa työperusteinen maahanmuutto on jäänyt paitsi taloudellisen taantumien myös muiden maahanmuuton väylien varjoon. Viimeaikaisessa, taloudellista taantumaa heijastavissa puheissa, maahanmuutto ja erityisesti pakolaisten sekä turvapaikanhakijoiden asema suomalaisessa yhteiskunnassa on herättänyt keskustelua. Uutisointi on keskittynyt yhteiskunnan kannalta merkittävien epäkohtien uutisointiin sekä eettiseen pohdintaan maahanmuuton asemasta ja merkityksestä suomalaisessa yhteiskunnassa. Paljon ajatuksia ja julkista keskustelua on herättänyt myös suomalaisen maahanmuuttajan taloudellisen aseman vertaaminen muihin maahanmuuttajia Suomen lailla vastaanottaviin maihin.

Tämä tutkimus osoittaa pienen otoksensa turvin, työperusteisesti Suomeen tulleiden maahanmuuttajien positiivisen asenteen ja onnistuneen sopeutumisen suomalaiseen yhteiskuntaan. Positiivisuus nouseekin juuri tämän työn vahvuudeksi ja erityisen mielenkiintoiseksi johtopäätökseksi. Mielenkiintoista onkin pohtia sitä, minkä tyyppinen maahanmuuttopolitiikka tukee suomen taloudelliseen kasvuun ja toisaalta inhimilliseen ja humaaniin toimintaan pyrkivää politiikkaa. Suomalaista maahanmuuttopolitiikkaa ohjaa tällä hetkellä hyvin paljon kotoutuminen ja sitä säätelevä lainsäädäntö, kotoutuminen ei kuitenkaan pääsääntöisesti tavoita niitä maahanmuuttajia, jotka tulevat Suomeen työhön. Nämä maahanmuuttajat jäävät usein kotouttamistoimien ja muiden tukitoimien ulkopuolelle tullessaan maahan epävirallisten väylien tai vapaan liikkuvuuden sopimusten kautta. Se millaista maahanmuuttopolitiikkaa halutaan luoda, on kansallinen valinta, johon vaikuttavat monet seikat eikä tällaista voida pitää yksiselitteisenä asiana. Tärkeää on kuitenkin tunnistaa, ei paitsi Suomen kansantalouden vaan myös inhimillisten tekijöiden valossa, ne tekijät, joilla on todettu olevan vaikutusta maahanmuuton onnistumiseen ja maahanmuuttajien sopeutumiseen ja pyrkiä tukemaan näitä tekijöitä. Jos maahanmuuttoa ajatellaan vain inhimillisistä lähtökohdista, unohdetaan helposti taloudelliset ja yhteiskunnalliset lähtökohdat, ja toisinpäin. Maahanmuutto on kokonaisuus, jolla on vaikutusta koko yhteiskuntaan sen kaikilla tasoilla välittömästi tai välillisesti.

Taloudellinen taantuma tuo tullessaan erityisesti yrityksille monia vaikeuksia ja eettistä pohdintaa vaativia tilanteita. Erityisen hankalassa tilanteessa saattavat olla yritykset joihin on palkattu ulkomaalaista työvoimaa edullisemman taloudellisen tilanteen vallitessa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että työnantaja antaa eniten arvoa työvoiman osaamiselle ei niinkään kansalaisuudelle (Sorainen 2007). Osaavaa ja ammattitaitoista työvoimaa ollaan siis valmiita palkkaamaan Suomen rajojen ulkopuoleltakin. Mitkä arvot painavat yrittäjän vaakakupissa irtisanomisten uhatessa yrityksen sisällä? Onko oikein irtisanoa suomalaista työvoimaa työllistäen edelleen esimerkiksi ulkomaalaisia asiantuntijoita, tai työntekijöitä joiden katsotaan olevan suomalaista työtoveriaan pätevämpiä. Töihin Suomeen tulleet työntekijät eivät useinkaan ole suomen kansalaisia, ja helposti voidaan ajatella, ettei heitä sido tänne mikään ja he voivat palata kotimaahansa. Usein ulkomaalaisia työntekijöitä pidetään jo valmiiksi väliaikaisena työvoimana. Yksilöt tekevät kuitenkin isoja ja rohkeita päätöksiä tullessaan vieraaseen maahan töihin ja jättävät usein taakseen paljon tärkeää ja merkityksellistä työllistyäkseen. Toisaalta suomalaisena yrittäjänä toivoo monesti ehkä voivansa turvata mahdollisimman monen kanssa kansalaisensa työn ja elinkeinon. Tämä on asia, jonka eteen moni yritysjohtaja on varmasti joutunut talouden alamäen viedessä työpaikkoja kaikilta aloilta.

Tämä tutkimus on tuottanut tietoa maahanmuuttajien sopeutumisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä maahanmuuttajien yksilöllisten kokemusten kautta. Jatkossa olisi tärkeää tutkia entistä tarkemmin työperusteiseen maahanmuuttoon liittyviä palveluntarpeita ja nykyisten palveluiden osuvuutta ja tavoittavuutta työperusteisten maahanmuuttajien keskuudessa. Maahanmuuttajien aseman hauraus ja haavoittuvuus on noussut esiin myös tässä tutkimuksessa ja se on aihealue, jota olisi hyvä tutkia edelleen. Työperusteisten maahanmuuttajien asemaa työmarkkinoilla ja yhteiskunnassa yleisemmin ei voida lähteä parantamaan, jos ei ensin selvitetä kunnolla mistä epäkohdissa on kysymys, tässä on tärkeää huomioida myös alueelliset erot.

Työn tekemisen reflektiota

Pro Gradu tutkielman tekeminen on ollut haastava mutta erittäin mielenkiintoinen ja itsessään paljon opettanut prosessi. Tutkimusaiheen valinta on lähtenyt tutkijan omasta mielenkiinnosta ja tutkimusprosessin aikana tätä päätöstä on puntaroitu moneen kertaan, erityisesti aineiston hankinnan näyttäessä muodostuvan erittäin vaikeaksi. Nyt tutkimuksen teon ollessa loppusuo-

ralla, tuntuu aiheen valinta kuitenkin ainoalta oikealta ratkaisulta ja tutkijana olen todella tyytyväinen aineistoon, jonka olen hankaluudesta huolimatta saanut kerättyä. Aineisto on monipuolinen, vaikkakaan ei kovin laaja. Aineistosta voi myös sanoa ylpeydellä löytyvän mielenkiintoisia kokemuksia tutkijan näkökulmasta.

Tutkimus on valmistunut lukuvuodessa Pro gradu seminaarin aikana ja tukemana. Tutkimuksen tekoa on ohjannut vahva ja selkeä aikataulu, koska tutkimus on tehty kokoaikaisen sosiaalityöntekijän työn ohessa iltaisin ja viikonloppuisin. Se mikä on saanut tutkimuksen valmistumaan, on varmasti paitsi tutkijan ahkeruus myös tutkijan henkilökohtainen mielenkiinto tutkittavaa ainetta kohtaan. Tutkijana koen, että olen onnistunut tutkimusprosessissa ennen kaikkea tutkimusaiheen valinnassa. Helppoa työn tekeminen ei missään kohdassa ole ollut, eikä olisi onnistunut ilman vahvaa motivaatiota ja ympärillä olevien ihmisten joustavuutta. Nyt työn lopputulosta voi kuitenkin lukea ja katsoa ylpeydellä ja olla tyytyväinen omaan saavutukseensa.

9 LÄHDELUETTELO

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) (2007) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä; PS-kustannus.

Aro, Annastiina (2009) Työnantajan näkökulma ulkomaalaisen työntekijän rekrytoimiseen ja työyhteisöön integroitumiseen. Kandidaatin tutkielma. Tampereen Yliopisto, Sosiaalityön tutkimuksen laitos.

Berry, John W. (1997) Immigration, acculturation and adaption. *Applied Psychology: An International Review* 46(1), 5-68.

Berry, John W. (2006) Contexts of acculturation. Teoksessa Sam, David L. & Berry, John W. (toim.) *The Cambridge handbook of acculturation psychology*. Cambridge. Cambridge University Press. 27 – 43.

Berg, Bruce L. (2000) *Qualitative research methods for the Social Sciences*. California State University, Long Beach. Allyn and Bacon.

Forsander, Annika & Raunio, Mika & Salmenhaara, Perttu & Helander, Mika (2004) *Sykettä ja suvaitsevuutta. Globaalin osaamisen kansalliset rajat*. Helsinki. Edita.

Gibbs, Graham R. (2007) *Analyzing Qualitative Data*. The SAGE Qualitative Research Kit. Edited by Uwe Flick. SAGE Publications.

Hallituksen maahanmuuttopoliittinen ohjelma 19.10.2006. (2006) Työhallinnon julkaisu 371: 2006.

Harakkamäki, Liisa (2007) Seitsemän maahanmuuttajanaisen polku työhön. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.) *Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Helsinki. Väestöliitto. 379- 400.

Heikkilä Elli & Pikkarainen Maria (2008) Väestön ja työvoiman kansainvälistyminen nyt ja tulevaisuudessa. Siirtolaisuustutkimuksia A 30. Turku. Siirtolaisuusinstituutti.

Hirsjärvi Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2005) Tutki ja kirjoita. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kananen, Kari (2006) Ulkomailta rekrytoidaan jo! Selvitys yritysten palvelutarpeista ulkomailta palkattavien työntekijöiden rekrytoinneissa. Vantaa. Urban II – yhteisöaloiteohjelma. PK – Urban – Projekti.

Keskinen Suvi & Rastas, Anna & Tuori, Salla (toim.) 2009. En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä. Tampere. Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.

Kosic, Ankica (2006) Personality and individual factors in acculturation. Teoksessa Sam, David L. & Berry, John W. (toim.) The Cambridge handbook of acculturation psychology. Cambridge. Cambridge University Press. 113 – 128.

Lait ja asetukset

Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 9.4.1999/493.

Ulkomaalaislaki. 30.4.2004/301

Lehtomaa, Merja. (2008) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelua, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa: Perttula, Juha & Latomaa Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta – ymmärtäminen. Rovaniemi. Lapin yliopistokustannus. 163 – 194.

Liebkind, Karmela (2009) Ethnic identity and acculturation. Teoksessa Jasinskaja-Lahti, Inga & Mähönen, Tuuli Anna (eds.) 2009. Identities, Intergroup Relations and Acculturation. – The Cornerstones of Intercultural Encounters. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press.

Liebkind, Karmela & Mannila, Simo & Jasinskaja- Lahti, Inga & Jaakkola, Magdalena & Kyntäjä, Eve & Reuter, Anni (2004) Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki. Gaudeamus.

Mannila, Simo (2009) Finnish immigration policy in change? Teoksessa Jasinskaja-Lahti, Inga & Mähönen, Tuuli Anna (eds.) 2009. Identities, Intergroup Relations and Acculturation. – The Cornerstones of Intercultural Encounters. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press.

Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Helsinki. Väestöliitto. 379-400.

Perhoniemi, Riku & Jasinskaja – Lahti, Inga (2006) Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus vuosilta 1997 – 2004. Helsinki. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 2.

Perttula, Juha. (2008) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa: Perttula, Juha & Latomaa Timo (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys - tulkinta – ymmärtäminen. Rovaniemi. Lapin yliopistokustannus.

Päijät-Hämeen eläkepoistumaennuste ammattialoittain 2008 - 2025. Päivitetty 31.12.2007 vakuutetuilla ja 1.1.2007 organisaatiomuutoksilla.

Raunio, Kyösti. (2000) Sosiaalityö murroksessa. Helsinki. Gaudeamus.

Raunio, Kyösti. (2004) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki. Gaudeamus.

Raunio, Mika & Pihlajamaa, Elina & Carroll, Hanna (2009) Työmarkkinoiden kansainvälistymispalvelut: Ulkomaalaisen osaamisen kanava Suomen elinkeinoelämään. Helsinki. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 3 /2009.

Ronkainen, Suvi. (1999) Ajan ja paikan merkitsemät, subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki. Gaudeamus.

Saartenoja, Antti & Träsk, Maarit & Tantarimäki, Sami & Mattila, Markku (2009) Maaseudun maahanmuuttajat, Kokemuksia työperäisestä maahanmuutosta Etelä-Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen maaseudulla. Seinäjoki. Helsingin yliopisto. Ruralia-instituutti. Raportteja 41.

Sam, David L. (2006) Acculturation: conceptual background and core components. Teoksessa Sam, David L. & Berry, J.W. (toim.) The Cambridge handbook of acculturation psychology. Cambridge. Cambridge University Press. 11 - 27.

Silverman, David. (2005) Doing Qualitative Research. Second Edition. London. SAGE Publications.

Sorainen, Olli. (2007) Ulkomaalainen työntekijä. Rekrytointi, maahantulo ja työnteko. Helsinki. Edita. Työsuhdekirjasto.

Sutela, H. (2005) Maahanmuuttajat palkkatyössä. Teoksessa Paananen, S. (toim.) Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki. Tilastokeskus. 83 – 110.

Taari, Jari. (2009). Työmaahanmuutto hyväksytään. Maakuntaliiton saamissa vastauksissa ala-arvoista kieltä. Etelä-Suomen Sanomat. 17.11.2009.

Väänänen, Ari, Toivanen, Minna, Aalto, Anna-Mari, Bergbom, Barbara, Härkäpää, Kristiina, Jaakkola, Magdaleena, Koponen, Päivikki, Koskinen, Seppo, Kuusio, Hannamaria, Lindström, Kari, Malin, Maili, Markkula, Heli, Mertaniemi Ritva, Peltola, Ulla, Seppälä, Ullamaija, Tiitinen, Eveliina, Vartia-Väänänen, Maarit, Vuorenmaa Maritta, Vuorento, Mirikka & Wahlbeck, Kristian (2009) Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Osaaminen, työ ja hyvinvointi. 9 – 2009. Työterveyslaitos, Kuntoutussäätiö, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

ELEKTRONISET LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (2006). Fakta- ja näytenäkökulmat. Laadullisen tutkimuksen verkko-opintokokonaisuus. Saatavissa <http://www.uta.fi/laitokset/sospol/luennot/laatu/faktnayt.htm>
Viitattu 20.1.2009.

Anttila, Anu-Hanna (2008) Tietokoneavusteisen tekstinanalyysin mahdollisuudet. Kontekstusopetusportaali. Saatavissa
<http://www.soc.utu.fi/laitokset/sosiologia/konteks/mahdollisuudet.html#konstruktionistinen>
Viitattu 1.11.2009.

Työperusteinen maahanmuutto (2008). Elinkeinoelämän keskusliitto.
http://www.ek.fi/www/fi/tyoelama/tyovoima/tyoperusteinen_maahanmuutto.php
Viitattu 13.9.2009.

Eskola, Meri-Sisko (2009) Suomeen tarvitaan kotouttamisen osaamiskeskus. Väestöliitto. Monikulttuurinen työ.
Saatavissa http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurinen_ty/?x35691=26945
Viitattu 27.9.2009.

Jokinen, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Laadullisen tutkimuksen verkko-opintokokonaisuus. Saatavissa <http://www.uta.fi/laitokset/sospol/luennot/laatu>. Viitattu 20.1.2009.

Maahanmuuttovirasto (2009).
Saatavissa <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?path=8,2470>
Viitattu 26.9.2009

Maahanmuuttovirasto (2009). Oleskeluluvat tammi- huhtikuu 2009. Lähde: Ulkomaalaisrekisteri. 1.6.2009. Saatavissa <http://www.migri.fi/netcomm/content.asp?article=3124>
Viitattu 13.9.2009

Mamia, Tero (2008) Sosiaalitutkimuksen kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät (TaY, Pori).
Laadullisen tutkimuksen aineistot.

Saatavissa www.uta.fi/~tero.mamia/opetus/pori/kvali2009_2.pdf

Viitattu 1.11.2009.

Roto, Helinä. (1999) Fenomenologisen psykologian analyysimenetelmä. Teoksessa: Tuumasta tekstiksi, perusopas seminaari- ja opinnäytetyön tekijälle. (1999). Tampereen yliopisto, hoitotieteen laitos.

Saatavissa <http://www.uta.fi/laitokset/hoito/wwwoppimateriaali/index.html>

Viitattu 19.12.2009.

Suoninen, E. & Vuori, J. (2006) Haastattelut. Laadullisen tutkimuksen verkko-opintokokonaisuus. Saatavissa <http://www.uta.fi/laitokset/sospol/luennot/laatu/haast.htm>

Viitattu 20.1.2009.